

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

**hbo-masteropleiding Leraar,
cluster gamma**
deeltijd/voltijd

**Fontys Lerarenopleiding Tilburg –
Fontys Hogescholen**

**De kracht van
kennis.**

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

**hbo-masteropleiding Leraar,
cluster gamma**
deeltijd

**Fontys Lerarenopleiding Tilburg –
Fontys Hogescholen**

CROHO nr. 45264, 45275, 45271, 45267,
45268

Hobéon Certificering

Datum

9 maart 2018

Auditpanel

Kernpanel:

Drs. R.B. van der Herberg, dr. ir. J. Buitink, Drs. H.M. Claessen

Vakpanel:

Prof. dr. C.A.M. van Boxtel, Drs. A.W.G. Hoevers, Drs. C.H.T. Gelinck

studenten:

N. de Vos, M. Costeris

Secretarissen

G.C. Versluis, Drs. G.W.M.C. Broers

INHOUDSOPGAVE

1.	BASISGEGEVENS	1
2.	SAMENVATTING	3
3.	INLEIDING	7
4.	ORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN	11
5.	ALGEMEEN EINDOORDEEL	23
6.	AANBEVELINGEN	25
7.	ORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN AARDRIJKSKUNDE	29
8.	ALGEMEEN EINDOORDEEL AARDRIJKSKUNDE	41
9.	AANBEVELINGEN AARDRIJKSKUNDE	43
10.	SCORETABEL AARDRIJKSKUNDE	45
11.	ORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN GESCHIEDENIS	49
12.	ALGEMEEN EINDOORDEEL GESCHIEDENIS	59
13.	AANBEVELINGEN GESCHIEDENIS	61
14.	SCORETABEL GESCHIEDENIS	63
15.	ORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN MAATSCHAPPIJLEER	67
16.	ALGEMEEN EINDOORDEEL MAATSCHAPPIJLEER	79
17.	AANBEVELINGEN MAATSCHAPPIJLEER	81
18.	SCORETABEL MAATSCHAPPIJLEER	83
19.	ORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN ALGEMENE ECONOMIE	87
20.	ALGEMEEN EINDOORDEEL ALGEMENE ECONOMIE	97
21.	AANBEVELINGEN ALGEMENE ECONOMIE	99
22.	SCORETABEL ALGEMENE ECONOMIE	101
23.	ORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN BEDRIJFSECONOMIE	105
24.	ALGEMEEN EINDOORDEEL BEDRIJFSECONOMIE	115
25.	AANBEVELINGEN BEDRIJFSECONOMIE	117
26.	SCORETABEL BEDRIJFSECONOMIE	119
	BIJLAGE I Programma, werkwijze en beslisregels	121
	BIJLAGE II Lijst geraadpleegde documenten generiek FLOT	141
	BIJLAGE III Overzicht auditpanel	147

1. BASISGEGEVENS

NAAM INSTELLING	Fontys Hogescholen
status instelling (bekostigd of rechtspersoon voor hoger onderwijs)	Bekostigd
resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Positief
NAAM OPLEIDING (zoals in croho)	Master leraar 1. Duits 2. Engels 3. Frans 4. Nederlands 5. Aardrijkskunde 6. Algemene Economie 7. Bedrijfseconomie 8. Geschiedenis 9. Maatschappijleer 10. Biologie 11. Natuurkunde 12. Scheikunde 13. Wiskunde
registratienummer croho	1. 45265 2. 45262 3. 45266 4. 45269 5. 45264 6. 45275 7. 45271 8. 45267 9. 45268 10. 45279 11. 45272 12. 45273 13. 45263
domein/sector croho	Educatie
oriëntatie opleiding	Hbo
niveau opleiding	Master
graad en titel	Master of Education
aantal studiepunten	90 EC
afstudeerrichtingen	n.v.t.
locaties	a. Tilburg b. Sittard
varianten	a. deeltijd b. voltijd
joint programme	n.v.t.
onderwijstaal	Nederlands
datum audit / opleidingsbeoordeling	3,4 en 5 oktober 2017
contactpersoon opleiding	e.vanzijl@fontys.nl y.visser@fontys.nl a.vandenbrink@fontys.nl

2. SAMENVATTING

De master lerarenopleidingen van Fontys Lerarenopleidingen Tilburg (FLOT) en Fontys Lerarenopleidingen Sittard (FLOS) leiden op tot een eerstegraads onderwijsbevoegdheid. FLOT leidt op voor de vakken Duits, Engels, Frans, Nederlands, Biologie, Natuurkunde, Scheikunde, Wiskunde, Aardrijkskunde, Algemene Economie, Bedrijfseconomie, Geschiedenis en Maatschappijleer. FLOS leidt op voor de vakken Nederlands, Engels en Wiskunde. Afgestudeerden zijn bevoegd les te geven in de (onderbouw en) bovenbouw van havo en vwo. Afgestudeerden kunnen evenwel ook als leraar aan mbo-opleidingen niveau 4 of hbo-opleidingen (blijven) werken.

Alle beoordeelde master lerarenopleidingen van FLOT vertonen een verstrekkende gelijkenis, qua doelstelling, structuur en reikwijdte van de onderwijsleeromgeving, wijze van toetsen en beoordelen, deskundigheid personeel, voorzieningen en systematiek van de interne kwaliteitszorg. Dit maakt het mogelijk op algemeen niveau kwalitatieve uitspraken te doen die dan voor alle onderzochte opleidingen gelden. Alleen daar, waar op het niveau van de individuele opleiding aanleiding is van dit algemeen oordeel af te wijken, wordt daar in onderstaande samenvatting melding van gemaakt.

De drie beoordeelde master lerarenopleidingen van FLOS vertonen onderling een verstrekkende gelijkenis en vertonen eveneens een grote gelijkenis met de master lerarenopleidingen van FLOT. Daar waar op het niveau van FLOS en/of de individuele opleiding van FLOS aanleiding is van het algemeen oordeel te wijken, wordt daar in onderstaande samenvatting melding van gemaakt.

Standaard 1. Beoogde leerresultaten

De master lerarenopleidingen van FLOT en FLOS baseren zich aantoonbaar op de landelijke SBL-competenties en de generieke en vakspecifieke kennisbases en hebben hierover veel contact met vakgenoten en het werkveld. Dit gebeurt o.a. in het '10 voor de leraar'-verband, in andere landelijke vakgroepoverleggen, waaronder het Landelijk Overleg Vakmasters (LOVM), in overleggen met werkveldvertegenwoordigers in verschillende raden en commissies en waar van toepassing met partnerschappen.

FLOT en FLOS hebben hun ambitie 'het opleiden van de best denkbare/goede leraren' nader uitgewerkt in een heldere visie. Het ontwikkelen van een kritisch-reflectieve en onderzoekende houding en het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek krijgt expliciet aandacht in de doelstellingen.

De lectoraten van FLOT en FLOS zijn door hun grote nabijheid in het instituut nauw betrokken bij de opleidingen en zorgen voor een verbinding tussen onderzoek, innovatie en onderwijs. Het auditteam acht het van belang dat de opleidingen nu voortvarend aan de slag gaan met de ontwikkeling van het opleidingsprofiel en de vertaling daarvan naar het curriculum op basis van het vernieuwde beroepsprofiel, de beroepsrollen en de herijkte kennisbases. Daarbij kan het dienstig zijn om 'wat FLOT/FLOS verstaat onder masterniveau' meer te expliciteren. Het voornemen de pedagogische bekwaamheid in het opleidingsprofiel te verwerken, acht het auditteam belangrijk. Een concrete uitwerking van de internationale dimensie in de leeruitkomsten behoeft nog steeds aandacht. Aan de hand hiervan kunnen vervolgens de vakopleidingen hun eigen invullingen maken. FLOT kan daarbij te raden gaan bij FLOS, die op dit punt al een stap verder is.

Het auditteam is op grond van bovenstaande punten van oordeel, dat de master lerarenopleidingen van FLOT en FLOS zonder meer een 'voldoende' verdienen voor deze standaard. De opleidingen zijn in de basis heel gedegen en sterk vakinhoudelijk gericht, maar moeten in de komende tijd nog wel wat werk verzetten.

Het auditteam kwam op grond van de sterke profilering 'curriculummaker' bij de master lerarenopleiding Aardrijkskunde tot het oordeel 'goed' voor deze standaard, omdat de opleiding nog vier extra vakinhoudelijke en vakdidactische kwalificaties heeft geformuleerd met betrekking tot dit profiel en dit profiel aantoonbaar laat terugkomen door de gehele opleiding: in het programma, de toetsing en de eindwerken.

Standaard 2. Onderwijsleeromgeving

Het auditteam is van oordeel, dat de master lerarenopleidingen van FLOT en FLOS sterk praktijkgerichte opleidingen zijn, die verzorgd worden door teams met goed opgeleide docenten. Via formele en informele professionaliseringsactiviteiten zorgen de opleidingen ervoor dat de docenten goede lerarenopleiders zijn en blijven. Alle docenten houden de ontwikkelingen op het eigen vakgebied en de vakdidactiek goed bij. Het is goed dat alle docenten zich daarnaast ook gaan richten op de beroepsstandaarden voor lerarenopleiders, op het pedagogische handelen en op thema's als flexibilisering, digitale onderwijsconcepten en onderzoek in leergemeenschappen.

De studenten zijn tevreden tot zeer tevreden over hun docenten.

De opleidingen bieden de studenten via i) het generieke programma Algemene Pedagogische Vorming (FLOT)/ Leren en Instructie en Innoveren in het Onderwijs (FLOS), praktijkonderzoek en werkplekleren en via ii) de vakinhoudelijke en vakdidactische leerlijn(en) voldoende mogelijkheden hun competenties, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden tot op masterniveau te ontwikkelen. De samenhang tussen het generieke en het opleidingsspecifieke programma en de doorgaande onderzoekslijn bij de opleidingen van FLOT behoeven nog aandacht. Daarmee gaan de opleidingen i.c. de ontwikkelgroep bij de herijking van het curriculum aan de slag. Bij de opleidingen Biologie, Scheikunde, Natuurkunde en Maatschappijleer van FLOT en bij de drie masteropleidingen van FLOS zag het auditteam die samenhang al.

Het is een belangrijk, dat alle opleidingen van FLOT en FLOS nu door middel van vakdidactische leerwerktaken aandacht gaan besteden aan een sterkere verbinding tussen vakdidactiek en vakinhoud in het werkplekleren. Bij een aantal opleidingen van FLOT en de drie opleidingen van FLOS zag het auditteam daarvan al mooie voorbeelden.

Het is een goede zaak, dat er altijd een vakdidacticus betrokken is bij de begeleiding en/of de beoordeling op de werkplek. Het is belangrijk dat de opleidingen ook zorgen voor meer grip op de kwaliteit van de werkplek en de daar opererende begeleiders.

De opleidingen zorgen in de basis voor een studeerbaar programma. Het is een belangrijke stap dat de studiebegeleiding van de studenten van FLOT nu pro-actief is/wordt en aansluit bij de persoonlijke ontwikkeling van de student. Studenten van FLOS zijn zeer tevreden over de begeleiding.

De mate waarin het aantal studiepunten overeenkomt met de daadwerkelijke studielast, is nog een aandachtspunt voor de opleidingen van FLOT en FLOS.

De recent gerenoveerde huisvesting en de generieke en opleidingsspecifieke materiële voorzieningen van FLOT zijn goed op orde en werken ondersteunend aan de studie. Ook de opleidingen van FLOS beschikken over adequate voorzieningen.

Het auditteam beoordeelt de master lerarenopleidingen Nederlands, Frans, Biologie, Natuurkunde en Bedrijfseconomie van FLOT en de opleidingen Engels van FLOS als 'voldoende'. Het auditteam zag naast sterke elementen zoals een sterk inhoudelijk programma, aandacht voor onderzoek, goede vakinhoudelijke docenten, nog ontwikkelpunten bijvoorbeeld op het gebied van vakdidactiek en activerende werkvormen, een te zware nadruk op (delen van de) vakinhoud, stagebegeleiding.

Het auditteam is van oordeel dat de master lerarenopleidingen Engels, Duits, Wiskunde, Scheikunde, Geschiedenis, Maatschappijleer, Aardrijkskunde en Algemene Economie van FLOT en Wiskunde en Nederlands van FLOS een oordeel 'goed' verdienen.

Er is bij deze opleidingen sprake van een sterk op de praktijkgericht vakinhoudelijk en vakdidactisch programma, aandacht voor onderzoek en goede docenten die het zogenoemde dubbele bodemprincipe veelvuldig toepassen.

Standaard 3. Toetsing

Het auditteam is van oordeel, dat het toetsstelsel van FLOT en FLOS in generieke zin stevig staat. De opleidingen toetsen op een valide, betrouwbare en inzichtelijke manier met behulp van gevarieerde toetsvormen of de studenten de beoogde (eind)kwalificaties hebben bereikt. De opleidingen hebben voor elk vak een toetsprogramma. Voor elke summatieve toets is er een toetsmatrijs en een beoordelingsformulier met criteria (en rubrics). De ijkpunten om het gerealiseerd niveau van de afstudeerders vast te stellen, zijn voor alle betrokkenen duidelijk. Deze betreffen het afstudeeronderzoek, het portfolio (FLOT)/weblog (FLOS), het eindgesprek op de werkplek. De studenten van FLOS leggen ook nog een afsluitend competentie-examen af in de vorm van een criterium-gericht interview. Het is een goede ontwikkeling, dat FLOT ook naar een dergelijke afsluitende toets wil toegroeien.

De examencommissie van FLOT met haar beleidskamer en uitvoerende kamers is rolvolwassen. Zij vervult een stevige rol in de borging van het toetsen en beoordelen. Het is een sterk punt dat FLOT de clusters alfa, bèta en gamma bewust heeft gemixt. De samenstelling van de beleidskamer is eveneens sterk. Ook de examencommissie van FLOS vervult haar rol consciëntieus.

Het auditteam is positief over de rol die het lectoraat 'Kwaliteit toetsen en beoordelen' binnen FLOT vervult.

Het auditteam beoordeelde deze standaard voor de master lerarenopleidingen Nederlands en Wiskunde van FLOT en de opleiding Wiskunde van FLOS als 'voldoende'. Het auditteam zag nog een aantal aandachtspunten o.a. op het gebied van uniformiteit en transparantie bij het beoordelen bij Wiskunde en Nederlands van FLOT. Bij Wiskunde van FLOS behoeft de moeilijkheidsgraad van sommige toetsen nog aandacht.

Het auditteam beoordeelde deze standaard voor de master lerarenopleidingen Engels, Frans, Duits, Biologie, Scheikunde, Natuurkunde, Geschiedenis, Maatschappijleer, Aardrijkskunde, Algemene Economie en Bedrijfseconomie van FLOT en de opleidingen Nederlands en Engels van FLOS als 'goed'. Er is sprake van een stevig toetsstelsel, valide en betrouwbare toetsen, gevarieerde toetsvormen en goed functionerende examencommissies.

Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten

Het auditteam is van oordeel dat de studenten van alle dertien master lerarenopleidingen van FLOT en de opleidingen Nederlands en Engels van FLOS in hun eindwerken hebben aangetoond dat zij op het vereiste niveau beschikken over de competenties van een masterleraar. Daarnaast hebben al deze afgestudeerde studenten een voldoende tot goede beoordeling gekregen voor hun afstudeerstage.

Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld stellen dat de masterleraren die bij FLOT en FLOS afstuderen goede, degelijke leraren zijn en beschikken over het gewenste (vakinhoudelijke) niveau. Maar de vertegenwoordigers vanuit het werkveld, die het auditteam sprak, wensten er bij sommige afgestudeerden nog een plus bij waar het gaat om innovatief zijn, over de grenzen van het eigen lokaal heen kijken en het teacher-leader zijn binnen de school.

Het auditteam beoordeelde alle onderzoeksverslagen met minimaal een voldoende, maar ziet voor de uitvoering van de onderzoeken nog wel aandachtspunten. Het gebruik en de verantwoording van relevante literatuur o.a. op het gebied van vakdidactiek, de keuze voor de methode van onderzoek zijn hierbij het meest in het oog springend.

Daarnaast mogen de portfolio's van de studenten van alle lerarenopleidingen meer diepgang in de reflecties krijgen.

Het auditteam heeft van de master lerarenopleiding Wiskunde van FLOS nog geen afstudeerdossiers kunnen bestuderen. Gezien het feit, dat i) de studenten Wiskunde van FLOS op basis van hetzelfde type eindwerken afstuderen als de studenten van FLOT en ii) FLOS dezelfde eisen stelt aan deze eindwerken en gezien het feit, iii) dat alle eindwerken die het auditteam van de master lerarenopleidingen van FLOT beoordeelde van een voldoende niveau waren en iv) de eindwerken van de master lerarenopleidingen Nederlands en Engels van FLOS eveneens van een voldoende niveau waren, heeft het auditteam er vertrouwen in dat de afstudeerdossiers van de studenten Wiskunde in de nabije toekomst eveneens zullen laten zien dat die studenten dat masterniveau hebben bereikt. Daarin weegt ook mee, dat de vertegenwoordigers vanuit het werkveld positief zijn over het niveau van de studenten die stagelopen/werken in hun scholen.

Daarnaast vallen de master lerarenopleiding Wiskunde van FLOT en FLOS onder hetzelfde crohonummer en acht het auditteam een gelijkloidend eindoordeel over standaard 4 voor de beide locaties op zijn plaats.

Het auditteam komt op grond van bovenstaande tot het oordeel 'voldoende' voor deze standaard voor alle dertien master lerarenopleidingen van FLOT en de drie master lerarenopleidingen van FLOS.

Algemene conclusie:

Het auditteam is van oordeel, dat de master lerarenopleidingen van FLOT en FLOS sterk op de praktijk en vakinhoud gerichte opleidingen zijn, die verzorgd worden door goed opgeleide teams van docenten.

Het auditteam komt op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'voldoende' voor alle dertien master lerarenopleidingen van FLOT en de drie master lerarenopleidingen van FLOS.

Den Haag, 29 maart 2018

R.B. van der Herberg,
voorzitter

G.C. Versluis,
secretaris

3. INLEIDING

Clustervisitatie en inrichting van de audit

De beoordeling van de master lerarenopleidingen van Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) en Fontys Lerarenopleidingen Sittard (FLOS) van Fontys Hogescholen vond plaats binnen het cluster master lerarenopleidingen. De visitatie binnen dit cluster is uitgevoerd door de visitatiebureaus Hobéon en NQA, waarbij Hobéon twee hogescholen en NQA drie hogescholen heeft beoordeeld. Voorafgaand aan deze audits en lopende het traject hebben de (voorzitters van de) kernteams van NQA en Hobéon met elkaar afgestemd over de opzet en de focuspunten en de bevindingen van de audits.

Sinds de zogenoemde BRIN-operatie gelden de master lerarenopleidingen van FLOS en FLOT formeel als één opleiding en verzorgen de beide locaties de master lerarenopleidingen in deellicentie uit. Beide locaties kennen een zekere mate van onafhankelijkheid van elkaar. De opleidingscurricula van zowel FLOS als FLOT zijn evenwel gebaseerd op dezelfde set competenties en kennisbases. Ook studeren de studenten op basis van hetzelfde type eindproducten af.

Er werken andere teams van docenten op beide locaties, maar die werken regelmatig samen. Dit gebeurt o.a. bij de invoering van de nieuwe bekwaamheidseisen en bij het beoordelen van elkaars studenten op de stagescholen. Sinds 2015 stemmen de examencommissies van FLOT en FLOS af over kwaliteitsborging van de toetsing en van het eindniveau.

Bij de audit is gekozen voor een gezamenlijke visitatie met een gezamenlijk gesprek met de managementteams, examencommissies en vertegenwoordigers vanuit het werkveld van FLOT en FLOS en afzonderlijke gesprekken met docenten en studenten van FLOT en FLOS. Op de eerste dag zijn de generieke zaken behandeld door een kernteam. Dit kernteam bestond uit de voorzitter van het auditteam, twee domeindeskundigen en een student van een master lerarenopleiding van een andere hogeschool. Het auditteam werd ondersteund door een (coördinerend) secretaris en twee andere secretarissen. Na de generieke audit volgde een tweedaagse audit van de afzonderlijke opleidingen. Per vak of combinatie van vakken¹ werd één specifieke vakdeskundige aan het opgesplitste kernteam toegevoegd. Naast de voorzitter van het kernteam vervulde één van twee andere domeindeskundigen uit het kernteam in het parallelle gesprek ook de rol van (technisch) voorzitter. Bij elke vakaudit waren een secretaris vanuit Hobéon en een student aanwezig. (Zie bijlage: Programma).

Het auditteam heeft zijn bevindingen en het resultaat van zijn beoordeling vastgelegd in: i) een generiek rapport over alle aspecten die gelden voor alle masteropleidingen van FLOT en FLOS, ii) een specifiek rapport per FLOT-opleiding uit het cluster gamma en iii) een specifiek rapport over de FLOS opleiding Wiskunde, Nederlands en Engels.

De master lerarenopleidingen van Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) en Fontys Lerarenopleidingen Sittard (FLOS)

FLOT en FLOS zijn 2 van de 29 instituten van Fontys Hogescholen.

FLOT is met achttien lerarenopleidingen op bachelorniveau, dertien lerarenopleidingen op masterniveau en 4200 studenten het grootste instituut binnen Fontys Hogescholen en een van de grootste hbo-lerarenopleidingen in Nederland.

---

¹ Engels/Duits, Aardrijkskunde/Geschiedenis, Scheikunde/Natuurkunde, Algemene Economie/Bedrijfseconomie

Naast de bachelor- en masteropleidingen verzorgt FLOT drie minoren uit het assortiment van Fontys Hogescholen te weten: 'Global Development Issues', 'Filosofie en Ethiek' de 'Educatieve minor beroepsopvoeding'. Deze laatste minor verzorgt FLOT samen met Fontys Hogeschool Bedrijfsmanagement, Educatie en Techniek (FHBEnT).

FLOT verzorgt naast initiële scholing ook voortgezette professionalisering van leraren, onder de noemer FLOT Academie.

FLOS is een relatief klein instituut binnen Fontys Hogescholen. FLOS verzorgt tien lerarenopleidingen op bachelorniveau en sinds september 2015 drie lerarenopleidingen op masterniveau.

In tegenstelling tot FLOT biedt FLOS de drie masteropleidingen niet in driejarige deeltijd, maar in een tweejarig voltijdvariant aan. Afgestudeerde tweedegraadsleraren Nederlands, Engels en Wiskunde kunnen direct doorstromen naar een masteropleiding.

Binnen FLOT zijn zeven lectoren met kenniskring actief binnen vier FLOT-brede lectoraten en drie lectoraten die betrekking hebben op didactiek. Deze laatste lectoraten zijn verbonden aan een cluster lerarenopleidingen.

De vier brede lectoraten betreffen: i) Werkplekleren, ii) Professionalisering van leraren en lerarenopleiders, iii) Kwaliteit van toetsen en beoordelen.

De drie lectoraten rondom vakdidactiek betreffen: i) Talendidactiek in een veranderende leeromgeving ii) Bètadidactiek, naar duurzaam vakmanschap, iii) Vakdidactiek van de gammavakken.

FLOS heeft sinds oktober 2016 een lectoraat 'Integratief Opleiden & Boundary Crossing'.

Ontwikkelingen sinds de vorige accreditatie (2011)

De vorige accreditatie vond plaats in 2011. Alle opleidingen zijn met een overall 'voldoende' beoordeeld. Het auditteam noemde een aantal aandachtspunten (generiek en op clusterniveau), waarmee de lerarenopleidingen van FLOT aan de slag zijn gegaan:

- *internationalisering speelt een beperkte rol speelt binnen de meeste masters* - FLOT heeft de laatste jaren diverse activiteiten ontplooid. De opleidingen besteden op verschillende manieren aandacht aan internationalisering. FLOT heeft een aantal 'international officers' benoemd, die meewerken aan het uitbreiden en onderhouden van een internationaal netwerk voor de opleiding. Leden van de kenniskringen van de lectoraten onderhouden internationale contacten en participeren in internationale projecten en bezoeken jaarlijks congressen waar zij ook presentaties verzorgen.
- *alle docenten structureel de gelegenheid geven om ook zelf vakdidactisch onderzoek uit te voeren* - FLOT heeft diverse verbeteracties in gang gezet om de onderzoeksbekwaamheid van het docententeam verder te vergroten. De lectoraten vormen hierbij een verbindende schakel tussen (vak)wetenschap en de onderzoekspraktijk van de docent. De lector 'Professionalisering van leraren en lerarenopleiders' organiseert overleg voor lerarenopleiders die betrokken zijn bij begeleiding en beoordeling van masteronderzoeken. Kenniskringleden professionaliseren zich aan de hand van praktijkonderzoek dat direct verbonden is met de eigen opleidingspraktijk. Het praktijkonderzoek van de kenniskringleden draagt zowel bij aan de eigen professionalisering als aan die van andere docenten via workshops, trainingen en publicaties. De resultaten van hun onderzoek hebben bovendien invloed op de vakdidactiek en de vakinhoud in het curriculum. Ter bevordering van de kennisontwikkeling organiseert FLOT onder aansturing van de lectoraten en in samenwerking met het werkveld diverse pilots in professionele leergemeenschappen.
- *voor de meeste masters miste in de bibliotheek relevante buitenlandse literatuur* - In de centrale mediatheek is thans een ruime, fysieke collectie met actuele, nationale en internationale vakliteratuur en (wetenschappelijke) tijdschriften. De mediatheek beschikt ook over vakspecifieke databestanden voor het zoeken van literatuur. Via de Fontys-applicatie 'Biep.nu' is ten opzichte van 2009 de digitale toegang tot (internationale) databanken, e-books, tijdschrift- en krantenartikelen verruimd en uitgebreid tot thuis.

- *studenten krijgen vanuit FLOT op hun stageschool niet in alle gevallen begeleiding van docenten die beschikken over adequate, vakinhoudelijke en didactische expertise. Een sterkere koppeling tussen het vakdidactisch onderwijs en de stage is wenselijk.* - Vanaf 2013 hebben de masteropleidingen verscheidene pilots uitgevoerd. Zo is geëxperimenteerd met leerwerktaken om de verbinding tussen de vakdidactiek en de stage te verstevigen. Met ingang van cohort 2016 wordt de begeleiding en beoordeling van het werkplekleren mede ingevuld door een vakdidacticus vanuit de opleiding.
- *de (vroegtijdige) voorbereiding op het afstudeeronderzoek is een aandachtspunt* - FLOT heeft de voorbereiding op het afstudeeronderzoek vervroegd en ondergebracht in de onderzoeksleerlijn. Studenten voeren in het eerste jaar een sterk afgebakend pedagogisch-didactisch onderzoek uit. Dat wordt vervolgd met de module *Vorbereiding onderzoek*. Bovendien zitten er in de vak(didactische) programmaonderdelen van de opleidingen diverse onderzoeksmatige opdrachten. ter voorbereiding op het afstudeeronderzoek.
- *Leg het accent meer op vakdidactische praktijkonderzoeken* - De opleidingen adviseren de studenten een vakdidactisch onderwerp te kiezen. Daarnaast vinden de opleidingen het raadzaam aansluiting te zoeken bij vernieuwingsprojecten en/of vragen vanuit de praktijk van de school waar stage wordt gelopen en/of gewerkt.

In onderhavig rapport beschrijft het auditteam zijn bevindingen met betrekking tot bovenstaande verbetermaatregelen bij de verschillende standaarden in het generieke deel en daar waar van toepassing in de specifieke rapporten per opleiding.

4. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN

4.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Bevindingen

Het auditteam heeft geconstateerd, dat de master lerarenopleidingen van Fontys Hogescholen de landelijk vastgestelde en in Algemene Maatregel van Bestuur bij Wet op de beroepen in het hoger onderwijs (Wet BIO) vastgelegde competenties hanteert. Deze zijn onder begeleiding van de Stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL) tot stand gekomen. Op landelijk niveau is via een matrix de verbinding zichtbaar gemaakt tussen de vijf Dublin Descriptoren op masterniveau en de zogenoemde zeven SBL-competenties.

Tijdens de audit is gesproken over wat FLOT en FLOS verstaan onder het masterniveau: is dat synoniem aan een leraar voor de bovenbouw of is het meer dan dat? Wat er nu over het masterniveau op papier staat is vrij abstract. De vertegenwoordigers van de opleidingen hadden tijdens de audit wel rijke beelden bij het masterniveau. Met het oog op het nieuwe opleidingsprofiel is het dienstig om het masterniveau nog meer te expliciteren in concrete gedragingen en te delen met elkaar; mede vanwege het feit dat het werkveld ook meer dan alleen een goed opgeleide vakdocent verwacht. In de uitwerking zouden de opleidingen onderzoek, reflectie, vak(didactische) kennis en handelen in klas, sectie en school kunnen betrekken.

Er is inmiddels een nieuw beroepsprofiel opgesteld waarin drie beroepsrollen zijn gedefinieerd: i) vakinhoudelijk expert, ii) vakdidactisch expert en iii) onderzoekende professional. Op basis hiervan zijn de bekwaamheidseisen herijkt. Deze zijn met ingang van 1 augustus 2017 in werking getreden. De bekwaamheidseisen komen in de plaats van de zeven SBL-competenties. FLOT en FLOS hebben al laten weten dat zij de aandacht voor de pedagogische bekwaamheid in de herijkte eisen missen. FLOT en FLOS gaan deze toevoegen in de uitwerking van het eigen opleidingsprofiel en de leeruitkomsten voor hun masteropleidingen. Dat acht het auditteam belangrijk, mede vanwege de constatering dat er in de masteropleidingen veel bevlogen docenten lesgeven, met een groot vakinhoudelijk accent. Aandacht voor de pedagogische bekwaamheid - hoe leerlingen (in de bovenbouw van havo en vwo) leren - is belangrijk. (Zie verder onder 'eigen inkleuring'.)

Kennisbasis

Naast de SBL-competenties als leidraad, hanteren de opleidingen voor hun huidige onderwijs de landelijk vastgestelde generieke kennisbasis en vakspecifieke kennisbases voor de master leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. De generieke kennisbasis die in januari 2017 in opdracht van het Landelijk Overleg Vakmasters (LOVM) is opgeleverd, betreft het uitvoeren van onderzoek en het ontwikkelen van onderzoeksvaardigheden. FLOT en FLOS willen deze generieke kennisbasis nu net als de herijkte bekwaamheidseisen verder verankeren in de leeruitkomsten.

Profilering en eigen inkleuring

FLOT

FLOT heeft de ambitie de best denkbare leraren op te leiden. Deze missie heeft FLOT in 2014 samen met het werkveld vertaald naar een visie op goed leraarschap. In deze visie hebben zij met elkaar vijf pijlers beschreven evenals de samenhang tussen deze pijlers. De vijf pijlers zijn: i) een sterke theoretische basis, ii) oog voor elke leerling, iii) een kritisch-reflectieve en onderzoekende houding, iv) een initiatiefrijke professional, v) de praktijk is uitgangspunt van het leren.

De derde pijler staat in de opleidingen centraal. (Zie daarover verder onder het kopje 'onderzoek'.)

Tijdens de audit is uitgebreid stilgestaan bij de vernieuwing van het beroepsprofiel en de vertaling daarvan naar een eigen opleidingsprofiel voor de masteropleidingen van FLOT en FLOS. FLOT heeft daartoe een ontwikkelgroep in het leven geroepen waarin vanuit elk cluster vertegenwoordigers zitting hebben. Deze ontwikkelgroep heeft als expliciete opdracht gekregen daar ook de pedagogische bekwaamheid in te verwerken. Na de uitwerking van het opleidingsprofiel, zal de ontwikkelgroep een vertaling maken naar het curriculum, zowel het generieke als het opleidingsspecifieke curriculum. In het opleidingsspecifieke curriculum mag de huidige veelkleurigheid terugkomen. De ontwikkelgroep zal tevens de ideeën rondom het streven naar flexibilisering - meer tijd- en plaatsafhankelijk leren en een grotere diversiteit aan leerroutes - nader uitwerken.

Het is vanzelfsprekend ook belangrijk dat de ontwikkelgroep alle betrokkenen bij de opleidingen goed aangesloten houden op deze ontwikkelingen en dat zij de Raad van Advies en de werkveldcommissies in haar uitwerking van het opleidingsprofiel betreft.

FLOS

Ook FLOS beoogt vanuit haar missie - 'elke leerling heeft recht op het beste onderwijs' - studenten op te leiden tot zeer goede leraren.

FLOS is de enige lerarenopleiding v(h)o in de provincie Limburg. De drie masteropleidingen proberen hun aanbod nauw aan te laten sluiten bij wat de praktijk vraagt. Samen met het regionale werkveld - dat gekenmerkt wordt door scholen met zeer verschillende onderwijsconcepten - willen zij zorgen voor betekenisvolle verbindingen in de opleidingsprogramma's. Daarbij spreken zij ook over ontwikkelingen die studenten in de praktijk aantreffen zoals gepersonaliseerd leren, doorbreking van het jaarklassensysteem en profileringen van scholen tot bijvoorbeeld technasia, vrije scholen, scholen met tweetalig onderwijs. Dat acht het auditteam een sterk punt.

Bij het ontwerp van de masteropleidingen heeft FLOS de maatschappelijke ontwikkelingen, de visie op goed leraarschap en de resultaten en ervaringen van collega-opleiders meegenomen. Bij de doorontwikkeling van opleidingsprofiel en het curriculum op basis van het vernieuwde beroepsprofiel, de beroepsrollen en de herijkte kennisbases trekt de curriculumcommissie van FLOS samen op met de ontwikkelgroep van FLOT. Daarbij zullen zij ook de mogelijkheden voor flexibiliteit en vraaggerichtheid nader onderzoeken.

Onderzoek

Het auditteam heeft geconstateerd, dat FLOT en FLOS expliciet aandacht besteden aan het ontwikkelen van een onderzoekende houding en het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek. Zoals hierboven al is vermeld staat bij FLOT het ontwikkelen van 'een kritisch-reflectieve en onderzoekende houding' centraal.

De opleidingen van FLOT en FLOS willen de student gedurende zijn studie uitdagen om a) het eigen handelen kritisch te bekijken vanuit verschillende perspectieven, b) te reflecteren op en te leren van eigen ervaringen en c) op systematische en transparante wijze eigen handelen in beeld te brengen, te verantwoorden en te veranderen. Deze kritisch-reflectieve en onderzoekende houding moet voor studenten een basishouding worden, die hen aanzet - ook na afstuderen - door te gaan met zich te professionaliseren.

De lectoraten van FLOT – vier FLOT-brede en de drie vakdidactische – en de lector van FLOS zijn nauw betrokken bij de opleidingen, bij kennisinnovatie en curriculumontwikkeling. Dat is een sterk punt dat FLOT en FLOS moeten koesteren.

Internationale dimensie

Het auditteam heeft geconstateerd, dat FLOT en FLOS werken aan het expliciteren van hun internationaliseringsbeleid. De concrete uitwerking daarvan binnen de opleidingen verschilt. Ook is er een verschil tussen FLOT en FLOS. In de meeste masteropleidingen van FLOT staat internationalisering niet boven aan het lijstje. Het auditteam stelt daarnaast vast dat meer aandacht besteed kan worden aan het ontwikkelen van interculturele competenties. Wel is er in elke opleiding aandacht voor het raadplegen van internationale literatuur. Ook bezoeken docenten internationale conferenties en hebben zij contact met collega's van een twintigtal partnerinstellingen in het buitenland. Maar dat komt nog niet zichtbaar terug in eisen aan de studenten. (Zie standaard 2.)

FLOS kijkt op dit moment met de partners in het regionale werkveld wat de vakgroepen kunnen bijdragen aan internationale aspecten als tweetalig onderwijs, burgerschapsvorming. Een startnotitie met doelstellingen ligt gereed en de vakgroepen zorgen nu voor een uitwerking met acties in het curriculum. Daarnaast heeft FLOS contact met de Universiteit van Michigan voor uitwisseling met de opleiding Engels en is ze op zoek naar partnerinstellingen in m.n. de Euregio voor de opleidingen Wiskunde en Nederlands.

Afstemming met het werkveld en vakgenoten

Het auditteam heeft geconstateerd, dat de opleidingen veel overleg voeren met vakgenoten en vertegenwoordigers vanuit het werkveld over de actualiteit van de competenties en de opzet en inhoud van het curriculum.

De opleidingen spreken o.a. met vakgenoten in de overleggen in LOVM-verband en '10 voor de leraar' over de kennisbases en in andere regionale en landelijke vakgroepoverleggen.

FLOT en FLOS hebben een sterke verbinding met het regionale werkveld. Zij voeren structureel overleg met Raden van Advies. Op opleidingsniveau adviseren werkveldcommissies over het vakinhoudelijk deel van het curriculum van de master- en de bacheloropleidingen.

Vanuit de bacheloropleidingen is er intensief contact met academische opleidingsscholen en een aantal partnerschappen of samenwerkingsverbanden. Daar waar van toepassing worden deze scholen/partners ook betrokken bij het begeleiden/opleiden van de masterleraren.

Weging en Oordeel

De opleidingen baseren zich aantoonbaar op de landelijke SBL-competenties en de generieke en vakspecifieke kennisbases en hebben hierover veel contact met vakgenoten en het werkveld.

FLOT en FLOS hebben hun ambitie 'het opleiden van de best denkbare/goede leraren' nader uitgewerkt in een heldere visie. Wat ze verstaan onder masterniveau mogen zij echter meer expliciteren. Het ontwikkelen van een kritisch-reflectieve en onderzoekende houding en het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek krijgt expliciet aandacht.

De lectoraten van FLOT en FLOS zijn nauw betrokken bij de opleidingen en zorgen voor een verbinding tussen onderzoek, innovatie en onderwijs.

De opleidingen gaan nu voortvarend aan de slag met de ontwikkeling van opleidingsprofiel en de vertaling daarvan naar het curriculum op basis van het vernieuwde beroepsprofiel, de beroepsrollen en de herijkte kennisbases. Het voornemen de pedagogische bekwaamheid in het opleidingsprofiel te verwerken, acht het auditteam belangrijk. Een concrete uitwerking van de internationale dimensie in de leeruitkomsten behoeft nog steeds aandacht. Aan de hand hiervan kunnen vervolgens de vakopleidingen hun eigen invullingen maken. FLOT kan daarbij te raden gaan bij FLOS, die op dit punt al een stap verder is.

Het auditteam is op grond van bovenstaande punten van oordeel, dat de master lerarenopleidingen van FLOT en FLOS zonder meer een 'voldoende' verdienen voor deze standaard. De opleidingen zijn in de basis heel gedegen en sterk vakinhoudelijk gericht, maar moeten in de komende tijd nog wel wat werk verzetten en samen met de ontwikkelgroep (FLOT)/ de curriculumcommissie (FLOS) het nieuwe opleidingsprofiel uitwerken en vertalen naar het curriculum.

Bij de master lerarenopleiding Aardrijkskunde komt het auditteam tot het oordeel 'goed' voor deze standaard. De vakgroep gebruikt het concept 'curriculummaker' als leidraad voor de hele opleiding: in het programma, de toetsing en de eindwerken. De opleiding heeft daarvoor nog vier extra vakinhoudelijke en vakdidactische kwalificaties geformuleerd. Het concept curriculummaker scherpt in hoge mate in standaard 1 aan waarvoor de opleiding staat, welke visie ze heeft op de master leraar en welke consequenties dat heeft voor curriculum en verder.

4.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (*student-centred*). Opleidings specifieke voorzieningen worden beoordeeld, tenzij het gaat om instellingsbrede voorzieningen waarover bij de ITK al is gerapporteerd.

Bevindingen

Onderstaand hoofdstuk heeft alleen betrekking op de generieke elementen van de onderwijsleeromgeving van de masteropleidingen van FLOT. De onderwijsprogramma's van FLOS zijn weliswaar volgens dezelfde uitgangspunten ontwikkeld, maar FLOS heeft wel andere accenten gelegd, o.a. vanwege het feit dat FLOS de opleidingen in een voltijdvariant aanbiedt. Om die reden is ervoor gekozen over de onderwijsleeromgeving van FLOS apart te rapporteren in de bijgaande vakspecifieke rapporten van de masteropleidingen Nederlands, Engels en Wiskunde van FLOS.

Inhoud en vormgeving programma

Koppeling competenties – programma

De masteropleidingen hebben de koppeling tussen de competenties en de onderwijseenheden uitgewerkt in een generiek CLOTS²-schema en een opleidingsspecifiek KLOTS-schema. In dit laatstgenoemde schema hebben de afzonderlijke opleidingen de koppeling tussen de opleidingsspecifieke kennisbasis en het vakinhoudelijk en vakdidactisch deel van het programma zichtbaar gemaakt. Daarmee borgen de opleidingen dat de studenten aan het einde van hun studie alle eindkwalificaties hebben kunnen ontwikkelen.

Opzet en inhoud van het (generieke) programma

Het programma van de lerarenopleidingen van FLOT omvat 90 EC verdeeld over drie studiejaar. Het programma is opgebouwd uit:

- 60 EC aan vakinhoud en vakdidactiek, die bijdragen aan de ontwikkeling van competentie 3 'vakinhoudelijk en didactisch competent' en 7 'competent in zelfreflectie en ontwikkeling'. De kennisbasis van de afzonderlijke opleidingen is hierin geïmplementeerd. (Zie hierover verder de vakspecifieke rapporten per opleiding);
- 30 EC aan algemene professionele vaardigheden (APV), het leren in de praktijk (werkplekleren) en het afsluitend praktijkonderzoek. Deze onderdelen dragen bij aan de ontwikkeling van alle zeven competenties op masterniveau.

APV en praktijkonderzoek

Studenten werken tijdens de hele studie aan onderzoeksvaardigheden en een kritisch reflectieve en onderzoekende houding. Bij APV werken de studenten in het eerste studiejaar aan de ontwikkeling van het algemene professionele vaardigheden zoals het zoeken van literatuur en het schrijven van een onderzoeksverslag. Ook verdiepen zij zich in onderwijskundige en pedagogisch-didactische thema's die relevant zijn voor de beroepspraktijk, zoals motivatie, effectief onderwijs, de lerende organisatie.

De studenten studeren af met een praktijkonderzoek. (Zie daarover standaard 3.)

---

² De letters van CLOTS/KLOTS staan voor de termen: competenties/kwalificaties, leerdoelen, onderwijsprogramma's, toetsen en studiepunten

In het tweede studiejaar starten de studenten met de module Voorbereiding Onderzoek waarin zij werken aan hun onderzoeksvoorstel. De meeste studenten voeren het onderzoek uit in het 3^e studiejaar.

Bij APV en praktijkonderzoek besteden de opleidingen ook aandacht aan het gebruik van internationale literatuur.

Uit de documentatie en de gesprekken tijdens de audit is gebleken, dat de studenten kritisch zijn over de doorlopende onderzoekslijn en de samenhang tussen het generieke deel en het opleidingsspecifieke deel van het programma. APV en voorbereiding onderzoek worden zeer wisselend ingericht en uitgevoerd door de verschillende opleidingen, aldus de studenten. Er zijn studenten die enthousiast zijn over APV en studenten die aan APV weinig waarde hechten. (Zie verder de vakrapporten per opleiding.)

FLOT laat weten dat de opleidingen bij de herijking van het programma vanuit de nieuwe bekwaamheidseisen en beroepsrollen, ook de opzet van APV expliciet zullen meenemen alsmede de samenhang van het totale programma.

Werkplekieren

De meeste studenten zijn al werkzaam in het eerste en/of tweedegraads gebied en voeren het werkplekieren uit binnen de eigen school. Het werkplekieren vindt plaats in het 2^e of 3^e studiejaar. De studenten stellen bij de start van de masteropleiding een werkplan op met activiteiten waarmee zij de beoogde leerdoelen willen realiseren. De studenten leggen hun competentieontwikkeling vast in een portfolio.

De afgelopen jaren hebben de opleidingen aandacht besteed aan een sterkere verbinding tussen vakdidactiek en vakinhoud in het werkplekieren. Een aantal opleidingen voerde daartoe pilots uit met vakdidactische leerwerktaken: authentieke opdrachten die studenten uitwerken binnen de context van de school. Vanaf studiejaar 2017-2018 gaan alle studenten hiermee aan de slag, zodat de interactie tussen theorie en praktijk groter wordt. Dat acht het auditteam een goede ontwikkeling. (Zie de vakrapporten per opleiding.)

Een andere verbetermaatregel betreft het portfolio en (het verschil in) de eisen die de verschillende begeleiders daaraan stelden. Met ingang van 2016-2017 zijn de eisen met betrekking tot o.a. het taalgebruik en de theoretische onderbouwing van de producten aangescherpt en vragen de opleidingen minder reflecties. Dat laatste vermindert de studielast.

Tijdens de audit is ook aandacht besteed aan (de borging van) de kwaliteit van de begeleiding op de werkplek. Het is een goede zaak, dat alle opleidingen er sinds 2016-2017 voor zorgen dat er altijd een vakdidacticus betrokken is bij de begeleiding en/of de beoordeling. Het auditteam constateert echter dat de kwaliteit van de begeleiders op de scholen soms te 'toevallig' is. Het adviseert de opleidingen meer grip te krijgen op de kwaliteit van de werkplek en de begeleiders. Dat kan door de begeleidende docenten dan wel de secties te scholen in vakinhoud en vooral ook vakdidactiek (bijvoorbeeld via vakdidactische netwerken). De Academische Opleidingscholen (AOS-en), waar begeleiders van de studenten van de tweedegraads lerarenopleidingen getraind worden en intervisie hebben, zijn hiervoor een voor de hand liggend en goed vehikel, maar ook daar dient meer expliciete aandacht te zijn voor de vakdidactische begeleiding in de bovenbouw havo en vwo.

Samen opleiden binnen de masteropleidingen gebeurt nu al in beperkte mate. Zo volgden in de afgelopen drie jaren ongeveer 8 tot 12 studenten hun masteropleiding binnen de Zeeuwse Academische Opleidingschool (ZAOS). FLOT ziet uit naar een tweede AOS om samen mee op te leiden op het gebied van onderzoek. Belangrijk aandachtspunt hierbij is, dat niet alle schoolopleiders masteropgeleid zijn.

Studenten zijn overigens zeer tevreden over de inhoudelijke begeleiding tijdens het werkplekieren, zij het dat deze meer afgestemd zou mogen zijn op hun persoonlijke ontwikkeling. Ook zijn de studenten tevreden over de praktijkgerichtheid van hun opleiding, zo blijkt uit de tevredenheidsonderzoeken.

Didactische uitgangspunten en werkvormen

FLOT leidt haar didactisch concept af van de visie op goed leraarschap. De praktijk is uitgangspunt van het leren en de docenten gaan in hun lessen uit van hun rol van lerarenopleider. Dat betekent dat de docent als opleider voorbeeldgedrag laat zien en tevens zijn keuzes en handelen expliciteert. Conform het principe van 'modelleren' hanteren en/of behandelen de docenten in de modules verschillende werkvormen die de studenten op hun beurt kunnen toepassen in hun eigen lespraktijk. Dit uitgangspunt van 'modelleren' wordt door de studenten in alle opleidingen herkend. (Zie verder de vakrapporten per opleiding.)

Studeerbaarheid/studielast/studievoortgang

De opleidingen van FLOT zorgen in de basis voor een studeerbaar programma met een spreiding van de modules en tentamens over vier perioden en een vaste lesdag in de week. Alle relevante informatie met betrekking tot de studie is op de portal te vinden.

Uit de evaluaties blijkt dat de studenten over het algemeen tevreden zijn over de studielast. Belangrijk aandachtspunt voor alle opleidingen is de mate waarin het aantal studiepunten overeenkomt met de daadwerkelijke studielast. Daarbij doelen de studenten met name op het geringe aantal studiepunten voor de stage in relatie tot de grote hoeveelheid werk en op de vele opdrachten vanuit de verschillende vakken, het portfolio en de hoeveelheid en omvang van de reflectieverslagen. Ook zijn er piekmomenten in de opleiding die samenvallen met piekmomenten op de school/werkplek. Een aantal opleidingen heeft met betrekking tot dit laatste aspect al verbetermaatregelen getroffen.

De opleidingen zijn in samenspraak met de studenten met de bovengenoemde punten aan de slag gegaan.

Binnen elke opleiding vervullen enkele docenten de rol van studieloopbaanbegeleider (SLB'er). De SLB'er is momenteel vooral procesbegeleider en het eerste aanspreekpunt voor de student. Bij enkele opleidingen acteren de SLB'ers in het kader van het bevorderen van studiesucces al pro-actiever en niet meer alleen als de student erom vraagt. Dat sluit aan bij de wens van de studenten.

In het nieuwe FLOT-beleid rondom studiebegeleiding staat dat alle SLB'ers pro-actiever gaan optreden en meer aansluiten bij de persoonlijke ontwikkeling van elke student. Dat acht het auditteam een belangrijke maatregel. De implementatie hiervan start in 2017-2018.

Docententeam

FLOT heeft in haar personeelsbeleid duidelijke eisen aan de lerarenopleiders vastgelegd, zoals masteropgeleid binnen hun vakgebied, minstens 10% gepromoveerden, didactisch bevoegd of Basiskwalificatie Onderwijs (BKO) gecertificeerd, kennis van of recente ervaring in het werkveld. (Zie voor de uitvoering hiervan de specifieke rapporten per opleiding.)

FLOT zet de docenten in als vakopleider, APV-opleider, onderzoeksbegeleider, instituutopleider, studieloopbaanbegeleider en examinator.

APV-opleiders moeten onderwijskundige of pedagoog zijn of vakdocent met specifieke onderwijskundige of pedagogische expertise. Onderzoeksbegeleiders moeten recente onderzoeksexpertise hebben, bijvoorbeeld via deelname aan de kenniskring van een lectoraat. Startende opleiders nemen deel aan een inductietraject, waarbij ze zich oriënteren op hun rol als lerarenopleider. Dat is mooi.

FLOT was ten tijde van de audit samen met de lector 'Professionalisering van leraren en lerarenopleiders' bezig met de doorontwikkeling van het personeelsbeleid en het bijbehorende professionaliseringsplan. Hiermee demonstreert FLOT dat ze een onderzoekende houding ook toepast in haar eigen organisatieontwikkeling.

FLOT wil dat alle lerarenopleiders op termijn voldoen aan de beroepsstandaarden voor lerarenopleiders (VELON) en dat de vijf pijlers van FLOT - conform het didactisch principe van modelleren - leidend zijn.

Naast het bijhouden van het vak en vakdidactiek, het werken aan de beroepsstandaarden en/of het vergroten van de onderzoeksbekwaamheid, zullen de docenten zich de komende jaren in hun professionalisering richten op thema's als flexibilisering en digitale onderwijsconcepten en op samenwerking met het werkveld in professionele leergemeenschappen. Vanaf 2017-2018 start ook het professionaliseringstraject 'Karaktervolle Leraar' dat de focus legt op pedagogisch handelen. Dat sluit aan bij het voornemen van FLOT om aan de pedagogische bekwaamheidseis expliciet aandacht te besteden in het curriculum.

Generieke voorzieningen

FLOT heeft het afgelopen jaar hard gewerkt aan de herinrichting van de huisvesting. De verbouwde ruimten zien er prachtig uit. Ze zijn open en transparant, hebben een eigen clusterinkleuring gekregen en bieden de mogelijkheid tot interactie tussen studenten en medewerkers. In de buurt van het onderwijs zijn werkplekken voor de studenten gecreëerd. Studenten en medewerkers geven aan dat zij de nieuwe omgeving inspirerend vinden. De locatie beschikt over voldoende grotere en kleine lokalen. Er is een fysieke mediatheek aanwezig waar studenten actuele nationale en internationale vakliteratuur en (wetenschappelijke) vaktijdschriften gericht op de verschillende opleidingen en vakspecifieke databases kunnen raadplegen. Daarnaast hebben zij vanaf elke plek toegang tot digitale bronnen.

Voor een aantal opleidingen zijn speciale praktijklokalen beschikbaar. (Zie de specifieke rapporten per opleiding.)

FLOT wenst een digitale werk- en leeromgeving in te richten waarin studenten tijd- en plaatsonafhankelijk met elkaar kunnen samenwerken en leren. Zodra er op hogeschoolniveau een keuze is gemaakt voor een systeem, zal FLOT dit allereerst voor de deeltijd- en daarna ook voor de voltijdopleidingen gaan gebruiken.

Weging en Oordeel

Het auditteam beoordeelt deze standaard voor de master lerarenopleidingen Nederlands, Frans, Biologie, Natuurkunde en Bedrijfseconomie van FLOT en Engels van FLOS als 'voldoende' en voor de master lerarenopleidingen Engels, Duits, Wiskunde, Scheikunde, Geschiedenis, Maatschappijleer, Aardrijkskunde en Algemene Economie van FLOT en Wiskunde en Nederlands van FLOS als 'goed'

Zie voor de weging en de onderbouwing van het oordeel over standaard 2 de vakspecifieke rapporten per opleiding.

4.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Bevindingen

Onderstaand hoofdstuk heeft alleen betrekking op de generieke elementen van de toetsing van de masteropleidingen van FLOT. Het toetsbeleid van FLOS is weliswaar volgens dezelfde uitgangspunten ontwikkeld, maar FLOS heeft hier en daar andere keuzen gemaakt in de toetsvormen. Ook het toetsen en beoordelen van het werkplekleren is anders ingericht. Tevens heeft FLOS een eigen examencommissie.

Om die reden is ervoor gekozen over de toetsing binnen FLOS te rapporteren in de specifieke rapporten van de masteropleidingen Nederlands, Engels en Wiskunde van FLOS.

Systeem van toetsen en beoordelen

Fontys Hogescholen hebben jarenlang geïnvesteerd in toetsen en beoordelen. Dat ziet het auditteam aantoonbaar terug bij FLOT. Het auditteam adviseert de opleidingen dit hoog te houden.

Het toetsbeleid dat FLOT in 2013 heeft vastgesteld, is kaderstellend voor alle opleidingen.

Elke opleiding heeft dit toetsbeleid nader uitgewerkt in een opleidingsspecifiek toetsplan.

Voor de onderwijseenheden binnen het generieke deel van het curriculum is de toetsing FLOT-breed ingericht. De opleidingen toetsen de verschillende SBL-competenties aan de hand van verschillende passende toetsvormen (paper, portfolio, eindgesprek, onderzoeksverslag). De toetsen zijn gekoppeld aan de beheersingsniveaus van Bloom³. De opleidingen hanteren de beheersingsniveaus van Bloom ook in de vakspecifieke toetsen.

De opleidingen hebben in de verschillende CLOTS⁴-schema's goed inzichtelijk gemaakt wat de samenhang is tussen competenties, leerdoelen en de toetsen en toetsvormen.

De lector 'Kwaliteit van toetsen en beoordelen' levert een belangrijke bijdrage aan de vertaling van het toetsbeleid naar de toetsing van het generieke programma en de opleidingsspecifieke programma's.

Het auditteam is van oordeel, dat het toetssysteem van FLOT in generieke zin stevig staat.

Validiteit, betrouwbaarheid, inzichtelijkheid

De opleidingen zorgen er op verschillende manieren voor dat de toetsen valide, betrouwbaar en transparant zijn, conform de afspraken in het Toetsbeleidsplan. Dat doen zij zowel voor het generieke als opleidingsspecifieke curriculum o.a. door:

- in de studiegidsen en modulewijzers duidelijk de wijze van toetsing en de samenhang tussen de competenties, leerdoelen en beoordelingscriteria te beschrijven;
- aan de hand van gevarieerde toetsvormen te beoordelen of de studenten de beoogde (eind)kwalificaties hebben bereikt;
- het zogenoemde vier-ogenprincipe toe te passen bij het construeren van toetsen;
- rubrics te formuleren voor o.a. werkstukken, portfolio, onderzoeksverslagen;
- bij het masteroverleg Onderzoek kalibreersessies te organiseren waarin van elke opleiding één onderzoeksbegeleider participeert;
- met ingang van 2017 ook kalibreersessies te organiseren met de examinatoren van het werkplekleren ter vergroting van de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid;
- binnen de opleiding intervisie plaats te laten vinden tussen de examinatoren;
- bij de beoordeling van het werkplekleren altijd het advies van de begeleiders op de school te betrekken;

³ Beheersingsniveaus van Bloom: kennen, begrijpen, toepassen, analyseren, synthetiseren, evalueren

⁴ CLOTS: competenties, leerdoelen, onderwijsprogramma's, toetsen en studiepunten

- bij de beoordeling van het praktijkonderzoek en het eindgesprek altijd meerdere beoordelaars in te zetten;

Examencommissie en toetscommissie

Het auditteam trof een rolvolwassen examencommissie aan.

FLOT kent sinds 1 september 2011 één centrale examencommissie waarin elke opleiding met een eigen lid is vertegenwoordigd. De examencommissie bestaat uit vier uitvoerende kamers en één beleidskamer. In elke uitvoerende kamer is een aantal opleidingen vertegenwoordigd. FLOT heeft clusters bewust gemixt over de uitvoerende kamers, omdat er binnen de clusters sprake is van een eigen cultuur. Door de mix zorgt FLOT voor het creëren van draagvlak, samenwerking, uitwisseling en congruent handelen. Elke uitvoerende kamer houdt zich bezig met uitvoerende zaken, zoals vrijstellingen, bezwaren. De masteropleidingen hebben eveneens zitting in deze kamers.

De voorzitters van de uitvoerende kamers vormen samen de beleidskamer. In deze beleidskamer zitten ook twee opleidingsonafhankelijke leden en een extern lid vanuit het werkveld. De leden van de beleidskamer houden zich bezig met beleidsmatige en evaluatieve taken in het kader van de borging van de kwaliteit van het toetsen en beoordelen.

Het auditteam constateert, dat FLOT dit allemaal goed geregeld heeft.

De examencommissie heeft een eigen kwaliteitsagenda met speerpunten. De examencommissie heeft zich in de afgelopen periode met name gebogen over de beoordeling van het werkplekleren, de inzet van vakdidactici daarbij en de verschillen in de beoordeling door de verschillende begeleiders. Ook heeft de examencommissie ervoor gezorgd dat de examinatoren van de afstudeeronderzoeken in wisselende koppels met elkaar werken om te voorkomen dat ze elkaar teveel gaan beïnvloeden.

Voor 2017-2018 staan er op de agenda o.a. de criteria op basis van de nieuwe bekwaamheidseisen, het toekennen van (hoge) cijfers en het willen groeien richting een competentie-examen en een criterium-gericht interview zoals dat bij FLOS al gebeurt. Daarin werkt de examencommissie samen met de lector Kwaliteit van toetsen en beoordelen.

De examencommissies van FLOT en FLOS stemmen twee à drie maal per jaar af over vrijstellingen, fraudebeleid en kwaliteitsborging van de toetsing.

Naast de examencommissie zijn er toetscommissies op cluster- of opleidingsniveau die sinds 2017 onder de directe aansturing van de teamleiders vallen. Zij ondersteunen de examinatoren bij de constructie en analyse van de schriftelijke toetsen van vakinhoud en vakdidactiek. (Zie de vakrapporten per opleiding.)

Afstuderen

De ijkpunten van de masterlerarenopleidingen van FLOT om het gerealiseerde niveau van de studenten vast te stellen, zijn voor alle opleidingen gelijk:

- de studenten studeren af met een praktijkonderzoek waarin zij een verlegenheidssituatie uit de beroepspraktijk signaleren en onderzoeken. Daarbij moeten zij gebruik maken van wetenschappelijke literatuur en passende sociaalwetenschappelijke methoden van onderzoek. Op grond van de onderzoeksresultaten moeten de studenten komen tot een aanpassing van de beroepspraktijk of daartoe aanbevelingen geven. De beoordeling wordt uitgevoerd door twee examinatoren van wie de eerste examiner niet betrokken is geweest bij de begeleiding. In het eindgesprek toetsen de examinatoren 'de onderzoekende houding' van de student;
- de studenten sluiten het werkplekleren af met een portfolio-assessment op basis van een stageportfolio en het reflectieverslag (inclusief een lesbeoordeling van de stagebegeleider en de praktijkbegeleider) en een eindgesprek. Vanaf 2016-2017 is er een vakdidacticus als examiner betrokken bij het werkplekleren. De praktijkbegeleider, en waar van toepassing, de schoolopleider hebben een adviserende rol. Vanaf 2017-2018 is aan het beoordelingsformulier een rubric toegevoegd om de gronden waarop tot een waardering (onvoldoende, voldoende, goed) wordt besloten, te expliciteren.

Zoals al onder standaard 2 is vermeld, hebben de opleidingen de eisen aan het portfolio inmiddels aangescherpt.

Weging en Oordeel

Het auditteam beoordeelt deze standaard voor de master lerarenopleidingen Nederlands en Wiskunde van FLOT en Wiskunde van FLOS als 'voldoende' en voor de master lerarenopleidingen Frans, Engels, Duits, Biologie, Natuurkunde, Scheikunde, Geschiedenis, Maatschappijleer, Aardrijkskunde, Algemene Economie en Bedrijfseconomie van FLOT en Nederlands en Engels van FLOS als 'goed'

Zie voor de weging en de onderbouwing van het oordeel de vakspecifieke rapporten per opleiding.

4.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren

Uit recent onderzoek door de Inspectie van het Onderwijs onder afgestudeerden (juni 2016) en uit evaluaties en gesprekken tijdens de audit, is gebleken dat het werkveld en de alumni tevreden zijn over de 'landing' van de afgestudeerden in het werkveld. De masterleraren die bij FLOT en FLOS afstuderen zijn goede, degelijke leraren en beschikken over het beoogde (vakinhoudelijke) niveau. Maar het werkveld wenst er nog een plus bij. De vertegenwoordigers die het auditteam sprak, meldden dat zij van de masterleraar ook verwachten dat zij binnen de eigen school innovatief zijn, over de grenzen van het vak heen kijken en als teacher-leader op docentniveau het onderwijskundig leiderschap op zich nemen, zowel in de onder- als bovenbouw. Een master leraar moet van meerwaarde zijn voor de school. Een deel van de afgestudeerden pakt die rol c.q. laat dat zien, maar er zijn ook afgestudeerden die de opleiding vooral benut lijken te hebben om zich vakinhoudelijk te verdiepen en te verbreden tot bovenbouw docent.

Alumni en werkveld vragen voorts om meer aandacht voor het omgaan met verschillen, ook specifiek in de bovenbouw havo en vwo. Dat zal in het herziene curriculum een grotere plek krijgen, door de pedagogische bekwaamheidseis expliciet op te nemen in het opleidingsprofiel.

Eigen oordeel van het auditteam over het gerealiseerde niveau

Het auditteam heeft in totaal van vier studenten van elke opleiding van FLOT verschillende eindwerken bestudeerd uit 2015-2016 en 2016-2017 en aanvullend van FLOS verschillende eindwerken van de eerste twee studenten Nederlands en de eerste twee studenten Engels die in augustus 2017 afstudeerden.

De eindwerken van FLOT betroffen de verslagen van het praktijkonderzoek en de portfolio's op basis waarvan de studenten hun portfolioassessment en eindgesprek hadden gevoerd. De eindwerken van FLOS betroffen de verslagen van praktijkonderzoeken en de weblogs op basis waarvan de studenten hun competentie-examen en criteriumgericht interview aflegden.

De bevindingen van het auditteam met betrekking tot deze eindwerken staan beschreven in de vakspecifieke rapporten.

Weging en Oordeel

Het auditteam beoordeelt deze standaard voor alle master lerarenopleidingen van FLOT en FLOS als 'voldoende'. Zie voor de weging en de onderbouwing van het oordeel de vakspecifieke rapporten per opleiding.

5. ALGEMEEN EINDOORDEEL

Het auditteam komt voor alle master lerarenopleidingen van FLOT en FLOS tot een eindoordeel 'voldoende'. Zie voor de nadere uitwerking van deze eindoordelen de vakspecifieke rapporten per opleiding.

6. AANBEVELINGEN

- Het auditteam constateert dat de beelden van wat een leraar op masterniveau is, rijk zijn. Deze beelden meer met elkaar delen en expliciteren in concrete gedragingen levert een goede basis op voor de herijking van het opleidingsprofiel; mede vanwege het feit dat het werkveld ook meer dan alleen een goed opgeleide vakdocent verwacht. In de eindwerken zouden de opleidingen onderzoek, reflectie, vak(didactische) kennis en handelen in klas, sectie en school kunnen betrekken. Fontys heeft hiervoor haar proeftuinen in eigen huis: een aantal vakgroepen benut het concept 'curriculummaker' als leidraad voor de inrichting van de opleiding
- Het is ook belangrijk dat de ontwikkelgroep/curriculumcommissie alle betrokkenen bij de opleidingen goed aangesloten houdt bij de ontwikkelingen rondom het opleidingsprofiel en dat zij de Raad van Advies en de werkveldcommissies bij de uitwerking van het opleidingsprofiel betreft. Het product moet geen document worden met voorschriften voor docenten en teams maar een kader met grenzen waarbinnen voldoende professionele ruimte is voor eigen keuzes en verantwoordelijkheden.
- Het auditteam beveelt FLOT aan in de leeruitkomsten ook een concrete uitwerking te maken van de internationale dimensie. Of anders gezegd: alvorens het wat en hoe van internationale aspecten en interculturele aspecten uit te werken, vooral veel aandacht schenken aan het waartoe (waarvoor). Aan de hand hiervan kunnen vervolgens de vakopleidingen hun eigen invullingen maken. FLOT kan daarbij te rade gaan bij FLOS, die op dit punt al een stap verder is.
- Het auditteam adviseert de opleidingen van FLOT en FLOS meer grip te krijgen op de kwaliteit van de werkplek en de begeleiders. Dat kan door de begeleidende docenten of de secties te scholen in vakinhoud en vooral ook in vakdidactiek (bijvoorbeeld via vakdidactische netwerken). De Academische Opleidingsscholen (AOS-en) zijn ook een voor de hand liggend vehikel. Daar is al een duidelijke structuur van begeleiden en opleiden samen met de lerarenopleidingen, maar ook daar dient meer expliciete aandacht te zijn voor de vakdidactische begeleiding in de bovenbouw havo en vwo.

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

hbo-masteropleiding
Leraar Aardrijkskunde
deeltijd

Fontys Lerarenopleiding Tilburg
Fontys Hogescholen

7. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN AARDRIJKSKUNDE

7.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Bevindingen

Zoals in het generieke gedeelte van dit rapport beschreven, hanteert de hbo-masterlerarenopleiding Aardrijkskunde voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties als leidraad, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de master leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. De vakspecifieke kennisbasis Aardrijkskunde vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

Visie opleiding

De opleiding leidt studenten op tot 'curriculum maker', zoals zij het zelf uitdrukt. Deze mastergeschoolde beroepsbeoefenaar kan vanuit zijn rol als leerkracht, als vakinhoudelijk expert, vakdidacticus én pedagoog op een creatieve wijze het aardrijkskunde curriculum voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs vertalen in coherente, uitdagende en motiverende lessen voor leerlingen. De eigen geëxpliciteerde visie van de leerkracht op het schoolvak en op vakdidactische aspecten vormen daarbij het uitgangspunt. Deze is in staat om vanuit een wetenschappelijk vakinhoudelijk, vakdidactisch en pedagogisch kader zelfstandig en in teamverband lessen te ontwikkelen. Hij is zich bewust van verschillende opvattingen bij collega docenten daar waar het hun visie op geografische kennis en het opleidingskader betreft en kan daarmee tijdens het ontwikkelproces op een adequate wijze mee omgaan.

Vakinhoudelijke kennisbasis Aardrijkskunde

De kennisbasis die de opleiding hanteert, is vastgesteld in ADEF-verband, het directeurenoverleg van educatieve faculteiten. De laatste versie is verschenen in 2011-2012. Inmiddels zijn er in landelijk verband stappen gezet om eind 2017 een herziene kennisbasis af te ronden. Bij het vaststellen hiervan hebben de hbo-masterlerarenopleidingen Aardrijkskunde nauw samengewerkt met het werkveld en met vakgenoten. De kennisbasis bestaat uit acht vakinhoudelijke en vakdidactische domeinen:

- Natuurlijke systemen op aarde.
- Milieugeografie.
- Landschappen.
- Ruimtelijke effecten van sociaaleconomische systemen.
- Ruimtelijke effecten van politieke en culturele systemen.
- Wetenschappelijke grondslagen en ontwikkelingen.
- Het geografisch instrumentarium.
- Vakdidactiek.

De hierboven beschreven visie van de hbo-masterlerarenopleiding Aardrijkskunde, leidde ertoe dat zij nog eens vier aanvullende vakinhoudelijke en vakdidactische kwalificaties heeft geformuleerd die er verkort als volgt uit zien.

- De afgestudeerde kan wetenschappelijke conceptuele en contextuele kennis wendbaar toepassen bij het vormgeven van het aardrijkskunde curriculum.
- De afgestudeerde kan beschrijven en verklaren op welke wijze brede geografische concepten, modellen en theorieën overeenkomen of kunnen afwijken in een meer regionale context.
- De afgestudeerde kan ten aanzien van ruimtelijke vraagstukken een beargumenteerd standpunt innemen op basis van verschillende wetenschaps- en maatschappijvisies.
- De afgestudeerde kan op basis van wereldwijde ontwikkelingen binnen een nationale context de toepasbaarheid van handelingsperspectieven en toekomstscenario's beoordelen ten behoeve van het aardrijkskunde onderwijs.

Relatie met het werkveld en vakgenoten

Twee docenten van de Fontys-opleiding hebben tevens een aanstelling bij de Hogeschool Utrecht en bij de universitaire lerarenopleiding van de Universiteit Utrecht. Zij dragen er zorg voor dat ontwikkelingen uit de wetenschap ook een ingang vinden binnen de hbo-masterlerarenopleiding Aardrijkskunde. Docenten maken verder deel uit van het Landelijk Overleg Vakmasters Aardrijkskunde; de coördinator van de opleiding is hier tevens projectleider.

De opleiding heeft via haar werkveldcommissie structurele contacten met de arbeidsmarkt. Hierin hebben met name vertegenwoordigers zitting van onderwijsinstellingen. Docenten participeren binnen de vakvereniging van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap. Zij nemen hier deel aan nascholingsbijeenkomsten en workshops maar verzorgen ook zelf nascholing. Tenslotte zijn docenten betrokken bij de ontwikkeling van lesmethoden aardrijkskunde voor de bovenbouw van het middelbaar onderwijs. Door deze contacten houdt de opleiding goed zicht op actuele ontwikkelingen op het terrein van vakinhoud en vakdidactiek.

De opleiding heeft verder contacten met buitenlandse kennis-/onderwijsinstellingen op zowel vakinhoudelijk als vakdidactisch terrein. Zo zijn er contacten met Engelse, Amerikaanse en Poolse universiteiten over vakinhoudelijke thema's waaronder op het terrein van klimaat en ecologie en met universiteiten binnen Europa (Erasmusprojecten). Het auditpanel is hierover zeer te spreken omdat de opleiding op deze wijze vakinhoudelijk goed op de hoogte blijft van ontwikkelingen in het vakgebied en zich vakdidactisch laat informeren over de wijze waarop buitenlandse onderwijsinstellingen het vak aardrijkskunde vormgeven.

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke gedeelte van dit rapport.

Weging en Oordeel

De opleiding hanteert een duidelijke visie op het vakgebied Aardrijkskunde die volgens het auditpanel goed aansluit bij zowel vakinhoudelijke als didactische ontwikkelingen binnen het vakgebied. Prima dat de opleiding nog vier kwalificaties heeft geformuleerd die wat niveau betreft duidelijk het hbo-masterniveau representeren, ja volgens het auditpanel versterken. De relatie met het werkveld is zowel vakinhoudelijk als vakdidactisch goed. Het auditpanel is verder te spreken over de internationale component, met name daar waar dit ontwikkelingen op vakinhoudelijk en vakdidactisch terrein betreft. Het auditteam is van oordeel dat de hbo-masterlerarenopleiding Aardrijkskunde van FLOT het oordeel 'goed, verdient voor deze standaard. Zie voor de verdere weging en de onderbouwing van dit oordeel ook het generieke gedeelte van de rapportage.

7.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (*student-centred*). Opleidings specifieke voorzieningen worden beoordeeld, tenzij het gaat om instellingsbrede voorzieningen waarover bij de ITK al is gerapporteerd.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (opzet en inhoud van het generieke programma, APV en praktijkonderzoek, werkplekleren, didactische uitgangspunten en werkvormen, studeerbaarheid en studievoortgang, personeel algemeen en generieke voorzieningen) het generieke gedeelte van dit rapport.

Inhoud en vormgeving programma

Het programma is afgeleid van de kennisbasis en is opgesplitst in de onderdelen: vakinhoud, vakdidactiek en onderzoek.

▪ Vakinhoud

De opleiding maakt een onderscheid tussen fysisch-geografische modules (o.a.: Geologie, Fysische geografie en Klimaatverandering) en sociaal-geografische modules (o.a.: Stadsgeografie, Bevolkingsgeografie van ontwikkelingslanden en Globalisering). Daarnaast besteedt de opleiding aandacht aan interdisciplinaire kennis en werkt daarbij samen met de hbo-masterlerarenopleidingen Biologie, Natuurkunde, Scheikunde en Wiskunde. Een voorbeeld hiervan is de opleidingsoverstijgende module 'Natuur, leven en techniek'. Studenten maken daarbij kennis met de achtergrond, doelstellingen en inhoud van het schoolvak 'Natuur, Leven en Technology'. Het biedt hen niet alleen gelegenheid om met aanpalende vakgebieden kennis te maken, maar ook om met studenten van andere disciplines samen te werken. Het auditpanel vindt dit een prima insteek om studenten te laten samenwerken binnen de kaders van een interdisciplinaire module.

Studenten sluiten de vakinhoudelijke component van de opleiding af met de module 'Latijns Amerika Thesis'. Centraal hierbij staat de synthese van verschillende kennisgebieden van aardrijkskunde. Het auditpanel is ook over dit initiatief positief omdat de student hier interdisciplinaire kennis verwerft en dit integreert in de vakspecifieke kennis op het terrein van globalisering, milieuvraagstukken en ontwikkelingsvraagstukken. Vervolgens schrijft de student een thesis over een actueel vraagstuk in Latijns Amerika. Behalve om de vakinhoud gaat het dan ook om het kunnen selecteren, raadplegen en gebruiken van vakliteratuur en om schrijfvaardigheden.

▪ Vakdidactiek

In de modules op het gebied van didactiek besteedt de opleiding vooral aandacht aan kennis, kernconcepten en onderwijsmethoden uit de onderwijsgeografie. Het auditpanel stelt vast, dat de opleiding meer dan voldoende aandacht besteedt aan onderwijsgeografie. Modules die zij daarbij behandelt zijn onder andere: Geografie voor Educatie, Motiverende werkvormen, Educatief ontwerpen en Toetsing. Binnen dit vakgebied bestaat er voor studenten ruimte voor een eigen onderwijsvisie waarbij de opleiding hen uitdaagt om een professionele invulling te geven aan het vakgebied. Studenten bestuderen kritisch de didactische vormgeving van lesmethoden waarbij de opleiding hen begeleidt tot 'curriculum maker'.

Een voorbeeld hiervan is de opdracht aan de student om het Nederlandse aardrijkskunde curriculum te vergelijken met buitenlandse curricula. Hij analyseert en beoordeelt de onderliggende concepten van de curricula en betreft daarbij zijn eigen visie op het vakgebied.

In het eerste studiejaar gaat de aandacht vooral uit naar vakdidactische en vakinhoudelijke modules en onderzoeksvaardigheden. In het tweede studiejaar staan vakinhoudelijke modules en de voorbereiding op het praktijkonderzoek centraal. Het laatste studiejaar sluit de student af met werkplekleren en praktijkonderzoek. De opleiding heeft er voor gekozen om in het derde jaar alleen werkplekleren en praktijkleren te programmeren waardoor het voor studenten in theorie mogelijk is de opleiding in twee jaar af te ronden, hetgeen overigens nauwelijks voorkomt.

De opleiding maakt gebruik van verschillende didactische werkvormen en biedt haar studenten onderwijsleergesprekken aan. Tot deze didactische werkvormen behoren onder andere de opdracht- en vraaggestuurde colleges, intervisiebijeenkomsten, practica en samenwerken in multidisciplinaire teams. Verder werken studenten op hun stageschool aan leerwerktaken. Studenten dienen voorafgaand aan lessen literatuur te lezen, kennisclips te bekijken en opdrachten te maken. De opleiding maakt aan haar studenten duidelijk dat het noodzakelijk is om aan deze lesvoorbereiding te werken.

Het auditpanel is tevreden over zowel de kritische houding van de opleiding ten aanzien van het curriculum, als over de inhoud en opzet van het portfolio dat studenten maken. Zo is er sprake van de ontwikkeling van nieuwe leertaken, analyseert de opleiding de opdrachten die gericht zijn op hogere orde vaardigheden en werkt zij in lesmateriaal de eindtermen verder uit zoals die beschreven zijn in de exameneisen van het voortgezet onderwijs. Ook werken studenten aan een lesstudie met een medestudent/collega in het eerstegraads lesgebied waarbij zij de vakdidactische theorieën en hun eigen visie verwerken en expliciteren.

Onderzoek

Om het niveau van het handelend vermogen, de kenniscomponent en de begeleiding te verhogen, biedt de opleiding haar studenten de gelegenheid om aan te sluiten bij onderzoeksthema's waar docenten zich binnen de kaders van promotieonderzoek, kenniskring of netwerk mee bezighouden. Terugkerende thema's hierbij zijn: toetsing, schoolboeken, ontwerponderzoek, water en wereldburgerschap. Sinds het studiejaar 2014/2015 volgen studenten in de propedeuse het studieonderdeel 'Onderzoeksvaardigheden'. Uit evaluaties blijkt dat studenten moeite hebben met verschillende aspecten van onderzoek, zoals het kunnen formuleren van hoofd en deelvragen, het bestuderen van literatuur en dit vervolgens bundelen tot een coherent en voor het onderzoek relevant geheel en het op een inzichtelijke wijze beschrijven van de onderzoeksmethode. De opleiding kiest er vervolgens voor om ook bij andere dan de onderzoekmodule, waaronder Vakdidactiek Educatief Ontwerpen en bij Thesis Latijns Amerika, aandacht te besteden aan deze onderzoeksaspecten.

Internationale dimensie

De opleiding wijst er op dat internationalisering 'vanuit de aard van het vak' een bijdrage levert aan het curriculum. Zo besteedt zij binnen de kaders van fysieke geografie aandacht aan het Middellandse Zeegebied en bij de sociaalgeografische modules aan Latijns-Amerika. De gebruikte literatuur is veelal Engelstalig, studenten nemen deel aan excursies naar het buitenland. De opleiding participeert in internationale projecten en onderhoudt samenwerkingsrelaties met buitenlandse (onderwijs)instituten hetgeen leidde tot aanpassing van modules. Docenten van de opleiding publiceren ook in internationale tijdschriften op het raakvlak van onderwijsdidactiek en geografie.

Begeleiding, didactiek en studeerbaarheid

Vakdocenten begeleiden studenten bij de vakinhoudelijke en vakdidactische modules. Vakdidactici zet de opleiding in bij de begeleiding van stages. Het auditpanel stelt vast dat de opleiding uitgebreid aandacht besteedt aan het zo studeerbaar mogelijk maken van het curriculum. Zo hanteert de opleiding een breed scala aan werkvormen om aan de verschillende leerstijlen van studenten tegemoet te komen. De opleiding kiest een aantal modules alternerend aan en tentamineert deze twee keer per jaar waardoor studenten de gelegenheid krijgen om een module tijdig af te sluiten. Kwesties rondom studeerbaarheid, bespreekt de opleidingscoördinator met de hele groep studenten om vervolgens, waar nodig, maatregelen te nemen. Op een opleidingseigen *portal* treffen studenten presentaties, werkopdrachten en relevante artikelen aan die zij tijd- en plaats onafhankelijk bestuderen.

De opleiding merkt op dat door het deeltijd karakter studenten de opleiding als zwaar ervaren. Navraag door het auditpanel aan studenten bevestigt dit beeld. Bijgevolg kent de opleiding een groep langstudeerders die aangeven hun studie wél te willen afronden en die in aanmerking komen voor extra begeleiding. De studielast bedraagt formeel 20 uur, een gegeven dat de coördinator, die tevens de studieloopbaanbegeleider is van eerstejaars studenten, aspirant studenten meegeeft bij de intake gesprekken. In de praktijk blijkt de studielast wisselend te zijn met duidelijke pieken en dalen. Eenderde van de studenten studeert méér dan 20 uur per week. Halverwege de propedeuse krijgt de student een eerste studieadvies en kunnen vervolgens hun studievoortgang bespreken met de studieloopbaanbegeleider.

Personeel

De docenten die de opleiding verzorgen, beschikken over een (onderwijs)geografische master achtergrond op een voor de opleiding relevant terrein. Twee docenten zijn gepromoveerd, één docent werkt aan een promotie. Twee docenten zijn tevens werkzaam aan de Universiteit Utrecht bij de opleiding Geografie. Eén opleider werkt ook aan de Hogeschool Rotterdam. Docenten beschikken niet alleen over geografische vakinhoudelijke kennis maar ook over een eerstegraadsbevoegdheid en over ervaring in het lesgeven aan de bovenbouw van het middelbaar onderwijs. Zij zijn verder werkzaam als onderwijsontwikkelaar op het terrein van lesmethoden in het voortgezet onderwijs en als toetsexpert binnen het College van Examens. Zij verzorgen een (deel)module of meerdere modules voor de hbo-masterlerarenopleiding en zijn tevens werkzaam bij de bacheloropleiding. Hierdoor is, zo stelt het auditpanel vast, een goede doorgaande onderwijsleerlijn gegarandeerd tussen beide opleidingsniveaus. Zowel de docenten als studenten waarderen dit.

Opleidingsspecifieke voorzieningen

Het auditteam heeft geconstateerd dat de opleidingsspecifieke voorzieningen adequaat zijn. Voor het vakgebied kunnen studenten in de mediatheek terecht voor vaktijdschriften en boeken. De studenten hebben toegang tot digitale versies van de laatste edities van de in het onderwijs meest gebruikte methoden voor Aardrijkskunde. Ook beschikt de opleiding over een collectie actuele lesmaterialen die relevant zijn voor het vakgebied.

Weging en Oordeel

Het auditteam is van oordeel, dat de hbo-masterlerarenopleiding Aardrijkskunde van FLOT een sterk praktijkgerichte opleiding is met een prima balans tussen vakinhoud en vakdidactiek en met een sterk theoretisch fundament. De interdisciplinaire samenwerking kwalificeert het auditpanel als een belangrijk element in deze studie. De aandacht voor fysieke- en sociale geografie is goed verdeeld, evenals de aandacht voor onderzoek en internationalisering. Als sterk kwalificeert het auditpanel het team docenten: ter zake kundig, zowel wat geografische vakinhoud als wat vakdidactiek betreft. De studenten zijn tevreden over hun docenten. De opleiding besteedt ruim aandacht aan de studeerbaarheid van het programma en begeleidt/ondersteunt langstudeerders. Het auditpanel is zeer te spreken over de kritische houding van de opleiding ten aanzien van het curriculum dat zij regelmatig tegen het licht houdt en waar nodig herziet.

Via formele en informele professionaliseringsactiviteiten zorgt de opleiding ervoor dat de docenten goede lerarenopleiders zijn en blijven. Alle docenten houden de ontwikkelingen op het eigen vakgebied en de vakdidactiek goed bij. Het is goed dat alle docenten zich daarnaast ook gaan richten op de beroepsstandaarden voor lerarenopleiders, pedagogische handelen en op thema's als flexibilisering en digitale onderwijsconcepten en onderzoek in leergemeenschappen. De opleiding biedt de studenten aan de hand van het generieke programma APV, praktijkonderzoek, werkplekleren en de leerlijnen vakinhoud en vakdidactiek voldoende mogelijkheden om hun competenties, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden op masterniveau te ontwikkelen. De samenhang tussen het generieke en het opleidingsspecifieke programma en de doorgaande onderzoekslijn behoeven nog aandacht. Daarmee is de opleiding i.c. de ontwikkelgroep bij de herijking van het curriculum aan de slag.

De recent gerenoveerde huisvesting alsmede de generieke en opleidingsspecifieke materiële voorzieningen zijn op orde en werken ondersteunend aan de studie.

Het auditteam komt op grond van bovenstaande elementen tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

7.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (systeem van toetsen en beoordelen, borging validiteit, betrouwbaarheid, inzichtelijkheid, examencommissie en toetscommissie en afstuderen) het generieke gedeelte van dit rapport.

De opleiding heeft het toetsbeleid van FLOT uitgewerkt in zowel een toetsplan als een toetsprogramma. Zij zet toetsen zowel formatief in (helpen bij de ontwikkeling van de student) als summatief (leidend tot een beslissing). In een KLOTS-schema is de relatie uitgewerkt tussen de kennisbasis, leerdoelen en toetsvormen. Als toetsvormen komen onder andere in aanmerking de traditionele kennistoetsen en werkstukken (bijvoorbeeld dossiers waarin de student zijn opdrachten en verslagen opneemt).

Het auditpanel stelt vast dat studenten ruim gelegenheid krijgen om ook hún visie op het vakgebied te geven bij het werken aan opdrachten. Zo dienen zij een artikel te schrijven over de stand van zaken van het vak aardrijkskunde over vijf jaar op de school waar zij werkzaam zijn. De student besteedt hierbij aandacht aan zijn visie op het vakgebied en onderbouwt dit, beschrijft de bijdrage van het vak aardrijkskunde aan de onderwijsdoelen en werkt profileringsactiviteiten uit voor zijn school.

Het auditpanel stelt vast, dat de opleiding de validiteit, betrouwbaarheid en transparantie rondom toetsing en de toetsen op een inzichtelijke wijze heeft uitgewerkt. Het auditpanel kreeg hierdoor goed zicht op aspecten zoals: het vier-ogenprincipe bij de oordeelsvorming, de inzet van toetsmatrijzen, de wijze waarop de opleiding intervisie en kalibreersessies inzet, de functie en het gebruik van *rubrics* en het inzagerecht van studenten nadat een toets(opdracht) is beoordeeld.

De opleiding beschikt over een toetspanel dat bestaat uit alle vakdocenten aardrijkskunde. Dit panel analyseert jaarlijks enkele toetsen en geeft vervolgens inhoudelijke feedback aan de toetsconstructeur(s). Meer algemene opmerkingen over toetsen bespreekt het toetspanel tijdens opleidingsvergaderingen. Binnen het landelijk overleg vindt *peer review* plaats waarbij collega's van de hbo-master aardrijkskunde van de Hogeschool Utrecht de toetsen van hun Fontys-collega's bestuderen en met hen bespreken. Uit dit overleg blijkt dat beide opleidingen in belangrijke mate op één lijn zitten wat betreft kwaliteit en niveau van de kennisbasistoetsen. Het auditpanel merkt op dat de opleiding het vier-ogenprincipe bij de toetsconstructie consequenter kan toepassen dan thans het geval is. Ook moet iedere toets voorzien zijn van een toetsmatrijs. Deze is niet altijd voorhanden, zo stelt ook de opleiding vast.

Eigen waarneming auditteam van de toetsen Aardrijkskunde

Het auditpanel heeft toetsen bestudeerd en beoordeeld op de terreinen: klimaatverandering, educatief ontwerpen, theorie en geschiedenis van geografie en de Thesis Latijns Amerika. Vatten we de resultaten van de beoordeling samen, dat ontstaat het volgende beeld. Alle bestudeerde toetsen zijn praktijkrelevant. Zij sluiten op een voor studenten herkenbare wijze aan bij de door de opleiding geformuleerde leerdoelen. Zo toetst de opleiding op het gebied van klimaatverandering met behulp van inzichtvragen en legt zij in de toets een relatie met onderwijs en burgerschap. Alle door het panel bestudeerde toetsen zijn wat vorm en niveau betreft passend bij de leerdoelen en het hbo-masterniveau.

Bij de 'Thesis Latijns Amerika' stelt het auditpanel zich wel de vraag in hoeverre de student hierbij geografisch redeneren laat zien. De verwerking van de vakinhoud lijkt hier minder scherp. Bij de toets 'educatief redeneren' stelt het auditpanel vast dat de opleiding de lat hoog legt. Samengevat stelt het auditpanel vast dat de opleiding heldere toetsvragen stelt, zij bij de toets 'educatie ontwerpen' uitstekende vakdidactische opdrachten samenstelt en dat er bij het tentamen theorie en geschiedenis van geografie ook aandacht is voor epistemologische opvattingen, ontologie en methoden. De beoordeling van de toetsen is navolgbaar, ook als er sprake is van een opdracht die studenten in duo's maken zoals bij educatief ontwerpen.

Weging en Oordeel

Het auditteam is van oordeel, dat het toetssysteem van FLOT in generieke zin stevig staat. De examencommissie met haar beleidskamer en uitvoerende kamers is rolvolwassen. Zij vervult een stevige rol in de borging van het toetsen en beoordelen. Het is een sterk punt dat FLOT de clusters bewust heeft gemixt. De samenstelling van de beleidskamer is eveneens sterk.

Het auditteam is ook positief over de rol die het lectoraat 'Kwaliteit van toetsen en beoordelen' binnen FLOT vervult. De toetsen representeren op zijn minst het hbo-masterniveau, in een aantal gevallen steken deze er bovengaan. De onderwerpen in de toetsen en opdracht zijn relevant voor de praktijk. Prima. Validiteit en betrouwbaarheid zijn geborgd. De inzet van een toetspanel is een goed en voor de opleiding waardevol instrument: het zit dicht op de toetsontwikkelaars en koppelt bevindingen naar aanleiding van haar onderzoek opleidingsbreed terug. De toetskwaliteit is hiermee goed geborgd. De wijze van beoordeling is inzichtelijk. Het auditteam komt op grond van bovenstaande tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

7.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of vervolgopleiding functioneren

Reeds in het algemeen deel van dit rapport meldde het auditteam dat het gerealiseerde niveau inderdaad blijkt uit de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren als goede, degelijke leraren. Deze bevinding is onverkort van toepassing op de opleiding Aardrijkskunde.

De hbo-masteropleiding aardrijkskunde toetst het eindniveau van de student op basis van twee producten: een praktijkonderzoek en een verslag van het werkplekleren. Bij een praktijkonderzoek staat het aardrijkskundeonderwijs centraal. De student onderzoekt dan een vraagstuk, voert onderzoek uit en komt met aanbevelingen die van belang zijn voor de onderwijspraktijk. Het praktijkonderzoek geeft de student de gelegenheid om zijn visie op het vakgebied aan te scherpen en te etaleren. De opleiding begeleidt de student bij het werken aan en schrijven van het praktijkonderzoek vanaf het moment dat hij er mee start. Hiermee geeft de opleiding gevolg aan een advies naar aanleiding van de vorige accreditatie om de begeleiding te intensiveren.

De opleiding is direct betrokken bij zowel de begeleiding als de beoordeling van de student tijdens het werkplekleren. Hij krijgt door leerwerktaken de gelegenheid om zijn capaciteiten te tonen als 'curriculum maker'. Essentieel bij het werkplekleren is dat de student toont, dat hij zich ontwikkelt als professional en daarbij op de hoogte blijft van ontwikkelingen in zijn vakgebied. Hij moet in staat zijn om nieuwe ontwikkelingen een plek te geven in zijn lessen en hierover van gedachte te wisselen met collega docenten en andere beroepsbeoefenaren binnen en buiten de eigen onderwijsinstelling. De beoordeling van het werkplekleren gebeurt door een vakdidacticus van de opleiding.

Het opleidingsspecifieke deel sluit de student af met de 'Thesis Latijns Amerika'. Onder standaard 3 heeft het auditpanel al haar bevindingen beschreven (zie ook onder 'Aanbevelingen' aan het eind van deze rapportage).

Eigen oordeel van het auditteam over het gerealiseerde niveau

Het kernteam en de vakauditor hebben van vier studenten van de opleiding Aardrijkskunde eindwerken bestudeerd, verdeeld over de studie jaren 2015-2016 en 2016-2017. Het gaat daarbij om de verslagen van het praktijkonderzoek en de stageportfolio's die de basis vormen van het portfolioassessment en het eindgesprek. Het auditpanel stelt vast dat de mastertheses het hbo-masterniveau representeren; zij maken een doorwrochte indruk. Zowel in het afstudeeronderzoek als in het portfolio trof het auditpanel veel opmerkingen en conclusies aan met literatuurverwijzingen.

De onderwerpen van de theses hadden betrekking op: gepersonaliseerd leren, beantwoordingsstrategieën bij examens, samenwerkend leren en professionalisering van het vakdidactisch netwerk. Het auditpanel plaatst hierbij als kanttekening dat de onderwerpen in afstudeerwerken voorbij lijken te gaan aan de eigen verlegenheidssituatie van de student en het vak, de vakdidactiek of het schoolteam. Het gaat wél om vraagstukken uit de onderwijspraktijk van de school, maar niet altijd om onderzoek dat direct bijdraagt aan het *eigen* professioneel denken en handelen. Dit roept de vraag op wat precies de opleidingsvisie is op de functie van het onderdeel praktijkonderzoek.

De opleiding ziet het als haar taak om studenten te stimuleren zich bij de afstudeerwerken te richten op onderwerpen die bijdragen aan hun rol als 'curriculum maker'. De vakdidactische theorie kan sterker voor het voetlicht worden gebracht, evenals het gebruik van wetenschappelijke literatuur waarin verslag wordt gedaan van empirisch onderzoek. De eerstegraad docent moet tenslotte ook die literatuur kunnen lezen en benutten, zeker als het om een thema gaat waar veel empirisch onderzoek naar is gedaan en als relevant voor de beroepspraktijk geldt.

Het systeem van beoordelingsformulieren, met tussentijdse formulieren voorzien van samenvattingen en verbeterpunten, ziet er met name bij de meeste recente beoordelingen steeds beter uit. Het gescheiden invullen van beoordelingsformulieren door beoordelaars was voor het auditpanel navolgbaar, evenals het commentaar bij de *rubrics* door de beoordelaars. Incidenteel maken beoordelaars opmerkingen over het hbo-masterniveau.

Tenslotte valt het auditpanel op dat het verschil in becijfering tussen het stageverslag en het praktijkonderzoek aanzienlijk is. Er zitten prima verslagen bij maar bij een aantal negens was een acht meer op zijn plaats geweest. Als storend kwalificeert het auditpanel de spelling in één aardrijkskundeverslag. Daar moet de opleiding in het algemeen en docenten in het bijzonder beter op sturen en letten bij de beoordeling.

Het auditteam is van oordeel dat het in alle gevallen 'masterwaardig' onderzoek betrof, maar qua onderzoeksonderwerp pleit het auditteam voor (meer) onderzoek dat relevant is voor en aansluit bij de beroepscontext van de masterstudent. Daarbij denkt het auditteam allereerst aan (vak)didactische onderwerpen op masterniveau die relevant zijn voor de eigen sectie of de aanverwante vakken in de bovenbouw van havo/vwo. Maar ook onderwerpen die aansluiten bij de rol van de masterleraar als teacher-leader of innovator zijn mogelijk, mits die rol binnen het onderzoek duidelijk gedefinieerd en afgebakend is.

Het auditteam beveelt de opleidingen van FLOT en FLOS aan op landelijk niveau met de andere master lerarenopleidingen en met vertegenwoordigers vanuit het werkveld af te stemmen over de eisen aan het masteronderzoek. Daarbij zouden zij ook een afbakening moeten maken van het onderzoek binnen de eigen master lerarenopleidingen ten opzichte van het masteronderzoek dat studenten binnen andere educatieve masters geacht worden uit te voeren.

Het door het auditpanel gegeven oordeel 'masterniveau' komt ook overeen met het oordeel van de *peers* over bestudeerde afstudeeronderzoeken in de peerreviewsessies met master lerarenopleidingen van andere hogescholen in het LOVM. De *peers* constateren, dat bij alle opleidingen het hbo-masterniveau voldoende is terug te vinden in de onderzoeksverslagen.

Portfolio's

Uit portfolio's blijkt dat de studenten de beoogde competenties op masterniveau hebben gerealiseerd. Alle studenten kregen voor hun portfolio-assessment een voldoende tot goede beoordeling. Het auditteam plaatst wel een kanttekening bij de inhoud van de portfolio's. De stukken in de portfolio's waren vooral beschrijvend van aard: wat heeft de student gedaan. Het auditteam is van oordeel dat de reflectie in de portfolio's aan kwaliteit kunnen winnen als ze benaderd wordt als 'onderzoekend handelen': vanuit concepten de eigen situatie analyseren en met behulp van didactische, pedagogische en vakdidactische theorie alternatieven voor eigen handelen ontwerpen. Het auditteam beveelt de opleiding aan deze diepgang aan te brengen. De opleidingen hebben zich al bezig gehouden met de aanscherping van de eisen aan het portfolio en met de verwerking daarvan in een *rubric* (Zie standaard 2). Ook sturen de opleidingen met leerwerktaken de invulling van de stage waarin studenten aan complexe vraagstukken werken (zie standaard 2 van het generieke rapport). Dat kan het inhoudelijk niveau van de bewijsstukken verhogen.

Weging en Oordeel

Het auditteam is van oordeel dat de studenten in hun eindwerken aantonen dat zij over het vereiste hbo-masterniveau beschikken en daarmee over de competenties van een hbo-masterleraar Aardrijkskunde. Daarnaast hebben alle afgestudeerde studenten een voldoende tot goede beoordeling gekregen voor hun portfolio-assessment.

Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld stellen dat de leraren die bij FLOT afstuderen goede, degelijke leraren zijn en beschikken over het gewenste (vakinhoudelijke) niveau. Maar de vertegenwoordigers vanuit het werkveld, die het auditteam sprak, wensten er bij sommige afgestudeerden nog een plus bij waar het gaat om innovatief vermogen, de keuze voor onderzoek dat bijdraagt aan de verbetering en vernieuwing van het vak Aardrijkskunde over de grenzen van het eigen lokaal heen, en het *teacher-leader* zijn binnen de school.

Het auditteam beoordeelde alle onderzoeksverslagen met minimaal een voldoende, maar ziet voor de uitvoering van de onderzoeken nog wel ontwikkelpunten, onder andere in de gebruikte literatuur en in de keuze voor meer vakdidactisch georiënteerde afstudeeronderzoeken. Controle op spelling moet beter, een belangrijk verbeterpunt voor deze opleiding. Het auditteam komt op grond van bovenstaande tot het oordeel 'voldoende' voor deze standaard.

8. ALGEMEEN EINDOORDEEL AARDRIJKSKUNDE

De opleiding Aardrijkskunde biedt haar studenten een stevig vakinhoudelijk en goed bruikbaar curriculum aan, waarin leerwerktaken zorgen voor een duidelijke verbinding tussen (vak)didactiek en vakinhoud. De studenten zijn zeer tevreden over de inhoudelijk deskundige en inspirerende docenten die deze opleiding verzorgen.

- Het auditteam is van oordeel, dat de opleiding voor standaard 1 met betrekking tot de leeruitkomsten een 'goed' verdient.
- Het auditteam is van oordeel dat de opleiding voor standaard 2 met betrekking tot het generieke en opleidingsspecifieke programma, docententeam en de voorzieningen een 'goed' verdient.
- Het auditteam beoordeelt standaard 3 met betrekking tot het toetsen en beoordelen als 'goed'.
- Het auditteam beoordeelt standaard 4 met betrekking tot de gerealiseerde leerresultaten met een 'voldoende'.

Het auditteam komt het op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'voldoende' voor de hbo-masterlerarenopleiding Aardrijkskunde van FLOT .

9. AANBEVELINGEN AARDRIJKSKUNDE

- Bevorder in het portfolio reflectie op het eigen en het gewenste handelen vanuit algemeen didactische, pedagogische en vakdidactische theorie.
- Maak in de beoordeling van de stage het oordeel van de vakdidacticus beter zichtbaar.
- Overweeg het opnemen van een of enkele verslagen van lesbezoeken in het portfolio.
- Versterk de leerlijn educatief ontwerpen door een goede verbinding te maken met vakdidactische theorie, met name die over hogere orde denken/didactiek voor de bovenbouw.
- De studenten moeten een 'Thesis Latijns- Amerika' schrijven. Daarmee wordt de vakinhoudelijke kennis op eindniveau getoetst. Bij de beoordelingscriteria viel het het auditpanel op dat deze sterk op de vorm gericht zijn (logische structuur, opbouw, schrijfstijl etc.) en weinig expliciet zijn over wat verwacht wordt van een geografisch onderzoek op masterniveau. Het moet gaan om een 'relevante vraag' en het artikel moet een 'goed beeld geven van de gekozen specifieke situatie'. De opleiding kan explicieter dan thans het geval is ook criteria opnemen die te maken hebben met een goede geografische analyse, inbedding van probleemstelling in relevante/recente literatuur e.d.
- Stem samen met de andere opleidingen van FLOT en FLOS op landelijk niveau af met de andere master lerarenopleidingen en met vertegenwoordigers vanuit het werkveld over de eisen aan het (onderwerp voor het) masteronderzoek. Maak daarbij ook een afbakening van het onderzoek binnen de eigen master lerarenopleidingen ten opzichte van het masteronderzoek dat studenten binnen andere educatieve masters geacht worden uit te voeren.

10. SCORETABEL AARDRIJKSKUNDE

Scoretabel paneloordelen Fontys Lerarenopleiding Tilburg- Fontys Hogescholen Hbo- masterlerarenopleiding Aardrijkskunde deeltijd	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	G
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	G
Standaard 3. Toetsing	G
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	V
Algemeen eindoordeel	V

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

hbo-masteropleiding
Leraar Geschiedenis
deeltijd

Fontys Lerarenopleiding Tilburg
Fontys Hogescholen

11. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN GESCHIEDENIS

11.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Bevindingen

Zoals in het generieke gedeelte van dit rapport beschreven, hanteert de hbo-masterlerarenopleiding Geschiedenis voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties als leidraad, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de master leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. De vakspecifieke kennisbasis vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

Visie masterlerarenopleiding Geschiedenis

In de visie van de opleiding moet de docent geschiedenis zijn leerlingen leren om beelden van het verleden kritisch te beoordelen, om op methodische wijze eigen beelden van het verleden te construeren en om daarover in debat te gaan met anderen. Het 'meta-doel' van de lerarenopleiding is het faciliteren van het geschiedenisonderwijs dat gericht is op het aanleren van 'geschoold historisch besef'. Daartoe moet de leraar bij zijn leerlingen het historisch redeneren ontwikkelen. Dit laatste staat in de visie van de opleiding centraal: de opleiding wil leraren opleiden die een voortrekkersrol vervullen binnen hun sectie, school en beroepsgroep.

Vakinhoudelijke kennisbasis Geschiedenis

De opleiding hanteert een kennisbasis die in 2011-2012 is goedgekeurd door de ADEF, het algemeen Directeurenoverleg van Educatieve faculteiten. Deze kennisbasis is opgesteld door de masteropleiding Leraar Geschiedenis van de Hogeschool van Amsterdam en van Fontys hogescholen. De kennisbasis bestaat uit vier domeinen:

- Conceptuele geschiedenis van geschiedenis.
- Wetenschappelijke grondslagen en ontwikkelingen.
- Historische vakkennis (verder onderverdeeld in vier verschillende thema's) die de tien tijdvakken uit de bachelor kennisbasis overstijgen.
- Vakdidactiek geschiedenis.

De opleiding legt het accent op vakdidactiek en onderzoek. Verder is zij van mening dat ook 'burgerschap' een plek verdient in de kennisbasis. Hoewel dit thema niet in de kennisbasis 2011-2012 is opgenomen, kiest de opleiding ervoor om in het huidige curriculum toch aandacht aan te besteden aan 'burgerschap'. Ten tijde van de audit werd door de masterlerarenopleidingen Geschiedenis de laatste hand gelegd aan een bijgestelde kennisbasis, aangepast aan recente ontwikkelingen. Het beroepenveld, waaronder de werkveldcommissie van de opleiding, is bij het opstellen van deze herziene kennisbasis betrokken geweest. 'Burgerschap' wordt toegevoegd aan de landelijke kennisbasis.

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke gedeelte van dit rapport.

Weging en Oordeel

De masterlerarenopleiding Geschiedenis hanteert een duidelijke visie op het vak die goed aansluit op zowel vakinhoudelijke als didactische ontwikkelingen binnen het vakgebied. De relatie met het werkveld is zowel vakinhoudelijk als vakdidactisch in orde. De eindkwalificaties zijn helder beschreven, sluiten aan op de beroepspraktijk en representeren het masterniveau. Het auditpanel is van oordeel dat de hbo-masterlerarenopleiding Geschiedenis van FLOT zonder meer een 'voldoende' verdient. Zie voor de verdere weging en de onderbouwing van dit oordeel het generieke gedeelte van dit rapport.

11.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (student gecentreerd). Opleidingsspecifieke voorzieningen worden beoordeeld, tenzij het gaat om instellingsbrede voorzieningen waarover bij de ITK al is gerapporteerd.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (opzet en inhoud van het generieke programma, APV en praktijkonderzoek, werkplekieren, didactische uitgangspunten en werkvormen, studeerbaarheid en studievoortgang, personeel algemeen en generieke voorzieningen) het generieke gedeelte van dit rapport.

Profilering, inhoud en vormgeving programma

Bij zowel de vakdidactische als vakinhoudelijke onderwijsonderdelen zijn leerdoelen geformuleerd op basis van de SBL-competenties en de kennisbasis geschiedenis. De opleiding heeft, conform de Fontys-richtlijn, de kennisbasis gekoppeld aan de onderwijsonderdelen en dit in een KLOTS-schema uitgewerkt. Dit is op een inzichtelijke en navolgbare wijze gebeurd, zo stelt het auditpanel vast.

De opleiding profileert zich voorts via de ruime aandacht die zij besteedt aan het historisch redeneren en de vakdidactiek.

De opleiding heeft het curriculum, dat is afgeleid van de exameneisen zoals die gelden voor het voortgezet onderwijs, opgebouwd uit de onderdelen vakinhoud, vakdidactiek en historisch onderzoek. Zij beschouwt zichzelf als een beroepsopleiding op masterniveau waarbij de onderwijspraktijk het uitgangspunt vormt: alle opdrachten zijn bijgevolg op de beroepspraktijk gericht. Studenten werken dan bijvoorbeeld aan leerwerktaken waarbij zij een lessenserie over een historisch thema ontwerpen en deze uittesten. De resultaten leggen zij vast en vormen dan een gespreksthemata tijdens het regulier overleg tussen student en werkplekbegeleider. De eigen beroepsproducten gebruikt de student binnen de kaders van het werkplekieren hetgeen hij evalueert met zijn begeleider op de werkplek en de begeleider vanuit Fontys.

Vakinhoud

De opleiding heeft de kennisbasis verdeeld in thematische modules: *Politieke geschiedenis*, *Geschiedenis van de rechtsstaat*, *Sociaaleconomische geschiedenis* en *Cultureel-mentale geschiedenis*. Centraal staat daarbij de methodologische omgang van de student met geschiedenis en met historische bronnen, kortom, het historisch redeneren. Genoemde modules volgt de student in het eerste en tweede studiejaar.

In het tweede studiejaar volgt de student de module *Theorie en historiografie* waarbij de wetenschappelijk discipline en de schoolpraktijk centraal staan. Studenten leren bij de modules *Politieke geschiedenis* en *Cultureel-mentale geschiedenis* de vakinhoud te vertalen naar thema's die het nieuws beheersen. Bij de vakinhoudelijke component plaatst de opleiding actuele thema's in een historische context.

De opleiding wijst er op dat de masteropgeleide leraar in staat moet zijn om theoretische en filosofische discussies van een hoog abstractieniveau te vertalen naar de bovenbouw van het middelbaar onderwijs. Hij moet over de kennis- en didactische bagage beschikken om met leerlingen in discussie te gaan over actuele en historische thema's.

Een terecht uitgangspunt volgens het auditpanel. Verder stelt het auditpanel vast, dat het thema 'burgerschap' als een rode draad door de opleiding loopt en terugkeert bij meerdere modules.

Vakdidactiek

De opleiding bereidt haar studenten voor op de rol van masteropgeleide docent binnen de school en de onderwijssectie. Binnen verschillende modules besteedt de opleiding aandacht aan de vakdidactiek van geschiedenis. Dit geldt met name voor de modules *Historisch besef en oriëntatiekennis*, *Bovenbouwdidactiek* en *Didactische thema-onderzoeken*. De combinatie vakdidactiek en vakinhoud moet leiden tot een duidelijk geëxpliciteerde visie op het beroep: de tot hbo-master opgeleide leraar moet kunnen werken met centrale concepten van het vak *Geschiedenis voor de bovenbouw*. Deze concepten zijn: historisch besef, historisch redeneren en oriëntatiekennis. De student moet geschiedenismethoden voor de bovenbouw kunnen analyseren uitgaande van de vraagstelling (als voorbeeld hier genoemd): 'hoe bruikbaar is een schoolmethode bij de voorbereiding op het centraal schriftelijk examen als het gaat over het thema parlementaire geschiedenis'. Een goed uitgangspunt volgens het auditpanel. De leraar moet zijn keuze voor een methode kunnen motiveren. Binnen de module *Bovenbouwdidactiek* ontwikkelt de student een visie op burgerschap en verantwoordt hij zijn keuze voor het concept 'burgerschap'.

Bestudering van het curriculum laat zien dat de opleiding voldoende aandacht besteedt aan historische thema's uit de kennisbasis en aan de onderzoeksconcepten afkomstig uit het historisch redeneren. In de vakdidactiek besteedt de opleiding aandacht aan activerende werkvormen voor bovenbouw-leerlingen. Zo moeten de thema's die de leraar behandelt in zijn lessen voor de leerlingen voldoende uitdagend zijn, aansluiten bij hun leefwereld en voldoende diepgang hebben, zodat het historische redeneren duidelijk zichtbaar wordt. Dit betekent óók dat de docent bij het toetsen niet altijd kan volstaan met de meer klassieke toetsvormen maar daarnaast ook alternatieve toetsvormen uit zijn repertoire hanteert.

Het auditpanel merkt op dat de praktijkcomponent, in het bijzonder het werkplekleren, in voldoende mate in het curriculum is opgenomen. Studenten krijgen voldoende gelegenheid om als master-opgeleide professional te groeien binnen de bovenbouw van het voortgezet onderwijs.

Historisch onderzoek

De opleiding wijst er op, dat zij onderzoeksvaardigheden als een onmisbaar onderdeel beschouwt van het curriculum. Meer concreet betekent dit dat de student in het eerste studiejaar al op een onderzoeksmatige wijze een analyse uitvoert van geschiedenismethoden en daaruit vervolgens een gemotiveerde keuze maakt.

Gedurende de opleiding werkt de student aan meerdere onderzoeksopdrachten, onder andere daar waar het literatuuronderzoek betreft maar ook daar waar een kritische houding wordt gevraagd en de student conclusies moet kunnen onderbouwen met meer dan alleen een mening. Bij het historisch onderzoek speelt het kunnen selecteren, bestuderen en samenvatten van bronnen een belangrijke rol. Om het historisch onderzoek een duidelijke plek te geven in het curriculum, heeft de opleiding twee modules opgenomen: *Vorbereiding historisch onderzoek* en *Historisch onderzoek*. Studenten beantwoorden dan een onderzoeksvraag op basis van literatuuronderzoek. Hij kan de gevonden gegevens afwegen om daarbij tot een gefundeerd antwoord te komen. Binnen de onderzoekslijn zal de opleiding aandacht besteden aan academisch schrijven. De opleiding besteedt voldoende aandacht aan de onderzoekscomponent; in het derde studiejaar is alleen onderzoek geprogrammeerd.

Internationale dimensie

De opleiding heeft de internationale component op verschillende manieren in het curriculum verwerkt. Zo is de helft van de literatuur Engelstalig en behandelt de opleiding in de module *Bovenbouwdidactiek* het geschiedenisonderwijs zoals dat gegeven wordt in België, Finland en Engeland. Een prima insteek volgens het auditpanel omdat dit studenten een duidelijk beeld geeft hoe over de grens het geschiedenisonderwijs gegeven wordt en het de student leert om ook in de toekomst over de landsgrenzen heen te kijken. De opleiding wil met een Vlaamse onderwijsinstelling zowel vakinhoudelijk als vakdidactisch samenwerken. Een initiatief dat het auditpanel ondersteunt. De opleiding wil het aspect internationalisering nog verder versterken en inventariseerde ten tijde van de audit de mogelijkheden daartoe. Ook dit moedigt het auditpanel nadrukkelijk aan omdat er op dit terrein een breed scala aan mogelijkheden is.

Studeerbaarheid/studielast/studievoortgang

Als werkvorm maakt de opleiding vooral gebruik van werkcolleges. Studenten zijn tevreden over de verschillende activerende werkvormen die een positieve bijdrage leveren aan de studeerbaarheid. Vakdocenten begeleiden veelal de modules vakinhoud en vakdidactiek. Onderzoeksdocenten begeleiden het praktijkonderzoek en een gepromoveerde vakdocent begeleidt het historisch onderzoek. Een vakdidacticus zorgt voor de stagebegeleiding. In de regel gaat de begeleiding goed, zo geven studenten aan op navraag van het auditpanel.

Om de studie overzichtelijk te houden, werkt de opleiding met onderwijseenheden van zeven EC's. De contacttijd is geconcentreerd in vier lesuren die de student achterelkaar volgt. Studenten ervaren de studielast als hoog. Werk, opleiding en privé combineren, blijft voor hen lastig. De opleiding kent een groep langstudeerders die zij actief begeleidt, stuurt en motiveert. De instroom in de opleiding bestaat met name uit bachelor-studenten met een lerarenbeurs; de aansluiting op de opleiding beoordelen studenten als 'goed'. Een beperkt aantal studenten heeft een wo-achtergrond. Alleen deze laatste groep kan vrijstelling vragen bij de examencommissie voor studieonderdelen op vakinhoudelijk terrein. De student dient daartoe een gemotiveerd/onderbouwd verzoek in bij de examencommissie van de opleiding.

Studentevaluaties laten zien dat studenten tevreden zijn over de opleiding. Inhoud, vormgeving, niveau, toepasbaarheid van het geleerde, waaronder de onderzoekscomponent en het leren van academische vaardigheden zoals analyseren, argumenteren en onderbouwing van conclusies, scoren voldoende tot en met goed. Wel ervaren zij de belasting van de modules als wisselend: zo is de belasting bij het ene vak lager dan door de opleiding aangegeven, en omgekeerd. Ook neemt het maken van de opdrachten meer tijd in beslag dan vaak voorzien. Dit blijft een aandachtspunt. De opleiding is regelmatig in gesprek met studenten om te komen tot een vermindering van de studielast. Dit gebeurt zowel informeel tijdens lessen als meer formeel op basis van studentevaluaties.

Personeel

De opleiding beschikt over elf docenten die hun taken verdelen tussen de bacheloropleiding en deze hbo-master. Dit garandeert een voldoende doorlopende leerlijn vanuit de hbo-bachelor naar de hbo-master. Alle docenten zijn master opgeleid, twee zijn gepromoveerd op een voor de opleiding relevant terrein. Drie docenten zijn als vakdidacticus betrokken bij de begeleiding en het werkplekleren van de studenten. Verder hebben tien docenten een eerstegraads bevoegdheid en beschikt een aantal docenten over ervaring in het lesgeven in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs.

Docenten beschikken over een didactische bevoegdheid. Positief is het auditpanel over het feit dat docenten die ervaring hebben in het lesgeven in de bovenbouw tevens vakdidactische modules verzorgen. Ook is er sprake van externe gerichtheid van het team docenten door hun inzet bij de Stichting leerplan Ontwikkeling en het lidmaatschap van de kenniskring Vakdidactiek van de gammavakken. Studenten beoordelen de vakinhoudelijke en vakdidactische kennis van hun docenten als goed.

Opleidingsspecifieke voorzieningen

Het auditpanel stelt vast dat de opleidingsspecifieke voorzieningen adequaat zijn. Voor het vakgebied kunnen studenten in de mediatheek terecht voor vaktijdschriften en boeken. De studenten hebben toegang tot digitale versies van de laatste edities van de in het geschiedenisonderwijs meest gebruikte methoden. De opleiding beschikt tevens over een collectie lesmateriaal die relevant is voor het vakgebied. De actualiteit van de bibliothecaire voorzieningen is nog een aandachtspunt voor de opleiding. In overleg met de mediatheek zal de opleiding de collectie opschonen en, waar mogelijk, nieuwe uitgaven aanschaffen.

Weging en Oordeel

Via formele en informele professionaliseringsactiviteiten zorgt de opleiding ervoor dat de docenten goede lerarenopleiders zijn en blijven. Alle docenten houden de ontwikkelingen op het eigen vakgebied en de vakdidactiek goed bij. Het is goed dat alle docenten zich daarnaast ook gaan richten op de beroepsstandaarden voor lerarenopleiders, pedagogische handelen en op thema's als flexibilisering en digitale onderwijsconcepten en onderzoek in leergemeenschappen. De studenten zijn tevreden over hun docenten.

De opleiding biedt de studenten aan de hand van het generieke programma APV en praktijkonderzoek en werkplekleren en de leerlijnen vakinhoud en vakdidactiek voldoende mogelijkheden hun competenties, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden tot op masterniveau te ontwikkelen. De samenhang tussen het generieke en het opleidingsspecifieke programma en de doorgaande onderzoekslijn behoeven nog aandacht. Daarmee is de opleiding i.c. de ontwikkelgroep bij de herijking van het curriculum aan de slag.

De recent gerenoveerde huisvesting en de generieke en opleidingsspecifieke materiële voorzieningen zijn goed op orde en werken ondersteunend aan de studie.

Het auditpanel komt op grond van bovenstaande elementen – sterk praktijkgericht programma, stevig en zeer bruikbaar curriculum op hoog niveau, opdrachten/leerwerktaken die zorgen voor een verbinding tussen vakinhoud en vakdidactiek, grote aandacht voor onderzoek, goede docenten – tot het oordeel 'goed' voor deze standaard. De aandachtspunten met betrekking tot de studielast staan dit oordeel, mede gelet op de beperkte invloed die de opleiding hierop heeft én het feit dat zij hierover in gesprek is en blijft met studenten, niet in de weg.

11.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (systeem van toetsen en beoordelen, borging validiteit, betrouwbaarheid, inzichtelijkheid, examencommissie en toetscommissie en afstuderen) het generieke gedeelte van de rapportage.

De opleiding heeft het toetsbeleid van FLOT uitgewerkt in zowel een toetsplan als een toetsprogramma. In een KLOTS-schema is de relatie uitgewerkt tussen de kennisbasis, leerdoelen en toetsvormen. Als toetsvormen hanteert de opleiding de schriftelijke toets, een literatuurstudie als werkstuk, een paper en onderzoeksopdrachten. Bij verreweg de meeste toetsvormen vraagt de opleiding aan de student zijn antwoord te motiveren/van een toelichting te voorzien. Essentieel is hierbij dat de student zijn antwoord onderbouwt met literatuur.

De schriftelijke toetsen construeert de opleiding op basis van een toetsmatrijs. Als twee opleiders een module verzorgen, hanteert de opleiding het vier-ogenprincipe: één docent legt de basis voor de toets, de tweede docent bestudeert deze toets en levert commentaar. De opleiding heeft een toetspanel dat bestaat uit drie docenten die steekproefsgewijs toetsen bestudeert nadat deze zijn afgenomen, inclusief de onderliggende toetsmatrijs en het antwoordmodel. De resultaten uit dit onderzoek bespreken zij zowel opleidingsbreed als met de toetsontwikkelaar(s). De afgelopen jaren zijn de toetsen die betrekking hebben op de kennisbasis bestudeerd en beoordeeld door collega's van de gelijknamige opleiding van de Hogeschool van Amsterdam. Gebleken is hierbij dat de toetsen voldoen op het terrein van variatie, diepgang, validiteit en betrouwbaarheid.

Studenten geven aan dat zij de kwaliteit van de toetsen als wisselend waarderen. Met name de beoordelingscriteria zijn niet altijd helder. Ook vinden zij het aantal deoltoetsen in de vorm van opdrachten tijdens onderwijsperiodes te groot. De toetsing van een enkel vak sluit nog niet aan bij de visie van de opleiding, hetgeen de opleiding erkent. Op dit gebied neemt de opleiding maatregelen en zal haar visie 'doorvertalen' naar alle vakken. Het tijdig bekendmaken van toetsresultaten en beoordelingen is een aandachtspunt. De oorzaak hiervan is bekend en met studenten gecommuniceerd. De opleiding overweegt het aantal deoltoetsen te verminderen, hetgeen het auditpanel ondersteunt.

Eigen waarneming van het auditpanel van de toetsen Geschiedenis

De opleiding toetst de vakinhoudelijke modules met op vakkennis gericht schriftelijk tentamens en werkstukken. In een werkstuk geeft de student (1) zijn visie op een bepaald thema, geeft hij een uiteenzetting en een onderbouwing, of moet hij (2) een vraagstuk, bijvoorbeeld een examen, analyseren, beoordelen en waar nodig beargumenteerd wijzigen. Ook maken studenten een lesontwerp waarbij, bijvoorbeeld, het onderzoekend leren door de leerling centraal staat.

Bestudering van de toetsen (*Cultureel-mentale geschiedenis*, *Praktijkopdracht Cultureel-mentale geschiedenis*, *Geschiedenis van de Rechtsstaat* en *Didactisch thema onderzoek*) door het auditpanel, leidt tot de conclusie dat deze voldoende variantie laten zien, dat de complexiteit ervan op masterniveau ligt en waarbij de validiteit geborgd is. De onderwerpen in toetsen en opdrachten zijn relevant voor de praktijk. Zij hebben betrekking op historische

kennis die ook relevant is voor het curriculum in de bovenbouw. Het is goed dat studenten bij de beantwoording van vragen óók historische bronnen dienen te raadplegen.

Voor de beoordeling van de vakdidactische component in het werkplekleren maakt de opleiding gebruik van een aantal vastomlijnde criteria waaronder: het kunnen ontwikkelen van eigen lesmateriaal, de wijze van toetsen en de organisatie in en buiten de les. De student voegt bewijsstukken aan zijn stageportfolio toe die aan door de opleiding vastgestelde criteria dienen te voldoen en bewijst daarmee dat hij aan de criteria voldoet.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel, dat het toetssysteem van FLOT in generieke zin stevig staat. De examencommissie met haar beleidskamer en uitvoerende kamers is rolvolwassen. Zij vervult een stevige rol in de borging van het toetsen en beoordelen. Het is een sterk punt dat FLOT de clusters bewust heeft gemixt. De samenstelling van de beleidskamer is eveneens sterk. Het auditpanel is ook positief over de rol die het lectoraat 'Kwaliteit toetsen en beoordelen' binnen FLOT vervult.

Het auditpanel is op grond van de kwaliteit van de toetsen, de relevantie van de toetsen voor de onderwijspraktijk en de wijze waarop de opleiding de toetskwaliteit borgt van oordeel dat de masterlerarenopleiding Geschiedenis het oordeel 'goed' verdient voor deze standaard. Het wisselend oordeel van studenten over de toetsen staat dit oordeel niet in de weg omdat het auditpanel de kwaliteit van de toetsen goed vindt, evenals de borgingsmechanismen rondom de toetsorganisatie én omdat de opleiding studenten betreft bij de kwaliteit op het gebied van toetsen en verbetermaatregelen neemt daar waar dit nodig is.

11.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of vervolgopleiding functioneren

Reeds in het algemeen deel van dit rapport meldde het auditpanel dat het gerealiseerde niveau inderdaad blijkt uit de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren als goede, degelijke leraren. Deze bevinding is onverkort van toepassing op de opleiding Geschiedenis.

De opleiding toets het afstudeerniveau van haar studenten op basis van een praktijkonderzoek en een masterstage. Bij het praktijkonderzoek onderzoekt de student een op de beroepspraktijk gerichte situatie, tijdens de masterstage laat deze zien dat hij op professioneel masterniveau functioneert. De student sluit de vakinhoudelijke leerlijn af met een historisch onderzoek waarbij historisch redeneren en de vakinhoud op masterniveau wordt getoetst.

Eigen oordeel van het auditpanel over het gerealiseerde niveau

Het kernteam en de vakauditors hebben in totaal van vier studenten van de opleiding Geschiedenis eindwerken bestudeerd uit 2015-2016 en 2016-2017. Deze eindwerken betreffen de stageverslagen op basis waarvan de studenten hun portfolioassessment en eindgesprek voerden en de praktijkonderzoeken.

Portfolio's/stageverslagen

Uit de portfolio's/stageverslagen blijkt dat de studenten de beoogde competenties op hbo-masterniveau realiseren. De door het auditpanel bestudeerde onderdelen in de portfolio's waren vooral beschrijvend van aard: wat heeft de student gedaan. Het auditpanel is van oordeel dat de reflectie in de portfolio's aan kwaliteit kan winnen als studenten dit benaderen als 'onderzoekend handelen': analyseer de eigen situatie en ontwikkel op basis van didactische, pedagogische en vakdidactische theorieën alternatieven voor eigen handelen. Het auditpanel beveelt de opleiding aan deze diepgang aan te brengen. De lerarenopleiding is al gestart met de aanscherping van de eisen aan het portfolio en de verwerking daarvan in een *rubric*. Ook stuurt de opleiding met leerwerktaken de invulling van de stage waarbij studenten aan complexe vraagstukken werken (zie standaard 2 van het generieke rapport). Dat kan het inhoudelijk niveau van de bewijsstukken verhogen.

De vier door het auditpanel beoordeelde stageverslagen laten een wisselend beeld zien. Zo beoordeelt het auditpanel twee stageverslagen als ruim voldoende tot goed. Zij zijn goed geschreven, met concrete verwijzingen naar algemene, vakdidactische en pedagogische literatuur en bevatten concrete voorbeelden die laten zien dat de student aan bepaalde competenties heeft gewerkt. Bij beide andere verslagen is de onderbouwing op basis van de vakliteratuur afwezig en zijn de bewijzen niet in alle gevallen eenduidig gekoppeld aan de reflectie op competentieontwikkeling.

Onderzoeksverslagen

Het auditpanel beoordeelt drie van de vier onderzoeksverslagen als ruim voldoende tot en met goed, één onderzoeksverslag als voldoende. Eén onderzoeksverslag is vakdidactisch: een onderzoek naar de inzet van visualisaties in de geschiedenisles. De overige afstudeerwerken richten zich op (1) een inventarisatie van de digitale vaardigheden van docenten, (2) het opbrengstgericht werken en meer specifiek de vraag hoe de resultaten van het vak geschiedenis op 5 VWO verbeterd kunnen worden en (3) een onderzoek naar de geringe doorstroom van V3 naar V4.

Een aantal waarnemingen. De methodologische kwaliteit wisselt: bij het ene werk is bijvoorbeeld de literatuurcomponent in orde, bij een ander onderzoeksverslag zijn literatuur en onderwerp lastig met elkaar te verbinden. De kwaliteit van de onderzoeksmethodiek wisselt: bij het ene onderzoeksverslag is de verantwoording van de methode van onderzoek beperkt, bij een volgend verslag is de methode juist helder beschreven en presenteert de student de resultaten op een inzichtelijke en daarmee navolgbare wijze. De onderbouwing van de conclusies kan steviger. Kortom, een wisselende kwaliteit van afstudeeronderzoeken die de opleiding kan verhogen door meer aandacht te besteden aan de wijze waarop studenten het onderzoek uitvoeren en aan de verantwoording van de onderzoeksmethodologie. De kwalitatieve verschillen tussen de onderzoeksverslagen komen in de beoordeling door de examinatoren van de opleiding in voldoende mate tot uiting.

Het auditteam is van oordeel dat het in alle gevallen 'masterwaardig' onderzoek betrof, maar qua onderzoeksonderwerp pleit het auditteam voor (meer) onderzoek dat relevant is voor en aansluit bij de beroepscontext van de masterstudent. Daarbij denkt het auditteam allereerst aan (vak)didactische onderwerpen op masterniveau die relevant zijn voor de eigen sectie of de aanverwante vakken in de bovenbouw van havo/vwo. Maar ook onderwerpen die aansluiten bij de rol van de masterleraar als *teacher-leader* of innovator zijn mogelijk, mits die rol binnen het onderzoek duidelijk gedefinieerd en afgebakend is.

Het auditteam beveelt de opleidingen van FLOT en FLOS aan op landelijk niveau met de andere master lerarenopleidingen en met vertegenwoordigers vanuit het werkveld af te stemmen over de eisen aan het masteronderzoek. Daarbij zouden zij ook een afbakening moeten maken van het onderzoek binnen de eigen master lerarenopleidingen ten opzichte van het masteronderzoek dat studenten binnen andere educatieve masters geacht worden uit te voeren.

Het oordeel 'masterniveau' komt ook overeen met het oordeel van de *peers* over bestudeerde afstudeeronderzoeken in de peerreviewsessies met masterlerarenopleidingen van andere hogescholen in het LOVM. De *peers* constateren dat bij alle opleidingen het masterniveau voldoende is terug te zien in de onderzoeksverslagen.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel dat de studenten in hun afstudeeronderzoeken hebben aangetoond dat zij op het vereiste niveau beschikken over de competenties van een masterleraar Geschiedenis. Daarnaast hebben alle afgestudeerde studenten een voldoende tot goede beoordeling gekregen voor hun portfolio-assessment. Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld stellen dat de masterleraren die bij FLOT afstuderen goede, degelijke leraren zijn en beschikken over het gewenste (vakinhoudelijke) niveau. Maar de vertegenwoordigers vanuit het werkveld, die het auditteam sprak, wensten er bij sommige afgestudeerden nog een plus bij waar het gaat om innovatief zijn, over de grenzen van het eigen lokaal heen kijken en het *teacher-leader* zijn binnen de school. Het auditpanel ziet voor de uitvoering van de onderzoeken nog wel ontwikkelpunten, onder andere in de gebruikte theoretische kaders en methoden. Ook de portfolio's mogen meer diepgang in de reflecties krijgen. Het auditpanel komt op grond van bovenstaande tot het oordeel 'voldoende' voor deze standaard.

12. ALGEMEEN EINDOORDEEL GESCHIEDENIS

De opleiding Geschiedenis biedt een stevig vakinhoudelijk en goed bruikbaar geschiedenisprogramma op een hoog niveau, waarin leerwerktaken zorgen voor een duidelijke verbinding tussen (vak)didactiek en vakinhoud. De studenten zijn zeer tevreden over de inhoudelijk deskundige en inspirerende docenten die deze opleiding verzorgen.

- Het auditpanel is van oordeel, dat de opleiding voor standaard 1 met betrekking tot de leeruitkomsten zonder meer een 'voldoende' verdient. De opleiding is in de basis heel gedegen, maar moet in de komende tijd nog flink wat werk verzetten en samen met de ontwikkelgroep het nieuwe opleidingsprofiel uitwerken en een vertaling maken naar het generieke en opleidingsspecifieke curriculum. Daarbij is ook de explicitering van het masterniveau in concrete gedragingen van belang.
- Het auditpanel is van oordeel dat de opleiding voor standaard 2 met betrekking tot het generieke en opleidingsspecifieke programma, docententeam en de voorzieningen een 'goed' verdient.
- Het auditpanel beoordeelt standaard 3 met betrekking tot het toetsen en beoordelen als 'goed'.
- Het auditpanel beoordeelde standaard 4 met betrekking tot de gerealiseerde leerresultaten met een 'voldoende'.

Het auditpanel komt het op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'voldoende' voor de hbo-masterlerarenopleiding Geschiedenis van FLOT.

13. AANBEVELINGEN GESCHIEDENIS

- Laat studenten in hun portfolio reflecteren op het eigen en het gewenste handelen vanuit algemeen didactische, pedagogische en vakdidactische theorie.
- Maak in de beoordeling van de stage het oordeel van de vakdidacticus beter zichtbaar.
- Overweeg het opnemen van een of enkele verslagen van lesbezoeken in het portfolio.
- Bevorder bij het praktijkonderzoek het kiezen van een vakdidactisch thema of overweeg het verplichten van een vakdidactisch thema.
- Bevorder bij het praktijkonderzoek ook het gebruik van *empirisch* vakdidactisch onderzoek.
- Maak het profiel van de opleiding beter zichtbaar. Er wordt bijvoorbeeld veel nadruk gelegd op het onderwijzen gericht op historisch denken en redeneren. Welk soort eerstegraads docenten wil de opleiding opleiden en hoe wordt daar in de opleiding naartoe gewerkt?
- Stem met de andere opleidingen van FLOT en FLOS op landelijk niveau af met de andere master lerarenopleidingen en met vertegenwoordigers vanuit het werkveld over de eisen aan het (onderwerp voor het) masteronderzoek. Maak een afbakening van het onderzoek binnen de eigen master lerarenopleidingen ten opzichte van het masteronderzoek dat studenten binnen andere educatieve masters geacht worden uit te voeren.

14. SCORETABEL GESCHIEDENIS

Scoretabel paneloordelen Fontys Lerarenopleiding Tilburg- Fontys Hogescholen hbo- masteropleiding Geschiedenis deeltijd	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	V
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	G
Standaard 3. Toetsing	G
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	V
Algemeen eindoordeel	V

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

hbo-masteropleiding
Leraar Maatschappijleer
deeltijd

Fontys Lerarenopleiding Tilburg
Fontys Hogescholen

15. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN MAATSCHAPPIJLEER

15.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Bevindingen

Zoals in het generieke gedeelte van dit rapport beschreven, hanteert de hbo-masterlerarenopleiding voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties als leidraad, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de master leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. De vakspecifieke kennisbasis Maatschappijleer vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

Visie opleiding

De opleiding Maatschappijleer (met de vakgebieden maatschappijleer en maatschappijwetenschappen) heeft een visie geformuleerd die als volgt is samen te vatten. Zij streeft ernaar om leraren op te leiden die beschikken over kennis uit de sociale wetenschappen om daarmee maatschappelijke vraagstukken te beschrijven, deze te analyseren en te beoordelen. Dit gebeurt mede op basis van zowel sociologische als politicologische concepten. Studenten die de opleiding volgen, zijn in zowel zelfstandig als in teamverband in staat om gebruikmakend van deze concepten lesmateriaal voor de bovenbouw van havo en vwo te ontwikkelen.

Vakinhoudelijke kennisbasis Maatschappijleer

De opleiding hanteert een vakspecifieke kennisbasis die is opgesteld in 2009-2010 waarin internationale eisen zijn opgenomen. Bij de ontwikkeling hiervan zijn docenten uit het onderwijsveld, wetenschappers en vakdidactici geraadpleegd. Tevens zijn medewerkers van SLO (Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling) en de Atlantische Onderwijscommissie bij de opstelling ervan betrokken geweest. De kennisbasis onderscheidt acht domeinen die zijn onder te verdelen in vakdidactische en op de vakgebieden maatschappijleer en maatschappijwetenschappen gerichte domeinen:

- Wetenschappelijke grondslagen en ontwikkelingen.
- Maatschappelijke ontwikkelingen.
- Staat en samenleving.
- Arbeid en verzorgingsstaat.
- Sociale verschillen.
- Cultuur en socialisatie.
- Mondiale vraagstukken.
- Vakdidactiek.

Het auditpanel stelt vast dat de opleiding in voldoende mate het brede spectrum van wetenschappelijke grondslagen van en ontwikkelingen rondom het schoolvak Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen omvat, evenals de vakinhoud en vakdidactiek.

De opleiding is bezig met de herijking van de kennisbasis; het nieuwe examenprogramma Maatschappijwetenschappen wordt daarin meegenomen. Daarover is het auditpanel te spreken.

Relatie met het werkveld

Het auditpanel stelt vast, dat de opleiding beschikt over kennis van en inzicht in het beroepenveld waar zij voor opleidt. Zo participeren docenten van de opleiding in het Landelijk Overleg Opleiders Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen en de Nederlandse Vereniging voor Leraren Maatschappijleer. De opleiding profileert zich met de vakinhoud (maatschappijleer en maatschappijwetenschappen) en de vakdidactiek. Zij betreft regelmatig *peer reviewers* bij de borging van de kennisbasis in het curriculum en de toetsing. Ook betreft de opleiding *peer reviewers* bij het herijkingstraject van de kennisbasis. De opleiding beschikt over een eigen werkveldcommissie waarin vertegenwoordigers uit het onderwijs zitting hebben.

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke gedeelte van dit rapport.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel dat de hbo-masterlerarenopleiding Maatschappijleer van FLOT zonder meer een 'voldoende' verdient. Zie voor de weging en de onderbouwing van dit oordeel het generieke gedeelte van dit rapport. Dit oordeel is ook van toepassing op de opleiding Maatschappijleer.

15.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (*student-centred*). Opleidings specifieke voorzieningen worden beoordeeld, tenzij het gaat om instellingsbrede voorzieningen waarover bij de ITK al is gerapporteerd.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (opzet en inhoud van het generieke programma, APV en praktijkonderzoek, werkplekleren, didactische uitgangspunten en werkvormen, studeerbaarheid en studievoortgang, personeel algemeen en generieke voorzieningen) het generieke gedeelte van dit rapport.

Inhoud en vormgeving programma

Opzet en inhoud van het opleidingsspecifieke programma Maatschappijleer

Het programma sluit aan op de kennisbasis en is opgesplitst in: vakinhoud, vakdidactiek en onderzoek.

▪ Vakinhoud

De leerdoelen die de opleiding onderscheidt, zijn afgeleid van de SBL-competenties, de Dublin Descriptoren en de kennisbasis van het vakgebied. Vanaf het cohort 2016-2017 is het curriculum op onderdelen gewijzigd. Zo heeft de opleiding een aantal nieuwe studieonderdelen opgenomen omdat het examenprogramma Maatschappijwetenschappen is gewijzigd. De inhoud van Sociologie is uitgebreid en vervolgens in twee onderwijseenheden gesplitst, 'Religie' is toegevoegd. De opleiding heeft op een inzichtelijke wijze in schemavorm de relatie beschreven tussen de onderwijseenheden, de kennisbasis en de examenprogramma's van Maatschappijleer en van het nieuwe examenprogramma maatschappijwetenschappen. In een schema heeft de opleiding de koppeling van de kennisbasis aan de verschillende onderwijseenheden vastgelegd.

Kenmerkend voor deze opleiding is dat er sprake is van verdieping in de vakinhoud. Alle onderwijseenheden bieden een verdieping in de vakinhoud (ten opzichte van de bacheloropleiding/tweedegraads bevoegdheid). Een aantal onderdelen biedt verdieping op wetenschappelijk terrein waaronder sociologie, politicologie en rondom internationale betrekkingen. Andere onderwijseenheden richten zich verdiepend op de inhoud van de examenprogramma's maatschappijleer en maatschappijwetenschappen op havo en vwo. De kennisbasis is adequaat en biedt voldoende aanknopingspunten om hedendaagse maatschappelijke thema's uit binnen- en buitenland uitgebreid aan bod te laten komen. De modules 'Criminologie en Rechtstaat', 'Politicologie', 'Pluriforme samenleving' en 'Verzorgingsstaat' zijn wat inhoud betreft vooral gericht op de onder standaard 1 genoemde domeinen van Maatschappijleer. Alle modules sluiten aan bij het examenprogramma maatschappijwetenschappen. De module Wetenschapsfilosofie biedt studenten verdieping waardoor zij, in de terminologie van de opleiding, een 'kritischer blik hanteren ten opzichte van waarheidsaanspraken'.

- Vakdidactiek

Het masteraspect van de modules rondom vakdidactiek komt met name naar voren bij de rol van de master opgeleide leraar als onderwijsontwikkelaar en innovator. Essentieel hierbij is dat de student een eigen visie ontwikkelt op het maatschappijleeronderwijs. De opleiding biedt hem daartoe handvatten die het de student mogelijk maken om zijn visie te vertalen naar lessen, toetsen en ander onderwijsmateriaal. De opleiding komt hiermee tegemoet aan één van de opmerkingen naar aanleiding van de vorige accreditatieronde waarbij aangegeven werd dat er sprake was van te weinig diepgang in theoretische verkenning van het praktijkprobleem. De opleiding maakt daartoe gebruik van vakdidactische literatuur op het voor haar relevante vakgebied: maatschappijleer en maatschappijwetenschappen. Verder heeft de opleiding de afgelopen jaren actuele ontwikkelingen in het curriculum verwerkt. Daarnaast maakt zij gebruik van het 'Handboek vakdidactiek Maatschappijleer' en heeft zij een geheel vernieuwd curriculum geconstrueerd op basis van het nieuwe examenprogramma voor Maatschappijwetenschappen. Ook heeft de opleiding de vakdidactiek aangepast, mede op basis van genoemd handboek.

Niet alleen leren studenten het onderscheid tussen het havo en het vwo-programma op het terrein van maatschappijwetenschappen, maar tevens ontwikkelen zij bijvoorbeeld materiaal dat leerlingen aanzet tot een kritische analyse van de maatschappelijke en (internationale) politieke actualiteit. Studenten leren tevens om de hogere denkvaardigheden te toetsen bij hun leerlingen. Het auditpanel ondersteunt in dit verband het uitgangspunt van de opleiding om studenten in de bovenbouw van havo en vwo zowel hogere denkvaardigheden als onderzoeksvaardigheden te leren. Daartoe is de module 'Vakdidactiek hogere denkvaardigheden' in het curriculum opgenomen. De nadruk in het curriculum ligt daarbij niet alleen op het 'wat', maar ook op het 'hoe'.

Beschikken studenten eenmaal over voldoende vakinhoudelijke en vakdidactische bagage op masterniveau, dan lopen zij aan het einde van hun opleiding stage en voeren zij op hun stageschool vakdidactische opdrachten uit. Om studenten hierbij te helpen, organiseert de opleiding vijf intervisiebijeenkomsten. Studenten leren dan van elkaar onder begeleiding van een docent, op welke wijze zij hun stage kunnen inrichten en bespreken onderling stage-ervaringen.

De didactische werkvorm die de opleiding kiest, spreekt het auditpanel aan: op basis van actuele krantenartikelen inventariseren studenten welke hoofd-/kernconcepten zij herkennen. Zulks niet alleen voor hun eigen begrip van de stof maar ook als een illustratie van de wijze waarop studenten in de rol van leraar met leerlingen op zoek kunnen gaan naar deze hoofd-/kernconcepten. Een duidelijk voorbeeld van het 'dubbele bodem' principe in het onderwijs: pas hetgeen je op de opleiding toepast óók toe binnen je eigen klas of stageomgeving.

Onderzoek

Er wordt veel wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd bij onderzoeksinstellingen al dan niet in opdracht van sociale organisaties. De opleiding kiest er dan ook voor om in het curriculum op verschillende momenten aandacht te besteden aan het zelf uitvoeren van onderzoek maar ook aan het kritisch kunnen lezen en beoordelen van onderzoek en publicaties. Daartoe volgen studenten de module 'Voorbereiding onderzoek' waarbij de opleiding aandacht besteedt aan methoden en technieken. Studenten krijgen handvatten hoe zij ook hún leerlingen onderzoeksvaardigheden kunnen leren. Tevens is het lezen en interpreteren van statistieken een belangrijk studieonderdeel. Een kritische houding ten aanzien van onderzoek en onderzoeksgegevens staat hierbij centraal. In de laatste zes colleges van de module 'Voorbereiding onderzoek' werkt de student aan het opstellen van een onderzoeksvoorstel.

Het auditpanel stelt verder vast dat de onderzoekscomponent ook op een andere wijze terugkeert in het curriculum. Zoals een docent tijdens de audit aangaf, komt de onderzoekscomponent in feite tijdens iedere les aan bod. Bij 'Wetenschapsfilosofie' staat het kritisch lezen van artikelen centraal en discussiëren studenten over de maatschappelijke implicaties van onderzoek. Studenten schrijven tevens een methodologische verantwoording voor een onderzoeksopzet in aanloop naar hun afstuderen. Tenslotte is een aantal stageopdrachten duidelijk gericht op onderzoek en onderzoeksvaardigheden, conform het examenprogramma van Maatschappijwetenschappen. Bij vakdidactiek hogere denkvaardigheden leren studenten hoe zij hún leerlingen onderzoeksvaardigheden kunnen leren. Eén intervisiebijeenkomst voor de stage staat geheel in het teken van onderzoek.

Internationale dimensie

De opleiding geeft internationalisering op verschillende manieren vorm. Zo komen internationale aspecten terug in de kennisbasis, vooral daar waar het gaat over maatschappelijke ontwikkelingen en mondiale vraagstukken. Met name bij de onderwijseenheid 'Internationale Betrekkingen' staan internationale aspecten centraal. Ook binnen de onderwijseenheden 'Pluriforme samenleving', 'Politologie', 'Religie' en 'Media' keren internationale aspecten telkens terug. Tevens geldt dat het in feite onvermijdelijk is dat docenten binnen hun lessen relaties leggen met de politiek in het buitenland en daarbij internationale ontwikkelingen bespreken. De literatuur is zowel Nederlandstalig en Engelstalig. De opleiding stimuleert docenten en studenten om zich ook buiten de landsgrenzen te oriënteren op hun vakgebied. Praktische overwegingen (deeltijdstudenten met een baan) maken dit echter niet altijd eenvoudig. Het auditpanel pleit ervoor om op dit terrein op zoek te gaan naar (creatieve) oplossingen zodat internationalisering ook op dit terrein meer inhoud krijgt.

Begeleiding, didactiek en studeerbaarheid

Wat betreft de begeleiding van studenten zet de opleiding vakdocenten in. Deze begeleiding vindt plaats op zowel de opleiding als op de stageschool/werkplek. Evaluaties laten zien dat studenten tevreden zijn over de begeleiding door de vakdocent op de stageplek. Zij krijgen meer en goede vakinhoudelijke *feedback* omdat de docent de vakinhoud beheerst. Studenten werken tijdens hun stage aan stageopdrachten die aansluiten bij hun praktijk en die ze bespreken met de vakdocent. Het werken aan deze opdrachten kost hen weliswaar veel tijd, maar zij beschouwen dit als zinvol omdat zowel de vakinhoud als vakdidactiek aan bod komen en hen dwingt om goed na te denken over de vormgeving van beide aspecten binnen een curriculum. Op basis van evaluaties heeft de opleiding de opdrachten bijgesteld en werken studenten met ingang van dit studiejaar aan leerwerktaken bijgestelde opdrachten, die in het kader van de FLOT-ontwikkelingen in de vorm van leerwerktaken worden aangeboden. Conform het FLOT-beleid staat bij de begeleiding van studenten de feedback centraal. Tijdens de lessen vakdidactiek en tijdens de intervisiebijeenkomsten die aan stages zijn gekoppeld, geven docenten en medestudenten *feedback* op de uitwerking van opdrachten/leerwerktaken en op het door studenten ontwikkeld onderwijsmateriaal. Studenten zijn in ruime mate tevreden over de begeleiding: begeleiders, de kwaliteit van de begeleiding alsmede het proactieve karakter van de begeleiding spreken hen aan.

De opleiding hanteert didactische werkvormen die afgestemd zijn op het thema dat centraal staat en op de doelgroep: volwassen studenten die al enige jaren voor de klas staan met een tweedegraads bevoegdheid in het vak Maatschappijleer. Onderwijs is dan ook geen monoloog, geen eenrichtingsverkeer, maar veelmeer een dialoog waarbij hogeschooldocent en student met elkaar in gesprek gaan en van elkaars kennis en expertise leren en profiteren. Op deze wijze verwerken studenten de lesstof met diepgang, is er bij hen sprake van meer inzicht in de lesstof en kunnen zij gemakkelijker de relatie leggen tussen de vakinhoud en vakdidactiek en de praktijk/wetenschapstheorie en de praktijk. Hierin komt de concept-contextbenadering uit het nieuwe examenprogramma van Maatschappijwetenschappen terug.

Doel van deze benadering is om leerlingen met kernconcepten als 'individualisering' en 'socialisatie' de sociale werkelijkheid te laten analyseren. Verworven kennis, zo is de gedachte, blijft dan langer hangen. Daar waar specifieke kennis is gevraagd, maakt de opleiding gebruik van gastsprekers die een onderwerp toelichten om hier vervolgens over met studenten in discussie te gaan. Studenten zijn over het algemeen tevreden over de gehanteerde werkvormen.

De studeerbaarheid is bij deze groep studenten die in deeltijd studeren een belangrijk onderwerp. Het combineren van studie, werk en gezin is niet altijd eenvoudig voor hen. Zij geven tijdens de audit aan voldoende gemotiveerd te zijn om de studie af te ronden. De opleiding heeft in het kader van de studeerbaarheid zes maatregelen genomen waaronder het strak sturen op *deadlines*, het meer gebruikmaken van de mogelijkheden die IT biedt en een intensievere begeleiding waarbij de studieloopbaanbegeleider en de coördinator meer zichtbaar zijn voor studenten en direct de gelegenheid krijgen om docenten te spreken of een afspraak te maken. Door langstudeerders intensiever te begeleiden, komen er nauwelijks nieuwe langstudeerders bij.

Personeel

De opleiding beschikt over negen docenten met een bevoegdheid voor het schoolvak en over een afgeronde masteropleiding zoals op politicologie, internationale ontwikkelingsstudies of sociologie. Verder beschikken zij over leservaring in het middelbaar onderwijs en over contacten in het werkveld. Dit laatste geldt in het bijzonder voor beide stagebegeleiders. Het streven van de opleiding is thans om vier docenten een VELON-registratie te laten behalen.

Docenten combineren hun docentschap binnen de opleiding met een docentschap bij de bacheloropleiding. Voor iedere docent geldt dat deze specialist is in de vakinhoud en/of de didactiek. De opleiding neemt alleen docenten aan die beschikken over een (eerstegraads)bevoegdheid Maatschappijleer met aantoonbare ervaring in het werkveld. Het auditpanel acht het team docenten toegerust om de opleiding te verzorgen, gelet op hun vakdidactische kwaliteiten, hun relatie met het werkveld en hun uitgebreide onderwijservaring bij zowel bachelor- als masterlerarenopleidingen. Uit de evaluaties en de gesprekken tijdens de audit, is gebleken dat de studenten zeer tevreden zijn over de inhoudelijke deskundigheid van de docenten en hun didactische kwaliteit. De docenten zijn inspirerend, goed bereikbaar en tonen betrokkenheid bij hun studenten.

Opleidingsspecifieke voorzieningen

Het auditpanel heeft geconstateerd dat de opleidingsspecifieke voorzieningen adequaat zijn. Voor het vakgebied kunnen studenten in de mediatheek terecht voor (digitale) vaktijdschriften en boeken. De studenten hebben toegang tot de laatste edities van de in het onderwijs meest gebruikte methoden bij Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen. Ook beschikt de opleiding over een verzameling van actuele lesmaterialen.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel, dat de hbo-masterlerarenopleiding Maatschappijleer van FLOT een sterk praktijkgerichte opleiding is, met een goede balans tussen theorie en praktijk en een sterk vakinhoudelijk theoretisch fundament, verzorgd door een goed opgeleid team van docenten. De opleiding heeft prima gevolg gegeven aan een aandachtspunt naar aanleiding van de vorige accreditatie rondom de diepgang in theoretische verkenning van het praktijkprobleem. Via formele en informele professionaliseringsactiviteiten zorgt de opleiding ervoor dat de docenten goede lerarenopleiders zijn en blijven. Alle docenten houden de ontwikkelingen op het eigen vakgebied en de vakdidactiek goed bij. Het is goed dat alle docenten zich daarnaast ook gaan richten op de beroepsstandaarden voor lerarenopleiders, pedagogische handelen en op thema's als flexibilisering en digitale onderwijsconcepten en onderzoek in leergemeenschappen.

De opleiding biedt de studenten aan de hand van het generieke programma APV en praktijkonderzoek en werkplekleren alsmede de vakinhoudelijke en vakdidactische onderwijsseenheden voldoende mogelijkheden hun competenties, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden tot op masterniveau te ontwikkelen.

Het auditpanel is positief over de wijze waarop de opleiding het curriculum zowel vakinhoudelijk als vakdidactisch heeft uitgewerkt. Essentieel voor het auditpanel is hierbij dat het docententeam de veranderingen in het programma van Maatschappijwetenschappen proactief heeft vertaald in zijn curriculum. De onderzoekscomponent is in het curriculum verwerkt, evenals de internationale aandachtsgebieden. Het is ook goed, dat er vanuit de opleiding altijd een vakinhoudelijke docent betrokken is bij de begeleiding en/of de beoordeling op de stage. De studenten zijn tevreden over hun docenten. De opleiding zorgt voor een studeerbaar programma. De studiebegeleiding is proactief en sluit aan bij de persoonlijke ontwikkeling van de student. de opleiding zet in op een intensieve begeleiding van langstudeerders en werkt met duidelijke *deadlines*.

De recent gerenoveerde huisvesting alsmede de generieke en opleidings specifieke materiële voorzieningen zijn op orde en werken ondersteunend aan de studie.

Het auditpanel komt op grond van bovenstaande elementen, het praktijkgericht programma, het stevige curriculum, de verbetering van de theoretische verkenning van het praktijkprobleem, de nieuwe leerwerktaken die zorgen voor een verbinding tussen vakinhoud en vakdidactiek, de ruime aandacht voor onderzoek en de goede docenten, tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

15.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (systeem van toetsen en beoordelen, borging validiteit, betrouwbaarheid, inzichtelijkheid, examencommissie, toetscommissie en afstuderen) het generieke deel van de rapportage.

De opleiding heeft het toetsbeleid van FLOT uitgewerkt in een toetsplan. De opleiding past een variatie aan toetsvormen toe. Hiertoe behoren niet alleen de traditionele open vragen waarmee de opleiding de kennis toetst van de studenten, maar ook werkstukken die bestaan uit een door de student verzamelde set opdrachten. De vakdidactische onderwijseenheden rondt de student af met dossieropdrachten omdat hij hiermee aantoont zelfstandig beroepsproducten (lesmateriaal) te kunnen ontwerpen en daarbij ook buiten de geëigende paden durven te begeven door nieuwe onderwijsconcepten te gebruiken. Studenten werken hierbij aan hogere orde denkniveaus en moeten laten zien dat zij hun visie op onderwijs kunnen toepassen.

Bij het werkplekleren beoordelen twee docenten van de opleiding een student. Daarbij staat een vergelijkbare en onafhankelijke beoordeling door de student centraal. Docent/beoordelaars kalibreren regelmatig om zodoende scherp in beeld te houden wat en hoe zij moeten beoordelen. Het auditpanel stelt vast dat validiteit, betrouwbaarheid en transparantie van toetsen regelmatig terugkerende onderwerp van gesprek zijn binnen de opleiding. Uit de voorbeelden die de opleiding geeft, is goed afleidbaar dat zij validiteit, betrouwbaarheid en transparantie waarborgt.

De toetsorganisatie is prima vormgegeven en past binnen de binnen FLOT hiervoor geldende regels. De opleiding heeft een toetspanel dat de kwaliteit van de toetsen analyseert en haar bevindingen in een opleidingsvergadering toelicht. Zo stelde het toetspanel vast, dat niet voor iedere toets een toetsmatrijs beschikbaar was of er *rubrics* beschikbaar waren. Vervolgens maken docenten-beoordelaars afspraken om aandachtspunten en tekortkomingen aan te pakken. Verder hanteert de opleiding een format voor vier-ogenbeleid. Docent-beoordelaars zijn gehouden aan de afspraken die hierin zijn opgenomen. De opleiding is gestart met de aanscherping van de eisen aan het portfolio en de verwerking daarvan in een *rubric*.

Eigen waarneming van het auditpanel van de toetsen Maatschappijleer

Het auditpanel heeft toetsen bestudeerd van de opleiding op de terreinen: Media, Politicologie, Sociologie 1, Vakdidactiek en Verzorgingsstaat. Het auditpanel trof daarbij verschillende toetsvormen aan, waaronder schriftelijke tentamens en dossiers. Het auditpanel stelt vast dat de toetsen aansluit bij de geformuleerde doelen. Zij sluiten aan bij actuele thema's en bronnen. Ook zijn de toetsen wat vorm en inhoud betreft praktijkrelevant en het beoogde niveau. De beoordeling is op een adequate wijze uitgevoerd.

Voor het dossier geldt dat de hierin gegeven feedback door de beoordelaar voor de student voldoende is. Toch stelt het auditpanel hier een meer uitgebreide, narratieve, beoordelingsvorm voor omdat dit voor studenten informatiever en daarmee waardevoller is. Voor het dossier geldt dat het voor het auditpanel niet inzichtelijk was op welke wijze het cijfer tot stand komt. Op één enkele door het auditpanel bestudeerde toets na, beoordeelt de opleiding volgens heldere criteria. De opleiding beoordeelt studenten bij groepswork toch individueel. Navraag tijdens de audit laat zien dat studenten hieraan hechten.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel, dat het toetsstelsel van FLOT in generieke zin stevig staat. De examencommissie met haar beleidskamer en uitvoerende kamers is rolvolwassen. Zij vervult een stevige rol in de borging van het toetsen en beoordelen. Het is een sterk punt dat FLOT de clusters bewust heeft gemixt. De samenstelling van de beleidskamer is eveneens sterk. Het auditpanel is ook positief over de rol die het lectoraat 'Kwaliteit van toetsen en beoordelen' binnen FLOT vervult. De toetsen representeren binnen de opleiding Maatschappijleer het masterniveau. Validiteit en betrouwbaarheid zijn geborgd. De inzet van een toetspanel is een goed en voor de opleiding waardevol instrument: het zit dicht op de toetsontwikkelaars en koppelt bevindingen naar aanleiding van haar onderzoek opleidingsbreed terug. De toetskwaliteit is hiermee goed geborgd. Een aandachtspunt is de beoordelingswijze bij het dossier. Bij de overige toetsen is dit prima en inzichtelijk. Het auditpanel komt op grond van bovenstaande tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

15.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of vervolgopleiding functioneren

Reeds in het algemeen deel van dit rapport meldde het auditpanel dat het gerealiseerde niveau inderdaad blijkt uit de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren als goede, degelijke leraren. Deze bevinding is onverkort van toepassing op de opleiding Maatschappijleer.

Eigen oordeel van het auditpanel over het gerealiseerde niveau

Het kernteam en de vakauditors hebben van vier studenten van de opleiding Maatschappijleer eindwerken bestudeerd, verdeeld over de studie jaren 2015-2016 en 2016-2017. Deze eindwerken betreffen de verslagen van het praktijkonderzoek en de stageportfolio's die de basis vormen van het portfolioassessment en eindgesprek.

Onderzoeksverslagen

Het auditpanel is van oordeel, dat de studenten met de door hen uitgevoerde praktijkonderzoeken aantonen dat zij beschikken over het niveau dat van een hbo-master opgeleide leraar Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen verwacht mag worden. De beoordeling van de praktijkonderzoeken door het auditpanel kwamen niet altijd overeen met het oordeel van de Fontys beoordelaars. Het oordeel van het auditpanel lag bij twee afstudeeronderzoeken weliswaar iets onder het oordeel van de opleiding maar de opleiding is wel in belangrijke mate tegemoet gekomen aan het aandachtspunt uit de vorige accreditatieronde omtrent de te hoge waardering voor de afstudeerwerken. Het auditpanel beoordeelde de vier onderzoeken als voldoende tot en met goed. Er is veel aandacht voor de praktijk; in een enkel geval komt de onderzoeksvraag voort uit een verlegenheidsituatie. Het auditpanel zag nog wel een aantal ontwikkelmogelijkheden die gemakkelijk te realiseren zijn: laat studenten meer literatuur gebruiken en daarbij aansluiten bij innovaties op het vakgebied. Laat hen tevens de door hen bij het onderzoek gebruikte methodologie duidelijker beschrijven.

Het auditteam is van oordeel dat het in alle gevallen 'masterwaardig' onderzoek betrof, maar qua onderzoeksonderwerp pleit het auditteam voor (meer) onderzoek dat relevant is voor en aansluit bij de beroepscontext van de masterstudent. Daarbij denkt het auditteam allereerst aan (vak)didactische onderwerpen op masterniveau die relevant zijn voor de eigen sectie of de aanverwante vakken in de bovenbouw van havo/vwo. Maar ook onderwerpen die aansluiten bij de rol van de masterleraar als teacher-leader of innovator zijn mogelijk, mits die rol binnen het onderzoek duidelijk gedefinieerd en afgebakend is.

Het auditteam beveelt de opleidingen van FLOT en FLOS aan op landelijk niveau met de andere master lerarenopleidingen en met vertegenwoordigers vanuit het werkveld af te stemmen over de eisen aan het masteronderzoek. Daarbij zouden zij ook een afbakening moeten maken van het onderzoek binnen de eigen master lerarenopleidingen ten opzichte van het masteronderzoek dat studenten binnen andere educatieve masters geacht worden uit te voeren.

Het oordeel 'masterniveau' komt ook overeen met het oordeel van de *peers* over bestudeerde afstudeeronderzoeken in de peerreviewsessies met masterlerarenopleidingen van andere hogescholen in het LOVM. De *peers* hebben geconstateerd, dat bij alle opleidingen het masterniveau voldoende is terug te zien in de onderzoeksverslagen.

Portfolio's

Uit portfolio's blijkt dat de studenten de beoogde competenties op masterniveau hebben gerealiseerd. Het auditpanel beoordeelt de door haar bestudeerde portfolio-assessments als voldoende tot en met goed. Wel plaatste het een kanttekening bij de inhoud van de portfolio's. De verschillende onderdelen in de portfolio's waren vooral beschrijvend van aard: wat heeft de student gedaan. Het auditpanel is van oordeel dat de reflectie in de portfolio's aan kwaliteit kunnen winnen als ze benaderd wordt als 'onderzoekend handelen': vanuit concepten de eigen situatie analyseren en met behulp van didactische, pedagogische en vakdidactische theorie alternatieven voor eigen handelen ontwerpen. Het auditpanel beveelt de opleiding aan deze diepgang alsnog aan te brengen.

Ook sturen de opleidingen met leerwerktaken de invulling van de stage waarin studenten aan complexe vraagstukken werken (zie standaard 2 van het generieke rapport). Dat kan het inhoudelijk niveau van de bewijsstukken ook verhogen.

Werkveld over afstudeerproducten

Het werkveld is tevreden over de kwaliteit van de afgestudeerde hbo-masterstudenten. Zowel de werkveldcommissie van de opleiding als een universitaire *peer* geven aan van oordeel te zijn dat studenten voldoende zijn toegerust om als eerstegraadsdocent in de praktijk te functioneren.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel dat de studenten in hun eindwerken aantonen dat zij over het vereiste masterniveau beschikken. Daarnaast hebben alle afgestudeerde studenten een voldoende tot goede beoordeling gekregen voor hun portfolio-assessment. Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld stellen dat de leraren die bij FLOT afstuderen goede, degelijke leraren zijn en beschikken over het gewenste (vakinhoudelijke) niveau. Maar de vertegenwoordigers vanuit het werkveld, die het auditteam sprak, wensten er bij sommige afgestudeerden nog een plus bij waar het gaat om innovatief zijn, de keuze voor onderzoek dat bijdraagt aan de verbetering en vernieuwing van de vakken Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen, het over de grenzen van het eigen lokaal heen kijken en het *teacher-leader* zijn binnen de school.

Het auditpanel beoordeelde alle onderzoeksverslagen met minimaal een voldoende, maar ziet voor de uitvoering van de onderzoeken nog wel ontwikkelpunten, onder andere in de gebruikte literatuur en in de keuze voor meer vakdidactisch georiënteerde afstudeeronderzoeken. Het auditpanel komt op grond van bovenstaande tot het oordeel 'voldoende' voor deze standaard.

16. ALGEMEEN EINDOORDEEL MAATSCHAPPIJLEER

De opleiding maatschappijleer biedt haar studenten een stevig vakinhoudelijk en goed bruikbaar curriculum aan, waarin leerwerktaken zorgen voor een duidelijke verbinding tussen (vak)didactiek en vakinhoud. De studenten zijn zeer tevreden over de inhoudelijk deskundige en inspirerende docenten die deze opleiding verzorgen.

- Het auditpanel is van oordeel, dat de opleiding voor standaard 1 met betrekking tot de leeruitkomsten een 'voldoende' verdient. De opleiding is in de basis heel gedegen, maar moet in de komende tijd nog flink wat werk verzetten en samen met de ontwikkelgroep het nieuwe opleidingsprofiel uitwerken en een vertaling maken naar het generieke en opleidingsspecifieke curriculum. Daarbij is ook de explicitering van het masterniveau in concrete gedragingen van belang.
- Het auditpanel is van oordeel dat de opleiding voor standaard 2 met betrekking tot het generieke en opleidingsspecifieke programma, docententeam en de voorzieningen een 'goed' verdient.
- Het auditpanel beoordeelt standaard 3 met betrekking tot het toetsen en beoordelen zonder meer als 'goed'.
- Het auditpanel beoordeelde standaard 4 met betrekking tot de gerealiseerde leerresultaten met een 'voldoende'.

Het auditpanel komt het op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'voldoende' voor de hbo-masterlerarenopleiding Maatschappijleer van FLOT .

17. AANBEVELINGEN MAATSCHAPPIJLEER

- Het auditpanel beveelt de opleiding aan om de wijze waarop de opleiding de dossiers beoordeelt meer inzichtelijk te maken.
- Het auditpanel beveelt de opleiding aan om meer nadruk te leggen op vakdidactisch onderzoek in afstudeeronderzoek.
- Het auditteam beveelt de opleidingen van FLOT en FLOS aan op landelijk niveau met de andere master lerarenopleidingen en met vertegenwoordigers vanuit het werkveld af te stemmen over de eisen aan het (onderwerp voor het) masteronderzoek. Daarbij zouden zij ook een afbakening moeten maken van het onderzoek binnen de eigen master lerarenopleidingen ten opzichte van het masteronderzoek dat studenten binnen andere educatieve masters geacht worden uit te voeren.

18. SCORETABEL MAATSCHAPPIJLEER

Scoretabel paneloordelen Fontys Lerarenopleiding Tilburg- Fontys Hogescholen Hbo-masterlerarenopleiding Maatschappijleer deeltijd	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	V
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	G
Standaard 3. Toetsing	G
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	V
Algemeen eindoordeel	V

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

hbo-masteropleiding
Leraar Algemene Economie
deeltijd

Fontys Lerarenopleiding Tilburg–
Fontys Hogescholen

19. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN ALGEMENE ECONOMIE

19.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Bevindingen

Zoals in het generieke gedeelte van dit rapport is beschreven, hanteert de opleiding voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties als leidraad, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de master leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. De vakspecifieke kennisbasis vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

Visie hbo-masterlerarenopleiding Algemene Economie

De opleiding hanteert een visie die het auditpanel onderschrijft. Zo streeft zij ernaar om een docent Algemene Economie op te leiden die een rol speelt bij vakoverstijgende ontwikkelingen en een leidende rol speelt binnen zijn vaksectie. Hij heeft op basis van relevante bronnen een visie ontwikkeld op goed economie-onderwijs en is daarbij niet alleen uitvoerder maar tevens (mede)vormgever van het economiecurriculum. De leerkracht beschikt over didactische vaardigheden om leerlingen vertrouwd te maken om (ook) met een economische bril naar de werkelijkheid, hun omgeving te kijken. Hij zoekt hierbij de beste concepten en een passende didactiek om hen behulpzaam te zijn bij de duiding van veranderende economische contexten. Onontbeerlijk zijn hierbij, behalve een onderzoekende houding ten aanzien van wat werkt in de eigen schoolpraktijk, ook debatten over de plek van de economische wetenschap en het vak economie in het middelbaar onderwijs. Het auditpanel onderschrijft deze opleidingsvisie.

Vakinhoudelijke kennisbasis Algemene Economie

De opleiding hanteert een kennisbasis die in 2011-2012 is gepubliceerd. In dit verband merkt de opleiding op, dat zij naar een herijking van deze kennisbasis streeft waarbij specifieke aandacht bestaat voor de rol van een eerstegraads docent economie vergeleken met die van een tweedegraads docent economie. Eind 2017 moet een herziene kennisbasis beschikbaar zijn, zo laat de opleiding weten. Van belang is hierbij, zo merkt het auditpanel op, dat in deze kennisbasis recente ontwikkelingen op het vakgebied (*Stiglitz, Piketty, Deaton, Milankovic, etc.*) in voldoende mate tot uitdrukking komen. De Fontys opleiding biedt binnen een module een expert-artikel aan, waarbij studenten zelf een keuze kunnen maken om zich op basis van een literatuurstudie te verdiepen in één van deze nieuwe ontwikkelingen. De opleiding loopt hiermee al vooruit op het herziene profiel en de bij te stellen kennisbasis. Ook bij de herziening van de kennisbasis zullen de opleidingen, evenals bij de huidige kennisbasis het geval was, het werkveld betrekken.

De vakinhoudelijke kennisbasis bestaat uit acht domeinen die zijn opgesplitst in subdomeinen. Tezamen beschrijven zij de kennis en vaardigheden waarover een eerstegraads leraar Algemene Economie dient te beschikken. Deze kennisbasis bestaat uit de volgende domeinen:

- Macro-economie.
- Micro-economie.
- Monetaire Economie.
- Collectieve Economie.
- Internationale economische betrekkingen.
- Economische tools.
- Wetenschappelijke grondslagen en ontwikkelingen.
- Vakdidactiek Economie.

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke gedeelte van dit rapport.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel dat de masteropleiding Algemene Economie van FLOT zonder meer een 'voldoende' verdient. De landelijk vastgestelde kennisbasis biedt studenten de gelegenheid om aanzienlijke diepgang te realiseren om als master afgestudeerde leerkracht werkzaam te zijn. Zie voor de verdere weging en additionele onderbouwing van dit oordeel het generieke gedeelte van dit rapport.

19.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (student gecentreerd). Opleidingsspecifieke voorzieningen worden beoordeeld, tenzij het gaat om instellingsbrede voorzieningen waarover bij de ITK al is gerapporteerd.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (opzet en inhoud van het generieke programma, APV en praktijkonderzoek, werkplekieren, didactische uitgangspunten en werkvormen, studeerbaarheid en studievoortgang, personeel algemeen en generieke voorzieningen) het generieke gedeelte van dit rapport.

Profilering, inhoud en vormgeving programma

Vakinhoud

Bij het bepalen van de vakinhoudelijke en vakdidactische leerdoelen maakt de opleiding gebruik van de SBL-competenties, de Dublin Descriptoren en de kennisbasis Master Algemene Economie. Verder zijn de onderwerpen, zoals geformuleerd in het examenprogramma Algemene Economie in het voorbereidend hoger onderwijs, mede bepalend voor de opleidingsinhoud. In het driejarig curriculum is de vakinhoud verspreid over alle studiejaren. Daarnaast besteedt de opleiding in het eerste studiejaar aandacht aan didactische vaardigheden en professionele vorming, in het tweede studiejaar aan vakdidactiek, werkplekieren en bereidt de student zich voor op het praktijkonderzoek. In het laatste studiejaar staan behalve de vakinhoud ook het werkplekieren en het afstuderen centraal.

Het auditpanel stelt vast dat de visie die de opleiding hanteert (zie standaard 1) tot een curriculum leidt dat studenten zowel in de breedte als diepte een goede vakinhoudelijke basis biedt. Het curriculum geeft studenten de gelegenheid om een goed gefundeerde basis te ontwikkelen op het terrein van wiskunde. Het betreft dan met name die onderdelen van wiskunde die voor economische wetenschappen onontbeerlijk zijn. Door het volgen van curriculumonderdelen waaronder micro-economie, macro-economie, monetaire economie en internationale economie, verbreedt de student zijn blikveld om zo economische ontwikkelingen te kunnen duiden en deze te vertalen naar zijn lessen. Het auditpanel stelt verder vast dat relevante ontwikkeling in het vakgebied terug te vinden zijn in het curriculum. Dit geldt bijvoorbeeld voor ethiek, gedragseconomie en de beperkte rol van rationeel keuzegedrag bij het nemen van (economische) beslissingen, maar ook voor speltheoretische aspecten van het vakgebied alsmede de status van economie als wetenschap. Tevens is er sprake van een verdere verdieping in het vakgebied door het 'openen van *black boxes*' waaronder die van geld, overheid en banken. Een verdieping die je van een hbo-masteropgeleide docent Algemene Economie mag verwachten, zo stelt het auditpanel vast.

Vakdidactiek en onderzoekscomponent

De vakdidactische component komt vooral aan bod in het tweede studiejaar. Studenten volgen dan de modules Vakdidactiek naast het werkplekieren. Studenten werken op hun werkplek aan opdrachten die zij vanuit Vakdidactiek hebben meegekregen. Studenten leren dan die vakdidactische vaardigheden welke kenmerkend zijn voor een eerstegraads docent Algemene Economie. Te denken valt hierbij aan klaslokaalexperimenten maar ook aan het inpassen van nieuwe ontwikkelingen in het curriculum en de uitwerking hiervan in concrete lessen.

Van belang is verder dat de student/docent een eigen visie ontwikkelt daar waar het de vormingsidealen betreft van het vak economie. Bij het ontwikkelen van deze visie dient de student gebruik te maken van relevante bronnen en betreft hij discussies over zijn vakgebied hierbij. Het auditpanel is verder positief over de inzet van gastdocenten bij de vakinhoudelijke en vakdidactische component van de opleiding.

De onderzoekscomponent is ondergebracht bij verschillende curriculumonderdelen. Zo is er binnen de modules op het terrein van economische vaardigheden en macro-economie aandacht voor statistiek en modelmatige economiebeoefening. Bij het studieonderdeel *Economische Geschiedenis* krijgt de student te maken met een uitgebreide literatuurstudie. Bij de modules *Vakdidactiek* en *Overheid en Markten II* doorloopt de student een ontwerpcyclus en bij Internationale Economie voert de student zelfstandig een landenstudie aan de hand van bronnenonderzoek. De student leert dan bronnen op te zoeken en deze te selecteren, hij leert betrouwbare en valide bronnen te verwerken waarbij een kritisch-onderzoekende blik op de relatie tussen verschillende bronnen en concepten een vereiste is.

Internationale dimensie

De opleiding heeft de internationale component op verschillende manieren in het curriculum verwerkt. Zo is de helft van de literatuur Engelstalig en behandelt de opleiding in de module *Bovenbouwdidactiek* het Algemene Economieonderwijs in de landen België, Finland en Engeland. Een prima insteek volgens het auditpanel omdat het studenten een duidelijk beeld geeft hoe in het buitenland Algemene Economie is vormgegeven en het de student tevens leert om ook in de toekomst over de landsgrenzen heen te kijken. De opleiding wil samen met een Vlaamse Hogeschool zowel vakinhoudelijk als vakdidactisch samenwerken. Een initiatief dat het auditpanel ondersteunt. De opleiding wil het aspect internationalisering nog verder versterken. Ook dit moedigt het auditpanel nadrukkelijk aan omdat er op dit terrein talloze mogelijkheden zijn.

Begeleiding/studeerbaarheid

Als uitgangspunt bij de begeleiding van studenten geldt het geven van adequate feedback door de begeleider en de beoordelaar. De *rubrics* en formatieve toetsen maken het de opleiding mogelijk om haar studenten effectieve en gerichte feedback te geven. Verder organiseert de opleiding intervisiebijeenkomsten waarbij studenten onderling, en daarbij begeleid door een docent, hun studievorderingen en stages bespreken. Hierbij komen een veelheid aan thema's aan bod die betrekking hebben op lesproblematiek, vakinhoudelijke thema's knelpunten bij het werken op eerstegraadsniveau.

Om de studeerbaarheid te garanderen, maakt de opleiding gebruik van verschillende werkvormen waaronder hoorcolleges, werkcolleges en opdrachten zoals lesvoorbereidingen. Deze variatie in werkvormen, waartoe ook het kunnen lezen van Engelstalige wetenschappelijke literatuur deel van uit maakt evenals het schrijven van essays en presentaties, weten studenten te waarderen.

Bij stages kan de student een beroep doen op een vakdidacticus die tevens beschikt over kennis van en inzicht in het vakgebied economie en op de didactische principes om het vak in de bovenbouw te verzorgen. In dit verband heeft de opleiding een nieuwe set 'leerwerktaken' ontwikkeld die zij vanaf 2016/17 inzet. Studenten maken tijdens de stage een keuze uit vijftien leerwerktaken. Bij het praktijkonderzoek verzorgt een lerarenopleider de begeleiding van de student. Studenten vinden algemeen didactisch onderzoek minder goed aansluiten op de rest van hun opleiding. Dit was voor de opleiding reden om meer lerarenopleiders met een economische achtergrond in te zetten bij de begeleiding van het praktijkonderzoek. Een mooi initiatief in dit verband is de informatievideo die de opleiding aan studenten beschikbaar heeft gesteld waarin de docenten hun visie geven op relevante vakdidactische onderwerpen. De opleiding biedt haar studenten de gelegenheid om zich op basis van eigen interesse(s) te specialiseren in een bepaald studieonderdeel.

Studenten zijn tevreden over zowel de begeleiding als over de flexibiliteit en ondersteuning die de opleiding hen biedt daar waar het volgen van eigen interesses betreft.

Specifiek voor de studeerbaarheid geldt dat de opleiding per vak aangeeft, welke specifieke voorkennis vereist is. De instroom in de opleiding bestaat uit studenten die al een bacheloropleiding op het terrein van Algemene Economie hebben afgerond. Ook schrijven zich studenten in die een kopopleiding hebben gevolgd en studenten met een wo-achtergrond op een voor het vakgebied relevante terrein. Op basis van het intakegesprek kan de opleiding in overleg met de student besluiten dat hij een of meerdere schakelprogramma's moet volgen om gebleken kennisachterstanden weg te werken. De opleiding geeft aan dat dit voornamelijk het geval is bij studenten die beschikken over een bedrijfseconomische achtergrond. Ook is er ieder studiejaar overleg tussen studenten en docenten waarbij studeerbaarheid een vast onderwerp vormt. Het auditpanel merkt nog op dat de opleiding tijdens de intake van studenten al aandacht kan besteden aan de 'lange lijnen' daar waar het de behoefte aan begeleiding van de student betreft, alsmede accenten die de student wil leggen tijdens zijn de opleiding.

Oordeel studenten over de onderwijsleeromgeving

Studenten zijn tevreden over de vakinhoudelijke component van de opleiding. Als belangrijk ervaren zij de aandacht voor het kunnen uitleggen van de vaak complexe vakinhoud en de didactische hulpmiddelen waarop de student dan kan terugvallen. Intervisiebijeenkomsten en het uitwisselen van ervaringen vormt een centraal punt binnen de opleiding waar studenten zeer aan blijken te hechten. Inhoud, niveau en samenhang van het curriculum beoordelen studenten als 'goed'. Het kunnen toepassen van het geleerde beoordelen studenten eveneens als 'goed'. Samengevat, de evaluaties bestuderend en na gesprekken met studenten, stelt het auditpanel vast dat studenten tevreden zijn over de opleiding. Het auditpanel merkt nog op dat de opleiding meer gebruik kan maken van informele banden tussen studenten onderling bij de vormgeving van het onderwijs. Stimuleer de vorming van vakdidactische netwerken tussen studenten, docenten en alumni.

De studielast is nog wel een aandachtspunt. De opleiding merkt op dat zij de studielast maar voor een deel kan beïnvloeden. Een juist punt volgens het auditpanel. Inmiddels heeft de opleiding de studielast wel, na onderzoek, vanaf het studiejaar 2017/18 nog meer gespreid. Zo besteedt de opleiding eerder aandacht aan onderzoeksvaardigheden en verschuift de module Economische Geschiedenis van het eerste naar het tweede studiejaar.

Personeel

De opleiding Algemene Economie wordt verzorgd door vier docenten die beschikken over zowel een eerstegraadsbevoegdheid als over werkervaring op het terrein van economie. Deze vier docenten zijn tevens werkzaam bij de hbo-bacheloropleiding Economie hetgeen een doorlopende leerlijn tussen het hbo-bachelor- en hbo-masterniveau garandeert. De docenten zijn tevens als studieloopbaanbegeleider werkzaam. Door de beperkte omvang van het team zijn de lijnen kort en kunnen zij gebruik maken van elkaars expertise. Ook kiest de opleiding er voor om meerdere docenten in te zetten bij modules zoals op het terrein van macro-economie en economische vaardigheden. De docenten zijn masteropgeleid, één docent beschikt over de Senior Kwalificatie Onderzoek en een VELON-registratie. Twee van de vier docenten hebben lange tijd als eerstegraads docent gewerkt in het onderwijs, één docent is werkzaam binnen het lectoraat Taal en Diversiteit en één docent is lid van de kenniskring Vakdidactiek van de gammavakken. Studenten zijn in ruime mate tevreden over de docenten.

Opleidingsspecifieke voorzieningen

Het auditpanel stelt vast dat de opleidingsspecifieke voorzieningen adequaat zijn. Voor het vakgebied kunnen studenten in de mediatheek terecht voor vaktijdschriften en boeken. De studenten hebben toegang tot digitale versies van de laatste edities van de in het Algemeen Economieonderwijs meest gebruikte methoden. De opleiding beschikt tevens over een collectie lesmateriaal die relevant is voor het vakgebied.

De actualiteit van de bibliothecaire voorzieningen is nog een aandachtspunt voor de opleiding. In overleg met de mediatheek zal de opleiding de collectie opschonen en, waar mogelijk, nieuwe uitgaven aanschaffen.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel, dat de masterlerarenopleiding Algemene economie van FLOT een sterk praktijkgerichte opleiding is, die verzorgd wordt door een goed opgeleid team van docenten dat beschikt over een goede mix van vakinhoudelijke kennis en ervaring in het werkveld. De opleiding heeft een heldere visie en ambitie ontwikkeld. Hierbij wordt een lijn uitgezet naar het masterniveau van de student als uitvoerder en ontwerper van economieonderwijs, als organisator, als onderzoeker en als mogelijk toekomstig sectieleider. Via formele en informele professionaliseringsactiviteiten zorgt de opleiding ervoor dat de docenten goede lerarenopleiders zijn en blijven. Alle docenten houden de ontwikkelingen op het eigen vakgebied en de vakdidactiek goed bij. Het is goed dat alle docenten zich daarnaast ook gaan richten op de beroepsstandaarden voor lerarenopleiders, pedagogische handelen en op thema's als flexibilisering en digitale onderwijsconcepten en onderzoek in leergemeenschappen. Algemene economie heeft internationalisering herkenbaar vormgegeven. Zowel in het vakcurriculum als in de samenwerking met buitenlandse instellingen op het gebied van didactische ontwikkeling. De studenten zijn tevreden over hun docenten. Het auditpanel merkt over de omvang van het docententeam op dat dit ertoe leidt dat de communicatielijnen kort zijn, maar dat deze beperkte omvang het team ook kwetsbaar maakt. Een aandachtspunt voor de opleiding.

De opleiding biedt de studenten aan de hand van het generieke programma APV en praktijkonderzoek en werkplekleren en de leerlijnen vakinhoud en vakdidactiek voldoende mogelijkheden hun competenties, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden tot op masterniveau te ontwikkelen. De samenhang tussen het generieke en het opleidingsspecifieke programma en de doorgaande onderzoekslijn behoeven nog aandacht. Daarmee is de opleiding i.c. de ontwikkelgroep bij de herijking van het curriculum aan de slag. Het auditpanel is positief over de kwaliteit van de vakinhoudelijke component van het curriculum alsmede over het feit, dat de opleiding door middel van leerwerktaken aandacht besteedt aan een sterkere verbinding tussen vakdidactiek, vakinhoud in het leren in de praktijk. De *intake*procedure is op doordachte wijze vormgegeven. Het is ook goed, dat er vanuit de opleiding een vakdidacticus betrokken is bij de begeleiding van de student op de stageplek. De opleiding blijft in gesprek met studenten om de studielast te verminderen en heeft inmiddels concrete maatregelen genomen. Een juiste handelwijze van de opleiding volgens het auditpanel.

De recent gerenoveerde huisvesting en de generieke en opleidingsspecifieke materiële voorzieningen zijn goed op orde en werken ondersteunend aan de studie.

Het auditpanel komt op grond van bovenstaande elementen – het op de praktijkgerichte curriculum, het actuele en daarmee goed bruikbaar curriculum, de uitgebreide set leerwerktaken die zorgen voor een verbinding tussen vakinhoud en vakdidactiek, de vakinhoudelijke en vakdidactisch goede docenten – tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

19.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (systeem van toetsen en beoordelen, borging validiteit, betrouwbaarheid, inzichtelijkheid, examencommissie, toetscommissie en afstuderen) het generieke deel van de rapportage.

De opleiding heeft het toetsbeleid van FLOT uitgewerkt in zowel een toetsplan als een toetsprogramma. In een KLOTS-schema is de relatie uitgewerkt tussen de kennisbasis, leerdoelen en toetsvormen. Als toetsvormen hanteert de opleiding de schriftelijke toets met open vragen, het werkstuk in de vorm van een portfolio waarin de student o.a. aandacht besteedt aan zijn visie op het schoolvak, het maken en beoordelen van toetsen en het ontwerpen van lessenreeksen en studenten een werkstuk maakt. Voor alle toetsen geldt, dat deze gericht zijn op het toetsen van hogere cognitieve vaardigheden.

De schriftelijke toetsen construeert de opleiding op basis van een toetsmatrijs. De opleiding hanteert zoveel mogelijk het vier-ogenprincipe: één docent legt de basis voor de toets, de tweede docent bestudeert deze toets en levert commentaar. De opleiding worstelt met het specialistisch niveau van de vakinhoudelijke toetsen. Het is dan voor een tweede docent lastig te beoordelen of de eerste beoordelaar een betrouwbare en valide toets heeft ontwikkeld. In dit verband is het volgende van belang. De afgelopen vier jaar zijn de toetsen die betrekking hebben op de kennisbasis bestudeerd en beoordeeld door collega's van de gelijknamige opleiding binnen het LOVM-verband. Daarbij is gebleken dat de toetsen voldoen op alle terreinen (variatie, diepgang, validiteit, betrouwbaarheid, etc.). Ook de toetscommissie beoordeelt toetsen van de opleiding Algemene Economie en geeft daarbij aan tevreden te zijn over de kwaliteit ervan. Daarmee beschikt de opleiding over twee kwaliteitsbevorderende instanties die het niet altijd het functioneren van vier-ogenprincipe in belangrijke mate ondervangen. Het auditpanel ondersteunt het initiatief van de opleiding om op structurele basis het vier-ogenprincipe toe te passen in LOVM-verband.

Studenten geven aan dat zij de toetsen zeer waarderen: de opleiding toetst op een representatieve wijze. Bij studentevaluaties scoren afzonderlijk aspecten rondom toetsen op een vijfpuntsschaal op 4,2/4,3. Zij hebben achteraf de mogelijkheid om de door hen gemaakte toetsen in te zien en daarbij om een toelichting te vragen aan de docenten op de gegeven oordelen. Voor de verschillende studieonderdelen zijn voorbeeldvragen of 'good practices' van werkstukken beschikbaar. Studenten krijgen dan een indruk van het niveau van de vragen alsmede de variatie en diepgang ervan.

Eigen waarneming van het auditpanel van de toetsen Algemene Economie

Het auditpanel heeft tijdens de audit een aantal toetsen van de opleiding Algemene Economie bestudeerd en beoordeeld op basis van een aantal criteria. Het auditpanel stelt vast dat er sprake is van voldoende variatie in de toetsen. De complexiteit van de toetsen neemt toe, naarmate de student in zijn studie vordert. Er is verder sprake van individuele toetsing en van een beoordeling op basis van heldere criteria die zijn uitgewerkt met een weging voor het gegeven oordeel. De onderwerpen in de toetsen en opdrachten zijn relevant voor de praktijk. Bij de toetsvragen moet de student zijn antwoord onderbouwen met argumenten.

Het niveau van de toetsen beoordeelt het panel als goed: er is sprake van diepgang in de vraagstelling en van toetsing in de breedte waarbij de opleiding een breed palet aan onderwerpen bevraagt. Samengevat beoordeelt het auditpanel de toetsen als goed.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel, dat het toetsstelsel van FLOT in generieke zin stevig staat. De examencommissie met haar beleidskamer en uitvoerende kamers is rolvolwassen. Zij vervult een stevige rol in de borging van het toetsen en beoordelen. Het is een sterk punt dat FLOT de clusters bewust heeft gemixt. De samenstelling van de beleidskamer is eveneens sterk. Het auditpanel is positief over de rol die het lectoraat 'Kwaliteit van toetsen en beoordelen' binnen FLOT vervult. De toetsen zagen er op papier goed uit en waren van een goed niveau, zowel wat betreft opbouw, diepgang als variatie. De onderwerpen in de toetsen en opdrachten zijn relevant voor de praktijk. Validiteit en betrouwbaarheid ervan zijn geborgd. De inzet van een toetspanel is een prima en voor de opleiding waardevol instrument. De criteria die de opleiding hanteert voor het vaststellen van het eindniveau beoordeelt het auditpanel als relevant en daarmee passend bij het professioneel master afstudeerniveau. Hoewel het vierogenprincipe niet altijd valt te realiseren, heeft de opleiding maatregelen genomen om de toetskwaliteit te borgen door het LOVM bij de toetskwaliteit te betrekken alsmede haar toetscommissie.

Het auditpanel is op grond van bovenstaande van oordeel, dat de opleiding Algemene Economie zonder meer een 'goed' verdient voor deze standaard.

19.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of vervolgopleiding functioneren

Reeds in het algemeen deel van dit rapport meldde het auditpanel dat het gerealiseerde niveau inderdaad blijkt uit de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren als goede, degelijke leraren. Deze bevinding is onverkort van toepassing op de opleiding Algemene Economie.

De opleiding toets het afstudeerniveau van haar studenten op basis van een praktijkonderzoek en een masterstage. Bij het praktijkonderzoek onderzoekt de student een op de beroepspraktijk gerichte situatie, tijdens de masterstage laat deze zien dat hij op professioneel masterniveau functioneert. Uitgangspunt van de opleiding is verder dat het eindniveau dat de student bereikt zichtbaar is in de toetsing van alle modules. Dus: de student sluit iedere module af met een toets die hij met een voldoende score afrondt en waarmee hij het behalen van het eindniveau voor die specifieke module aantoont.

Eigen oordeel van het auditpanel over het gerealiseerde niveau

Portfolio's/stageverslagen

Uit de portfolio's/stageverslagen blijkt dat de studenten de beoogde competenties op hbo-masterniveau hebben gerealiseerd. De vier door het auditpanel bestudeerde stageverslagen zien er redelijk compleet tot en met zorgvuldig uit. De stageverslagen zijn opgebouwd rondom leervragen. De lesvoorbereiding is in het ene verslag uitgebreider dan in het andere. In een stageverslag trof het auditpanel een mooie sterkte-zwakke analyse aan dat zicht gaf op de ontwikkelpunten van de student. De stageverslagen geven voldoende inzicht in hetgeen de student heeft gedaan, hoewel het auditpanel bij een enkel verslag meer diepgang wenst. Ook kan de opleiding meer lijn brengen in de eindbeoordeling van de stageverslagen.

Het auditpanel is van oordeel dat de reflectie in de portfolio's aan kwaliteit kunnen winnen als ze benaderd wordt als 'onderzoekend handelen': vanuit concepten de eigen situatie analyseren en met behulp van didactische, pedagogische en vakdidactische theorie alternatieven voor eigen handelen ontwerpen. Het auditpanel beveelt de opleiding aan deze diepgang aan te brengen. De literatuurcomponent is bij de vier stageverslagen een punt van aandacht: deze moet uitgebreider en diepgaander. De opleidingen zijn al bezig geweest met de aanscherping van de eisen aan het portfolio en de verwerking daarvan in een *rubric*. Ook sturen de opleidingen met leerwerktaken de invulling van de stage waarin studenten aan complexe vraagstukken werken. (Zie standaard 2 van het generieke rapport.) Dat kan het inhoudelijk niveau van de bewijsstukken verhogen.

Onderzoeksverslagen

Het auditpanel beoordeelt de vier onderzoeksverslagen als voldoende hbo-masterniveau. Wel zijn er enkele kanttekeningen te plaatsen. Zo kan ook hier de literatuurcomponent verstevigd worden en kan de onderzoeksvraag duidelijker. Ook de schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid van de student verdient aandacht, bijvoorbeeld bij het beschrijven van de onderzoeksopzet en uitvoering van het onderzoek.

Daarnaast pleit het auditteam qua onderzoeksonderwerp voor (meer) onderzoek dat relevant is voor en aansluit bij de beroepscontext van de masterstudent. Daarbij denkt het auditteam allereerst aan (vak)didactische onderwerpen op masterniveau die relevant zijn voor de eigen sectie of de aanverwante vakken in de bovenbouw van havo/vwo. Maar ook onderwerpen die aansluiten bij de rol van de masterleraar als teacher-leader of innovator zijn mogelijk, mits die rol binnen het onderzoek duidelijk gedefinieerd en afgebakend is.

Het auditteam beveelt de opleidingen van FLOT en FLOS aan op landelijk niveau met de andere master lerarenopleidingen en met vertegenwoordigers vanuit het werkveld af te stemmen over de eisen aan het masteronderzoek. Daarbij zouden zij ook een afbakening moeten maken van het onderzoek binnen de eigen master lerarenopleidingen ten opzichte van het masteronderzoek dat studenten binnen andere educatieve masters geacht worden uit te voeren.

Het oordeel 'masterniveau' komt ook overeen met het oordeel van de *peers* over bestudeerde afstudeeronderzoeken in de peerreviewsessies met identieke opleidingen van andere hogescholen in het LOVM. De *peers* constateerden, dat bij alle opleidingen het professioneel masterniveau voldoende is terug te zien in de onderzoeksverslagen.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel dat de studenten in hun afstudeeronderzoeken hebben aangetoond dat zij op het vereiste niveau beschikken over de competenties van een hbo-master opgeleide leraar Algemene Economie. Daarnaast hebben alle afgestudeerde studenten een voldoende tot goede beoordeling gekregen voor hun portfolio-assessment. Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld stellen dat de masterleraren die bij FLOT afstuderen goede, degelijke leraren zijn en beschikken over het gewenste (vakinhoudelijke) niveau. Maar de vertegenwoordigers vanuit het werkveld, die het auditteam sprak, wensten er bij sommige afgestudeerden nog een plus bij waar het gaat om innovatief zijn, over de grenzen van het eigen lokaal heen kijken en het teacher-leader zijn binnen de school.

Het auditpanel beoordeelde alle onderzoeksverslagen met minimaal een voldoende, maar ziet voor de uitvoering van de onderzoeken nog wel ontwikkelpunten, onder andere daar waar het de schriftelijke uitdrukingsvaardigheid van de student betreft alsmede de literatuurkeuze en de onderwerpkeuze. Het auditpanel komt op grond van bovenstaande tot het oordeel 'voldoende' voor deze standaard.

20. ALGEMEEN EINDOORDEEL ALGEMENE ECONOMIE

De opleiding Algemene Economie biedt een stevig vakinhoudelijk en zeer bruikbaar Algemene Economieprogramma, waarin leerwerktaken zorgen voor een duidelijke verbinding tussen (vak)didactiek en vakinhoud. De studenten zijn zeer tevreden over de inhoudelijk deskundige en inspirerende docenten die deze opleiding verzorgen.

- Het auditpanel is van oordeel, dat de opleiding voor standaard 1 met betrekking tot de leeruitkomsten zonder meer een 'voldoende' verdient. De opleiding is in de basis heel gedegen, maar moet in de komende tijd nog flink wat werk verzetten en samen met de ontwikkelgroep het nieuwe opleidingsprofiel uitwerken en een vertaling maken naar het generieke en opleidingsspecifieke curriculum. Daarbij is ook de explicitering van het masterniveau in concrete gedragingen van belang.
- Het auditpanel is van oordeel dat de opleiding voor standaard 2 met betrekking tot het generieke en opleidingsspecifieke programma, docententeam en de voorzieningen een 'goed' verdient.
- Het auditpanel beoordeelt standaard 3 met betrekking tot het toetsen en beoordelen zonder meer als 'goed'.
- Het auditpanel beoordeelde standaard 4 met betrekking tot de gerealiseerde leerresultaten met een 'voldoende'.

Het auditpanel komt het op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'voldoende' voor de hbo-masterlerarenopleiding Algemene Economie van FLOT .

21. AANBEVELINGEN ALGEMENE ECONOMIE

1. Maak gebruik van de informele banden van studenten onderling. Bevorder onderling schoolbezoek, gastlessen op een andere school. Bevorder de opbouw en het gebruik van vakdidactische netwerken voor studenten, alumni en docenten van de opleiding. Laat studenten bijvoorbeeld de verschillen ervaren tussen stadsscholen en plattelandsscholen.
2. Ontwikkel verder het beleid voor de begeleiding van studenten naar een (vak-) didactisch onderwerp voor het afsluitend onderzoek. Met relevantie voor school en auteur, met spreiding van resultaten via kennisbank en vakdidactisch netwerk.
3. Bevorder lange lijnen in de persoonlijke begeleiding van studenten vanaf de intake. Breng samen met de studenten in kaart welke talenten en ambities van studenten extra aandacht kunnen krijgen gedurende de studie, welke vrijstellingen gegeven kunnen worden, hoe nuttig een studiemaatje is. En waar de keuze-elementen in de studie zitten.
4. De omvang van het docententeam is een belangrijk aandachtspunt voor de opleiding.
5. Het auditteam beveelt de opleidingen van FLOT en FLOS aan op landelijk niveau met de andere master lerarenopleidingen en met vertegenwoordigers vanuit het werkveld af te stemmen over de eisen aan het (onderwerp voor het) masteronderzoek. Daarbij zouden zij ook een afbakening moeten maken van het onderzoek binnen de eigen master lerarenopleidingen ten opzichte van het masteronderzoek dat studenten binnen andere educatieve masters geacht worden uit te voeren.

22. SCORETABEL ALGEMENE ECONOMIE

Scoretabel paneloordelen Fontys Lerarenopleiding Tilburg-Fontys Hogescholen Hbo-masterlerarenopleiding Algemene Economie deeltijd	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	V
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	G
Standaard 3. Toetsing	G
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	V
Algemeen eindoordeel	V

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

hbo-masteropleiding
Leraar Bedrijfseconomie
deeltijd

Fontys Lerarenopleiding Tilburg
Fontys Hogescholen

23. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN BEDRIJFSECONOMIE

23.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Bevindingen

Recente ontwikkelingen

De masterlerarenopleiding Bedrijfseconomie van FLOT is de enige hbo-master op het terrein van bedrijfseconomie in het Nederlandse hoger onderwijs. Zij kwalificeert zichzelf dan ook als 'eenpitter' die, om scherp te blijven, een 'ambitieuze curriculum' aanbiedt en daarbij samenwerkt met verschillende sparringpartners.

Tot augustus 2018 wordt het vak 'Management en Organisatie' in de bovenbouw van havo en vwo gedoceerd. Vanaf het schooljaar 2018/19 maakt dit plaats voor het (keuze)vak Bedrijfseconomie, Ondernemerschap en Financiële Zelfredzaamheid (BOF). Vanaf 2020 doen de eerste leerlingen eindexamen in dit nieuwe vak waar ondernemerschap, werknemerschap en financiële zelfredzaamheid centraal staan.

Visie master lerarenopleiding Bedrijfseconomie

De opleiding kenmerkt zich door een afwisseling van theorie en praktijk waarbij zij haar studenten uitdaagt een bijdrage te leveren aan innovatie binnen het vakgebied door de inzet van praktijkgericht onderzoek. In haar visie wijst zij er op dat zij een set eindkwalificaties en een curriculum aanbiedt, die aansluiten bij ontwikkelingen in de maatschappij, economie en op financieel terrein. Leerkrachten in de bovenbouw van havo en vwo beschikken over kennis van zowel de theorie als de praktijkcomponent van het vak Bedrijfseconomie en leveren een bijdrage aan vernieuwingsimpulsen voor het nieuwe schoolvak BOF. De opleiding wil leerkrachten opleiden die hun leerlingen voldoende basiskennis en basisvaardigheden bieden om zich financieel te kunnen redden in een op financieel-economische terrein steeds complexere omgeving.

Vakinhoudelijke kennisbasis Bedrijfseconomie

De vakspecifieke kennisbasis op het terrein van bedrijfseconomie is vastgelegd binnen ADEF-verband in 2011/12. Deze kennisbasis is opgesteld met het werkveld en in overleg met bedrijfseconomische opleiding van het wetenschappelijk onderwijs. Tot de kennisbasis behoren de volgende domeinen:

- Management Accounting.
- Corporate Finance.
- Financial Accounting.
- Marketing & Sales.
- Strategic management & Organization.
- Vaardigheden.
- Wetenschappelijke grondslagen en ontwikkelingen.
- Vakdidactiek.

In landelijk verband zijn enige tijd geleden initiatieven genomen om de kennisbasis 'te herijken'. Inmiddels is deze vernieuwde kennisbasis gevalideerd en geldt vanaf het studiejaar 2018/2019. Op verschillende punten is er sprake van een *update*: zo verdwijnt 'vaardigheden' als afzonderlijk domein; dit geldt eveneens voor 'wetenschappelijke grondslagen en ontwikkelingen'. Er komt wel een nieuw domein bij: 'contracten'. Hier zijn onderwerpen gebundeld die vooral recht doen aan de financiële zelfredzaamheid.

Zo zijn er met de introductie van het nieuwe schoolvak BOF aanpassingen nodig in de kennisbasis. De Fontys-opleiding overlegt daartoe met vertegenwoordigers uit het werkveld en met wo-opleidingen op het terrein van bedrijfseconomie, daarbij rekening houdend met het nieuwe schoolvak. De opleiding heeft dit aspect op het netvlies en anticipeert hier in voldoende mate op, zo stelt het auditpanel vast.

Zoals in het generieke gedeelte van dit rapport beschreven, hanteert de opleiding voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties als leidraad, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de master leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. De vakspecifieke kennisbasis vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: Vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke gedeelte van dit rapport.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel dat de hbo-masterlerarenopleiding Bedrijfseconomie van FLOT zonder meer een 'voldoende' verdient. De landelijk vastgestelde kennisbasis biedt studenten de gelegenheid om de eindkwalificaties te behalen. De opleiding anticipeert verder op het nieuwe schoolvak BOF en betreft het werkveld bij het actueel houden van de kennisbasis. Zie voor de verdere weging en additionele onderbouwing van dit oordeel het generieke gedeelte van dit rapport.

23.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (student gecentreerd). Opleidingsspecifieke voorzieningen worden beoordeeld, tenzij het gaat om instellingsbrede voorzieningen waarover bij de ITK al is gerapporteerd.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (opzet en inhoud van het generieke programma, APV en praktijkonderzoek, werkplekleren, didactische uitgangspunten en werkvormen, studeerbaarheid en studievoortgang, personeel algemeen en generieke voorzieningen) het generieke gedeelte van dit rapport.

Profilering, inhoud en vormgeving curriculum

Vakinhoud en leerlijnen

Het curriculum dat de opleiding thans hanteert, is opgesteld in 2015. In het studiejaar 2017/18 biedt de opleiding een op onderdelen herzien curriculum aan dat gebaseerd is op het vernieuwde schoolvak BOF. Hiermee sluit de opleiding aan op de herziene kennisbasis die in 2017/18 verschijnt.

De opleiding heeft de koppeling van de kennisbasis aan de onderwijsmodules zichtbaar gemaakt in een KLOTS-schema. Zij onderscheidt in het curriculum drie leerlijnen: een conceptuele leerlijn, een integrale leerlijn en een vakdidactische leerlijn. Voor de conceptuele leerlijn geldt dat de vakinhoud van bedrijfseconomie centraal staat. De student verdiept zich in de domeinen die kenmerkend zijn voor bedrijfseconomie en volgt colleges waar deze zich, onder begeleiding van de docent, samen met medestudenten in de theorie verdiept en deze koppelt aan de onderwijspraktijk en actualiteit.

Als meest relevante modules binnen de conceptuele leerlijn gelden: Marketing, Financieringsvraagstukken, Management Accounting en Organisatievraagstukken. Deze modules dragen bij aan kennisverdieping waar de opleiding vanaf 2017/18 de nieuwe module Financiële Zelfredzaamheid aan toevoegt. De module Bedrijfseconomische vaardigheden in de propedeuse is ondersteunend voor zowel de conceptuele als de integrale leerlijn. Hierbij staat rekenvaardigheid centraal, een vaardigheid die de student ook nodig heeft bij de module Financieringsvraagstukken. Studenten wijzen er op dat de door de opleiding vooronderstelde kennis en vaardigheden op het terrein van wiskunde lang niet bij alle studenten in voldoende mate aanwezig is. Meer aandacht hiervoor is op zijn plaats door hen bij de *intake* op dit punt te bevragen en om vervolgens goede afspraken te maken over de wijze waarop de student aan de kennislacunes werkt. Ook kan de opleiding meer aandacht besteden aan bedrijfseconomische vaardigheden, i.h.b. aan verschillende oplossingsmethoden/demonstraties.

De integrale leerlijn bestaat uit twee modules: Ondernemingsanalyse 1 en 2, en is verweven met de conceptuele leerlijn. Ondernemingsanalyse biedt de opleiding aan als startmodule en als afsluiting van het vakmatig deel. Dit heeft geleid tot meer samenhang in het curriculum. Studenten werken in kleine groepen samen, analyseren de prestaties van een beursgenoteerd bedrijf en maken daarbij gebruik van jaarverslagen en van gerichte opdrachten. Zij analyseren operationele-, investerings- en financieringsactiviteiten van een bedrijf. Studenten bestuderen op onderzoek gebaseerde literatuur en betrekken dit vervolgens bij hun analyse.

Vakdidactiek en onderzoekscomponent

Bij de vakdidactische leerlijn staat de docent als onderwijsontwikkelaar en onderwijsvernieuwer centraal. Daartoe ontwikkelt hij een visie op het vakgebied en weet deze visie ook te onderbouwen met vakinhoudelijke en vakdidactische argumenten. Ook is hij in staat om zelfstandig en in teamverband lesmateriaal en toetsen te ontwikkelen. Studenten geven aan over voldoende vakinhoudelijke en vakdidactische kennis te beschikken om beroepsproducten te ontwikkelen. De vakdidactische leerlijn bestaat uit vier onderdelen: (1) de student als docent, (2) problemen van leerlingen, (3) toetsing en (4) de innovatieve lessenreeks. Zo moet de student in staat zijn om een toets te ontwikkelen en deze na afname te evalueren op relevante aspecten. Daarbij voorziet de student de toets onder andere van doelstellingen, een toetsmatrijs en een correctievoorschrift.

Vanaf de start van de opleiding besteedt de opleiding aandacht aan onderzoeksvaardigheden. Zij heeft het in dit verband over een 'kritische-reflectieve en onderzoekende houding'. De student leert om zelf experimenteel onderzoek op te zetten en daarbij relevante literatuur te selecteren en te bestuderen. Zij leren om keuzes te beargumenteren en te onderbouwen met relevante literatuur. Binnen de modules Ondernemingsanalyse, Marketing en Organisatievraagstukken alsmede binnen de vakdidactische studieonderdelen voeren studenten literatuuronderzoek uit.

Wat betreft de door de opleiding zélf gehanteerde didactiek geldt dat docenten voorbeeldgedrag tonen dat studenten ook op hun stage- of werkplek kunnen toepassen (zie verder onder 'personeel'). De opleiding stimuleert haar studenten om in de beroepspraktijk te onderzoeken of het 'voorbeeldgedrag' van de docent ook daar werkt. Tijdens de lessen bespreken studenten hun ervaringen in de beroepspraktijk onderling, daarbij gecoacht door de docent.

De opleiding beschouwt leren als een sociaal-constructivistisch proces: leren gebeurt door ervaringen en kennis uit te wisselen. In dit verband kan de opleiding haar studenten meer stimuleren om onderling op schoolbezoek te gaan en zo ervaringen uit te wisselen en daarbij vakdidactische netwerken te vormen. Onderwijs is geen eenrichtingsverkeer maar veel meer een dialoog waarbij de opleiding de conceptuele leerlijn/vakinhoud niet uit het oog verliest. De opleiding maakt gebruik van discussie-sessies, werk- en hoorcolleges. Tijdens de werkcolleges ontwikkelen studenten materiaal voor hun leerlingen en werken zij onderling samen aan producten met medestudenten. Met ingang van het huidige studiejaar werken studenten met leerwerktaken die zij op hun stage-/werkplek moeten uitvoeren.

Internationale dimensie

De opleiding heeft internationalisering als volgt vormgegeven. Zij doceert economische vraagstukken ook vanuit een internationaal perspectief. Tevens maakt zij gebruik van Engelstalige literatuur waaronder boeken en artikelen. Ook werkt de opleiding met Engelstalige jaarverslagen van bedrijven. Het auditpanel vindt dat de opleiding ook contact kan leggen met lerarenopleidingen in het buitenland. Dit biedt talrijke mogelijkheden om het vakgebied verder te ontwikkelen.

Begeleiding/studeerbaarheid

De opleiding is van oordeel dat de verantwoordelijkheid voor het leerproces steeds meer bij de student ligt naarmate hij in zijn studie vordert. Tijdens werkcolleges krijgen studenten inhoudelijke begeleiding en bespreken zij met docent-begeleiders hun producten en portfolio-opdrachten. Tijdens het werkplekleren begeleidt een docent van de opleiding Bedrijfseconomie de studenten. Deze maakt hierbij gebruik van de expertise waarover collega-docenten van de opleiding Algemene Economie beschikken op het terrein van het studentbegeleiding.

Iedere student heeft een *intake*gesprek met een vertegenwoordiger van de opleiding. De opleiding kan een *intake*gesprek ook gebruiken om de talenten en ambities van studenten in kaart te brengen en om hen op basis hiervan verdiepende studieonderdelen aan te bieden.

Om de studeerbaarheid te verbeteren heeft de opleiding verschillende onderwijseenheden herschikt hetgeen tot een betere spreiding van de studielast leidt. Studenten zijn tevreden over de inhoud van de opleiding en over het niveau ervan. Ook vinden zij de opleiding uitdagend en stimulerend; zij draagt bij aan hun groei als onderwijsprofessional. Studenten stellen thans vragen, die zij eerder nooit zouden stellen waarbij de opleiding hen ruim gelegenheid biedt om, al dan niet onder begeleiding, antwoorden te vinden op deze vragen.

Studenten (meestal economiedocenten) lijken de opleiding vooral te kiezen om zich verder te verdiepen in het vakgebied. De onderzoekscomponent spreekt hen minder aan, zo stelt de opleiding op basis van evaluaties vast. In dit verband merkt het auditpanel op dat de opleiding goed zicht heeft op haar sterke kanten maar ook op aspecten die aandacht verdienen. Zij neemt verbetermaatregelen waaronder bij rekervaardigheden van studenten, organisatorische aspecten en de opbouw van het studieprogramma. Het auditpanel waardeert dit onderdeel van de PDCA-cyclus.

Personeel

Het docententeam bestaat uit zes masteropgeleide docenten. Zij hebben tevens een onderwijstaak binnen de bacheloropleiding. Iedere docent neemt een deel van het curriculum voor zijn rekening waarbij het specialisme van de docent het uitgangspunt vormt. Drie van de zes opleiders beschikken over werkervaring binnen het middelbaar onderwijs. Drie docenten beschikken over ervaring in het financiële werkveld. Twee docenten hebben een VELON-registratie, drie andere docenten volgen het traject 'Gecertificeerd lerarenopleider'.

In 2017 ontstonden er binnen de opleiding continuïteitsproblemen door het (gedeeltelijke) vertrek van de docent vakdidactiek. De opleiding wijst er op dat de modules op het terrein van vakdidactiek tot het vertrek van de vertrekkende docent als 'goed' werden geëvalueerd, thans ontvangt zij 'andere signalen'. Dit vraagt van de opleiding adequate maatregelen. Studenten waren kritisch over de module Praktijkonderzoek dat door een docent onderwijskunde werd verzorgd, zo werd de planning niet altijd gerealiseerd. De achtergrond van de docent leidde ertoe dat studenten bij hun praktijkonderzoek kozen voor een meer algemeen pedagogisch-didactische invalshoek. Thans stuurt de opleiding meer op een op de vakdidactiek van Bedrijfseconomie gericht afstudeeronderwerp (zie ook standaard 4). De opleiding heeft verder maatregelen genomen om de onderwijseenheid 'Voorbereiding onderzoek' beter te bemannen en hiervoor twee docenten in te zetten: een onderwijskundige en een vakinhoudelijke docent. Op deze wijze wil de opleiding het verloop onder docenten beter opvangen.

Het auditpanel stelt vast dat de opleiding goed zicht heeft op de kwaliteit van haar docententeam, inclusief het oordeel van studenten over de docenten. Inhoudelijke deskundigheid, kennis van de beroepspraktijk en bereikbaarheid van docenten scoren voldoende. Betrokkenheid, didactische kwaliteiten en hun inspirerend vermogen scoren lager. Zij zien hun docenten niet altijd een voorbeeldige didactiek toepassen. Het verloop onder docenten is een aandachtspunt: zo gaat de docent die de studieonderdelen Managementaccounting en Financieringsvraagstukken verzorgt in 2018 met pensioen.

Opleidingsspecifieke voorzieningen

Het auditpanel stelt vast dat de opleidingsspecifieke voorzieningen adequaat zijn. Voor het vakgebied kunnen studenten in de mediatheek terecht voor vaktijdschriften en boeken. De studenten hebben toegang tot digitale versies van de laatste edities van de in het vakgebied meest gebruikte methoden. De opleiding beschikt tevens over een collectie lesmateriaal die relevant is voor het vakgebied. De actualiteit van de bibliothecaire voorzieningen is nog een aandachtspunt voor de opleiding. In overleg met de mediatheek zal de opleiding de collectie opschonen en, waar mogelijk, nieuwe uitgaven aanschaffen. Tevens wil de opleiding verder inzetten op het gebruik van digitale leermiddelen. Concreet promoot zij het gebruik van *apps* tussen studenten onderling en tussen docenten en studenten, maakt zij gebruik van web lectures en wil zij onderwijs aanbieden gebruikmakend van *blended learning*.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel, dat de hbo-masterlerarenopleiding Bedrijfseconomie van FLOT een praktijkgerichte opleiding is, verzorgd door een docententeam dat beschikt over vakinhoudelijke kennis en ervaring in het werkveld. Het auditpanel merkt in dit verband op dat de beperkte omvang van het docententeam er enerzijds toe leidt dat de communicatielijnen kort zijn, maar anderzijds het team ook kwetsbaar maakt. De opleiding lost dit op door de inzet van duo-docenten maar het auditpanel pleit nadrukkelijk voor een meer structurele oplossing door bijvoorbeeld docenten te werven die beschikken over goede vakspecifieke kennis, met name op het terrein van vakdidactiek en onderzoek. Via formele en informele professionaliseringsactiviteiten zorgt de opleiding ervoor dat de docenten goede lerarenopleiders zijn en blijven. Alle docenten houden de ontwikkelingen op het eigen vakgebied en de vakdidactiek goed bij. Het is goed dat alle docenten zich daarnaast ook gaan richten op de beroepsstandaarden voor lerarenopleiders, pedagogische handelen en op thema's als flexibilisering, digitale onderwijsconcepten en onderzoek in leergemeenschappen.

De opleiding biedt de studenten aan de hand van het generieke programma APV en praktijkonderzoek en werkplekleren en de leerlijnen vakinhoud en vakdidactiek voldoende mogelijkheden hun competenties, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden tot op hbo-masterniveau te ontwikkelen. De samenhang tussen het generieke en het opleidingsspecifieke programma en de doorgaande onderzoekslijn behoeven nog aandacht. Daarmee is de opleiding i.c. de ontwikkelgroep voor de herijking van het curriculum al aan de slag.

Het auditpanel is positief over de kwaliteit van de vakinhoudelijke component van het curriculum alsmede over het feit dat de opleiding door middel van leerwerktaken aandacht besteedt aan een sterkere verbinding tussen vakdidactiek, vakinhoud in het leren in de praktijk. De opleiding heeft goed zicht op haar sterke kanten en op haar ontwikkelpunten. Internationalisering is nog een ontwikkelpunt. Zij blijft in gesprek met studenten om de studielast te verminderen en heeft inmiddels concrete maatregelen genomen. Een adequate handelwijze van de opleiding volgens het auditpanel.

De recent gerenoveerde huisvesting en de generieke en opleidingsspecifieke materiële voorzieningen zijn goed op orde en werken ondersteunend aan de studie.

Het auditpanel komt op grond van bovenstaande elementen tot het oordeel 'voldoende' voor deze standaard.

23.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (systeem van toetsen en beoordelen, borging validiteit, betrouwbaarheid, inzichtelijkheid, examencommissie, toetscommissie en afstuderen) het generieke deel van de rapportage.

De opleiding heeft het toetsbeleid van FLOT uitgewerkt in zowel een toetsplan als een toetsprogramma. In een KLOTS-schema is de relatie uitgewerkt tussen de kennisbasis, leerdoelen en toetsvormen. Als toetsvormen hanteert de opleiding de schriftelijke toets met open vragen, het werkstuk in de vorm van een portfolio, assessments en het ontwerpen van lessenreeksen. Naar aanleiding van een aanbeveling tijdens de vorige accreditatie, zes jaar geleden, heeft de opleiding het aantal toetsen met vooral 'weetjesvragen' teruggebracht en vervangen door toetsen waarbij het accent meer ligt op inzicht en toepassen van kennis in nieuwe situaties.

De opleiding toetst thans de bedrijfseconomische vakken met een schriftelijke toets met open vragen en/of een casus. Een aantal vakken toetst de opleiding op basis van een mondeling assessment waaronder de module 'Organisatievraagstukken 2'. De docent kan dan verder doorvragen op de antwoorden die de student geeft en de student toont dat hij zowel de vakinhoudelijke als de vakdidactische theorie beheerst. De module 'Ondernemingsanalyse 2' toetst de opleiding eveneens door een mondeling assessment. Voor de vakdidactische vakken geldt, dat de opleiding deze toetst op basis van een werkstuk in de vorm van een dossier dat is samengesteld uit een aantal opdrachten.

De opleiding hanteert een zorgvuldige procedure bij het opstellen en vormgeven van de toetsen. Validiteit en betrouwbaarheid zijn geborgd, zo stelt het auditpanel vast.

Het toetspanel van de opleiding beoordeelt steekproefsgewijs de kwaliteit van de toetsen en de hierbij gevolgde procedures. Het toetspanel geeft aan tevreden te zijn over beide aspecten. Zij geeft gerichte feedback aan de toetsontwikkelaars en bespreekt opvallende kwesties tijdens opleidingsvergaderingen waarbij docenten/toetsontwikkelaars aanwezig zijn. Wat betreft het beoordelen streeft de opleiding er naar om meerdere beoordelaars in te schakelen. Zeker bij assessments is dit het geval, bijvoorbeeld bij de modules 'Ondernemingsanalyse 2' en 'Organisatievraagstukken 2'. Het auditpanel is tevreden over de wijze waarop en de zorgvuldigheid waarmee oordelen tot stand komen.

Studenten zijn tevreden over de kwaliteit en niveau van de toetsen. Ook de aansluiting van de toetsen op de te bestuderen lesstof beoordelen zijn als voldoende. Een aandachtspunt vormt hierbij de bekendmaking van toetsresultaten. Bij het nakijken en het registreren van toetsresultaten overschrijdt de opleiding soms de periode van tien werkdagen.

Eigen waarneming van het auditpanel van de toetsen Bedrijfseconomie

Het auditpanel heeft tijdens de opleiding de gelegenheid gehad om een aantal toetsen van bedrijfseconomie te bestuderen, waaronder 'Ondernemingsanalyse' en 'Financieringsvraagstukken', en stelt daarbij het volgende vast. De toetsen sluiten op een voor studenten herkenbare wijze aan bij de leerdoelen. Ook zijn de toetsen wat vorm en inhoud

betreft passend bij het hbo-masterniveau. De toetsen laten voldoende variatie zien en zijn relevant voor de beroepspraktijk. Het aantal 'weetvragen' is beperkt; veel meer moet de student kennis toepassen en/of zijn inzicht tonen rondom een vraagstuk. Hiermee heeft de opleiding aangetoond dat zij voldoende aandacht heeft besteed aan het aandachtspunt uit de vorige visitatie. De complexiteit van de toetsvragen neemt toe, naarmate de student in zijn studie vordert. De opleiding vraagt verder bij een aantal toetsvragen om een gemotiveerde visie en toelichting. De beoordelingscriteria zijn helder geformuleerd en maken de beoordeling inzichtelijk: vooraf is een puntenverdeling beschikbaar, er is een cesuur aangegeven en de cijferberekening klopt.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel, dat het toetsstelsel van FLOT in generieke zin stevig staat. De examencommissie met haar beleidskamer en uitvoerende kamers is rolvolwassen. Zij vervult een stevige rol in de borging van het toetsen en beoordelen. Het is een sterk punt dat FLOT de clusters bewust heeft gemixt. De samenstelling van de beleidskamer is eveneens sterk. Het auditpanel is ook positief over de rol die het lectoraat 'Kwaliteit toetsen en beoordelen' binnen FLOT vervult. De onderwerpen in de toetsen en opdrachten zijn relevant voor de praktijk. De inzet van een toetspanel is een prima instrument om de kwaliteit van de toetsen en de toetsprocedure blijvend te waarborgen. De door het auditpanel bestudeerde toetsen zijn op hbo-masterniveau vormgegeven. De opleiding heeft gevolg gegeven aan het aandachtspunt uit de vorige accreditatie rondom het grote aantal 'weet'-vragen. De beoordeling van toetsen is navolgbaar en inzichtelijk.

Het auditpanel is op grond van bovenstaande van oordeel, dat de opleiding Bedrijfseconomie een 'goed' verdient voor deze standaard.

23.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of vervolgopleiding functioneren

Reeds in het algemeen deel van dit rapport meldde het auditpanel dat het gerealiseerde niveau inderdaad blijkt uit de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren, namelijk als goede, degelijke leraren. Deze bevinding is onverkort van toepassing op de opleiding Bedrijfseconomie.

De opleiding toetst het afstudeerniveau van haar studenten op basis van een praktijkonderzoek en een masterstage. De student laat zien, dat hij op professioneel masterniveau functioneert. Specifiek voor Bedrijfseconomie geldt dat de module 'Ondernemingsanalyse 2' het afsluitende onderdeel vormt van het vakinhoudelijke curriculum. De opleiding toetst dit met een assessment waarbij twee of drie assessoren aanwezig zijn. De student bestudeert in afzondering en direct voorafgaand aan het assessment de jaarrapportage van een beursgenoteerd bedrijf en krijgt vijftien vragen voorgelegd. Tijdens het assessment beantwoordt de student deze vragen alsmede de vragen van de assessoren. Beoordelingscriteria hierbij zijn: het kunnen toepassen van theorie, correct gebruik van kernbegrippen en modellen, correct kunnen analyseren en samenhangend beschrijven alsmede het beschikken van een visie en/of conceptuele vaardigheden. Inhoud, vormgeving en uitvoering van dit assessment representeren het professioneel masterniveau in voldoende mate.

Eén van de aandachtspunten voor de opleiding naar aanleiding van de vorige accreditatie betrof de kwaliteit van de afstudeerwerkstukken. Deze konden aan kwaliteit winnen als de begeleider al in een vroege fase commentaar geeft op de procedurele en vakinhoudelijke voortgang van de student. In dit verband merkt de opleiding op dat het aantal teamleden dat participeert in de begeleiding van student is toegenomen. Ook overleggen begeleiders van praktijkonderzoeken binnen de kaders van intervisiegesprekken over knelpunten, de voortgang en de kwaliteit van afstudeeronderzoeken. De opleiding heeft de organisatie rondom afstudeerwerken verbeterd, waaronder de beheersing van de doorlooptijd van het afstuderen en het voeren van individuele gesprekken met afstudeerders. De opleiding komt hiermee in voldoende mate tegemoet aan het genoemde aandachtspunt.

Eigen oordeel van het auditpanel over het gerealiseerde niveau

Stageverslagen

Uit de stageverslagen blijkt dat de studenten de beoogde competenties op hbo-masterniveau realiseren. De vier door het auditpanel bestudeerde stageverslagen zien er compleet en zorgvuldig uit; het auditpanel beoordeelt de stageverslagen als hbo-masterwaardig. Studenten beschrijven hun vaardigheden en kenniscomponent op een inzichtelijke wijze: hun groeicurve is hierbij duidelijk waarneembaar. De stageverslagen zijn veelal compact en voorzien van bewijsmateriaal. Een aandachtspunt betreft de samenhang van de stageverslagen: bij twee van de vier door het auditpanel bestudeerde afstudeerwerken kan dit beter.

Onderzoeksverslagen

De vier door het auditpanel bestudeerde en beoordeelde onderzoeksverslagen representeren het hbo-masterniveau, waarbij één onderzoeksverslag het predicaat 'voorbeeldig' verdient en de kwalificatie 'wo-niveau' verdient. Twee onderzoeksverslagen hebben betrekking op didactiek. Eén onderzoeksverslag had geen relatie tot het vak Bedrijfseconomie of met de uitoefening ervan.

Het cijfermatig oordeel van het auditpanel wijkt nauwelijks van het oordeel dat de opleiding geeft; het auditpanel beoordeelt dit als positief. Blijkbaar hebben beoordelaars goed door wanneer een onderzoeksverslag het gemiddeld niveau (ver) overstijgt of wanneer het een score 6 of 7 verdient.

Het auditteam is van oordeel dat het in alle gevallen 'masterwaardig' onderzoek betrof, maar qua onderzoeksonderwerp pleit het auditteam voor (meer) onderzoek dat relevant is voor en aansluit bij de beroepscontext van de masterstudent. Daarbij denkt het auditteam allereerst aan (vak)didactische onderwerpen op masterniveau die relevant zijn voor de eigen sectie of de aanverwante vakken in de bovenbouw van havo/vwo. Maar ook onderwerpen die aansluiten bij de rol van de masterleraar als teacher-leader of innovator zijn mogelijk, mits die rol binnen het onderzoek duidelijk gedefinieerd en afgebakend is.

Het auditteam beveelt de opleidingen van FLOT en FLOS aan op landelijk niveau met de andere master lerarenopleidingen en met vertegenwoordigers vanuit het werkveld af te stemmen over de eisen aan het masteronderzoek. Daarbij zouden zij ook een afbakening moeten maken van het onderzoek binnen de eigen master lerarenopleidingen ten opzichte van het masteronderzoek dat studenten binnen andere educatieve masters geacht worden uit te voeren.

Het oordeel 'masterniveau' komt ook overeen met het oordeel van de *peers* over bestudeerde afstudeeronderzoeken in de peerreviewsessies met masterlerarenopleidingen van andere hogescholen in het LOVM. De *peers* constateerden dat bij alle opleidingen het masterniveau voldoende is terug te zien in de onderzoeksverslagen.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is van oordeel dat de studenten in hun afstudeeronderzoeken hebben aangetoond dat zij op het vereiste niveau beschikken over de competenties van een hbo-masteropgeleide leraar Bedrijfseconomie. Daarnaast hebben alle afgestudeerde studenten een voldoende tot zeer goede beoordeling gekregen voor hun portfolio-assessment. Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld stellen dat de masterleraren die bij FLOT afstuderen goede, degelijke leraren zijn en beschikken over het gewenste (vakinhoudelijke) niveau. Maar de vertegenwoordigers vanuit het werkveld, die het auditteam sprak, wensten er bij sommige afgestudeerden nog een plus bij waar het gaat om innovatief zijn, over de grenzen van het eigen lokaal heen kijken en het teacher-leader zijn binnen de school.

Het auditpanel beoordeelde alle onderzoeksverslagen met minimaal een voldoende. Het auditpanel komt op grond van het bovenstaande tot het oordeel 'voldoende' voor deze standaard.

24. ALGEMEEN EINDOORDEEL BEDRIJFSECONOMIE

De opleiding Bedrijfseconomie biedt een vakinhoudelijk voldoende en bruikbaar curriculum aan, waarbij sprake is van voldoende binding tussen de theorie en praktijkcomponent. De studenten zijn tevreden over de vakinhoudelijk deskundigheid van hun docenten. De vakdidactische deskundigheid van het team docenten is nog een punt van aandacht.

- Het auditpanel is van oordeel, dat de opleiding voor standaard 1 met betrekking tot de leeruitkomsten zonder meer een 'voldoende' verdient. De opleiding is in de basis heel gedegen, maar moet in de komende tijd nog flink wat werk verzetten en samen met de ontwikkelgroep het nieuwe opleidingsprofiel uitwerken en een vertaling maken naar het generieke en opleidingsspecifieke curriculum. Daarbij is ook de explicitering van het masterniveau in concrete gedragingen van belang.
- Het auditpanel is van oordeel dat de opleiding voor standaard 2 met betrekking tot het generieke en opleidingsspecifieke programma, docententeam en de voorzieningen een 'voldoende' verdient.
- Het auditpanel beoordeelt standaard 3 met betrekking tot het toetsen en beoordelen als 'goed'.
- Het auditpanel beoordeelde standaard 4 met betrekking tot de gerealiseerde leerresultaten met een 'voldoende'.

Het auditpanel komt het op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'voldoende' voor de masterlerarenopleiding Bedrijfseconomie van FLOT .

25. AANBEVELINGEN BEDRIJFSECONOMIE

1. Maak gebruik van de informele banden van studenten onderling. Bevorder onderling schoolbezoek, gastlessen op een andere school. Bevorder de opbouw en het gebruik van vakdidactische netwerken voor studenten, alumni en docenten van de opleiding. Laat studenten bijvoorbeeld de verschillen ervaren tussen stadsscholen en plattelandsscholen.
2. Ontwikkel verder het beleid voor de begeleiding van studenten naar een (vak-) didactisch onderwerp voor het afsluitend onderzoek. Met relevantie voor school en auteur, met spreiding van resultaten via kennisbank en vakdidactisch netwerk.
3. Bevorder lange lijnen in de persoonlijke begeleiding van studenten vanaf de *intake*. Breng samen met de studenten in kaart welke talenten en ambities van studenten extra aandacht kunnen krijgen gedurende de studie, welke vrijstellingen gegeven kunnen worden, hoe nuttig een studiemaatje is. En waar de keuze-elementen in de studie zitten.
4. De vakdidactische kwaliteit van docenten is een aandachtspunt. De omvang van het docententeam is een belangrijk aandachtspunt voor de opleiding.
5. Het auditteam beveelt de opleidingen van FLOT en FLOS aan op landelijk niveau met de andere master lerarenopleidingen en met vertegenwoordigers vanuit het werkveld af te stemmen over de eisen aan het (onderwerp voor het) masteronderzoek. Daarbij zouden zij ook een afbakening moeten maken van het onderzoek binnen de eigen master lerarenopleidingen ten opzichte van het masteronderzoek dat studenten binnen andere educatieve masters geacht worden uit te voeren.

26. SCORETABEL BEDRIJFSECONOMIE

Scoretabel paneloordelen Fontys Lerarenopleiding Tilburg-Fontys Hogescholen Hbo- masterlerarenopleiding Bedrijfseconomie deeltijd	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	V
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	V
Standaard 3. Toetsing	G
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	V
Algemeen eindoordeel	V

BIJLAGE I   Programma, werkwijze en beslisregels

Auditprogramma Beperkte Opleidingsbeoordeling t.b.v. hbo-masteropleidingen van Fontys Lerarenopleiding Tilburg en Fontys Lerarenopleiding Sittard – Fontys Hogescholen

datum: 3, 4 en 5 oktober 2017

**locatie: Prof. Goossenslaan 1-01, 5022 DM Tilburg
Gebouw P1**

auditpanel:

generiek

Ruud van der Herberg - voorzitter Hobéon

Jaap Buitink - generieke inhoudelijk deskundige

Harry Claessen - generieke werkvelddeskundige

Nick de Vos - student 1

Rianne Versluis - secretaris 1

vakspecifiek

Erwin Mantingh - vakdeskundige Nederlands

Jan van Thiel - vakdeskundige Frans

Syb Hartog - vakdeskundige Engels/ Duits

Ed v.d. Berg - vakdeskundige Natuurkunde/Scheikunde

Liesbeth v.d. Grint - vakdeskundige Biologie

Douwe v.d. Kooi - vakdeskundige Wiskunde

Geert Hoevers - vakdeskundige Bedrijfseconomie/Algemene Economie

Coen Gelinck - vakdeskundige Maatschappijleer

Carla van Boxtel - vakdeskundige Geschiedenis/Aardrijkskunde

Mark Costeris - student 2

Ger Broers - secretaris 2

Lisette Blom - secretaris 3

dinsdag 3 oktober 2017

tijd	gesprekspartners Fontys	auditpanel	gesprekspartners Fontys	auditpanel
11:30-12:30		Locatie: B107 lunch + vooroverleg panel generiek + inzien materialen - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Harry Claessen - Nick de Vos - Rianne Versluis		
12:30-12:45	Locatie: A105 management FLOT en FLOS (korte presentatie) FLOT: - Yvonne Visser, directeur - Anette de Ruiter, adjunct- directeur personeelszaken - Johan Struik, adjunct-directeur onderwijszaken - Harrie Schollen, onderwijsmanager bèta - Corry van Cromvoirt, onderwijsmanager gamma FLOS: - Anton van den Brink, directeur - Tim Neutelings, teamcoördinator talen	Locatie: A105 - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Harry Claessen - Nick de Vos - Rianne Versluis		
12:45-13:15	rondleiding A-vleugel (incl. 3 pitches Alfa, Gamma, Bèta) o.l.v. Marieke Bittner, onderwijsmanager gamma.	Locatie: A-vleugel - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Harry Claessen - Nick de Vos - Rianne Versluis		

tijd	gesprekspartners Fontys	auditpanel	gesprekspartners Fontys	auditpanel
13:15-14:15	Locatie: B107 gesprek met management FLOT en FLOS	Locatie: B107 - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Harry Claessen - Nick de Vos - Rianne Versluis		
14:15-15:15	Locatie: B107 docenten onderzoek, stage, APV (FLOT): - Arie Goijaarts, coördinator werkpleklers, lid ontwikkelgroep masters - Susanne Dirks-Trommelen, docent scheikunde, stagebegeleider, voorzitter ontwikkelgroep masters - Willem Maurits, docent APV, onderzoeksbegeleider, instituutsopleider - Tom Adams, coördinator APV master, lid ontwikkelgroep masters - Bob Koster, lector werkpleklers - Petra Poelmans, docent Nederlands, onderzoeksbegeleider, lid ontwikkelgroep masters - Gijs van Gaans, lid overleg master onderzoek	Locatie: B107 - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Harry Claessen - Nick de Vos - Rianne Versluis		
15:15-15:30		Pauze panel		
15:30-16:15	Locatie: B107 examencommissie (FLOT en FLOS) FLOT: - Wilbert Velema, voorzitter beleidskamer examencommissie - Anthony Pajmans, lid beleidskamer, voorzitter uitvoerende kamer - Wendy den Teuling, lid examencommissie - Saskia Donckers, secretaris examencommissie	Locatie: B107 - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Harry Claessen - Nick de Vos - Rianne Versluis		

tijd	gesprekspartners Fontys	auditpanel	gesprekspartners Fontys	auditpanel
	<p>FLOS:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Chris Smits, voorzitter examencommissie - José Faarts, lid examencommissie - Hannie Lucassen, secretaris examencommissie 			
16:15-16:30		Pauze panel		
16:30-17:30	<p>Locatie: B109 vertegenwoordigers werkveld (FLOT + FLOS) FLOT:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Charles van Wettum, rector Jan Tinbergen College /CvB Stichting Openbaar Voortgezet Onderwijs Roosendaal - Pharaïlda Kokke, rector Mgr. Frencken College - Meine Stoker, vz. CvB Stichting Primair en Voortgezet Onderwijs Zuid-Nederland - Marloes Vermeer, schoolopleider 2College Cobbenhagen, lid kernteam Academische Opleidingschool Midden Brabant <p>FLOS:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jane Kappers, voormalig locatiedirecteur Bonnefantien College Maastricht - Lilian Ohlenforst-van Heel, schoolopleider AOSL Philips van Horne en Het Kwadrant Weert 	<p>Locatie: B109</p> <ul style="list-style-type: none"> - Harry Claessen - Rianne Versluis 	<p>Locatie: B107 vertegenwoordigers alumni (FLOT)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Birgitta Verdaasdonk (DU) - Vincent Baaijens (EN) - Anne-Marie Maartens (NE) - Saskia de Groot (GS) - Sietse Huijben (ML) - Monique Horsch (WI) - Erik van der Doelen (SK) - Joris Nelissen (NA) 	<p>Locatie: B107</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ruud van der Herberg - Jaap Buitink - Nick de Vos
17:30-18:00		<p>Locatie: B107/B108 (B108=inzagelokaal) intern overleg panel generiek + bestuderen documenten</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink 		

tijd	gesprekspartners Fontys	auditpanel	gesprekspartners Fontys	auditpanel
		<ul style="list-style-type: none"> - Harry Claessen - Nick de Vos - Rianne Versluis 		

woensdag 4 oktober 2017 - NE+FR+BI+WI+DU+EN+AK+GS+BE/AE+ML+SK+NA (FLOT)

tijd	gesprekspartners Fontys	auditpanel	gesprekspartners Fontys	auditpanel
08:15-09:00		<p>Locatie: B107 intern overleg panel generiek en vakdeskundigen NE+FR+BI+WI</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Harry Claessen - Nick de Vos - Mark Costeris - Rianne Versluis - Lisette Blom - Erwin Mantingh - Jan van Thiel - Liesbeth v.d. Grint - Douwe v.d. Kooi 		
		<p>Locatie: B107 deelpanel generiek + vakdesk NE+ vakdesk FR intern overleg over NE +FR</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Nick de Vos - Lisette Blom - Erwin Mantingh - Jan van Thiel 		<p>Locatie: B109 deelpanel generiek+ vakdesk BI+ vakdesk WI intern overleg over BI+WI</p> <ul style="list-style-type: none"> - Harry Claessen (vz) - Mark Costeris - Rianne Versluis - Liesbeth v.d. Grint - Douwe v.d. Kooi

tijd	gesprekspartners Fontys	auditpanel	gesprekspartners Fontys	auditpanel
09:00-10:30	<p>Locatie: B107 docenten NE+ docenten FR (FLOT)</p> <p>NE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bas Jongenelen, onderzoeksbegeleider - Jan de Jong, onderzoeksbegeleider, SLB, instituutsopleider - Nanette Maalman, onderzoeksbegeleider, vakdidactiek - Petra Poelmans, opleidingscoördinator, SLB, onderzoeksbegeleider <p>FR:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jacques Plettenburg, opleidingscoördinator, SLB - Camiel van Woerkum, onderzoeksbegeleider - Antonet Chermanne, instituutsopleider, vakdidactiek - Frans Carré, instituutsopleider, vakdidactiek 	<p>Locatie: B107 deelpanel generiek+ vakdesk NE+ vakdesk FR</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Nick de Vos - Lisette Blom - Erwin Mantingh - Jan van Thiel 	<p>Locatie: B109 docenten BI+ docenten WI (FLOT)</p> <p>BI:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jorik Arts, (co-) coördinator masteropleiding Biologie, vakdocent - Stefan Bosmans, vakdocent, vakinhoudelijk onderzoek, MOC - Anton Bastiaenen, vakdocent, praktijkonderzoek - Franca Stoelinga, (co-) coördinator masteropleiding, vakdocent, stagebegeleiding. <p>WI:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jan Essers, coördinator, SLB - Jeroen Leuverink, docent, instituutsopleider - Tom Goris, docent vakdidactiek - Bram van den Broek, onderzoeksbegeleider 	<p>Locatie: B109 deelpanel generiek+ vakdesk BI+ vakdesk WI</p> <ul style="list-style-type: none"> - Harry Claessen (vz) - Mark Costeris - Rianne Versluis - Liesbeth v.d. Grint - Douwe v.d. Kooi
10:30-10:45		Pauze panel		Pauze panel

tijd	gesprekspartners Fontys	auditpanel	gesprekspartners Fontys	auditpanel
10:45-11:45	<p>Locatie: B107 studenten NE+ studenten FR (FLOT)</p> <p>NE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lindsay op den Camp (jaar 3) - Irene van Zeelandt (jaar 3) - Sabine Duijmelinck (jaar 2) - Marjolein van Belzen (jaar 2) <p>FR:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Chris Dreves (jaar 2) - Wouter van Beijsterveld (jaar 2) - Maaike Hazelhoff (jaar 3) - Frederique Luijpers (jaar 3) 	<p>Locatie: B107 deelpanel generiek+ vakdesk NE+ vakdesk FR</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Nick de Vos - Lisette Blom - Erwin Mantingh - Jan van Thiel 	<p>Locatie: B109 studenten BI+ studenten WI (FLOT)</p> <p>BI:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Anouk van den Akker (jaar 2) - Bas de Smedt (jaar 2) - Iris Kauwenberg (jaar 3) <p>WI:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ruud Hazen (jaar 4) - Jos van Weert (jaar 3) - Corine Lousberg (jaar 2) MOC-lid - Sander Rietbergen (jaar 2) 	<p>Locatie: B109 deelpanel generiek+ vakdesk BI+ vakdesk WI</p> <ul style="list-style-type: none"> - Harry Claessen (vz) - Mark Costeris - Rianne Versluis - Liesbeth v.d. Grint - Douwe v.d. Kooi
11:45-12:00		Pauze panel		Pauze panel
11:45-12:45		<p>Locatie: B108 lunch + bestuderen materialen vakdeskundigen NE+vakdesk FR</p> <ul style="list-style-type: none"> - Erwin Mantingh - Jan van Thiel 		<p>Locatie: B108 lunch+ bestuderen materialen vakdeskundigen BI+ WI</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liesbeth v.d. Grint - Douwe v.d. Kooi
		<p>Locatie: B107 lunch + intern overleg panel generiek en vakdeskundigen EN/DU + AK/GS</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Harry Claessen - Nick de Vos - Mark Costeris - Ger Broers - Lisette Blom - Syb Hartog - Carla van Boxtel 		

tijd	gesprekspartners Fontys	auditpanel	gesprekspartners Fontys	auditpanel
		Locatie: B107 deelpanel generiek + vakdeskundigen EN/DU intern overleg over EN/DU - Jaap Buitink - Nick de Vos - Lisette Blom - Syb Hartog		Locatie: B109 deelpanel generiek+ vakdeskundigen AK/GS intern overleg AK/GS - Ruud van der Herberg (vz) - Harry Claessen - Mark Costeris - Ger Broers - Carla van Boxtel
12:45-13:15		Locatie: B107 interne terugkoppeling NE+FR deelpanel generiek+ vakdeskundigen FR NE+vakdeskundigen FR - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Nick de Vos - Lisette Blom - Erwin Mantingh - Jan van Thiel		Locatie: B109 Interne terugkoppeling BI+WI deelpanel generiek+ vakdeskundigen BI+vakdeskundigen WI - Harry Claessen (vz) - Mark Costeris - Rianne Versluis - Liesbeth v.d. Grint - Douwe v.d. Kooi
		Locatie: B108 bestuderen materiaal EN/DU door vakdeskundigen EN/DU - Syb Hartog		Locatie: B108 bestuderen materiaal AK/GS door vakdeskundigen AK/GS - Carla van Boxtel

tijd	gesprekspartners Fontys	auditpanel	gesprekspartners Fontys	auditpanel
13:15-14:45	<p>Locatie: B107 docenten EN + docenten DU (FLOT)</p> <p>EN: - Linda Gijsen, coördinator, SLB, instituutsopleider, onderzoeksbegeleider - Geert van Iersel, onderzoeksbegeleider - Monique Maas, instituutsopleider, onderzoeksbegeleider - Marina Bouckaert-den Draak, SLB, begeleider vakonderzoek</p> <p>DU: - Johannes Monheim, instituutsopleider, SLB, Lid Kenniskring - Ton Janssen, onderzoeksbegeleider, instituutsopleider, SLB - Erika Poettgens, onderzoeksbegeleider - Anne-Marie Degener, coördinator, roosteraar, SLB</p>	<p>Locatie: B107 deelpanel generiek + vakdeskundige EN/DU - Jaap Buitink - Nick de Vos - Lisette Blom - Syb Hartog</p>	<p>Locatie: B109 docenten AK+ docenten GS (FLOT)</p> <p>AK: - Uwe Krause, vakdidactiek, stage, onderzoekbegeleiding, sociaal geograaf - Tom Wils, internationalisering, fysische geograaf, onderzoekbegeleider - Michel van Zijl, coördinator, sociaal geograaf - Hans Palings, onderzoek</p> <p>GS: - Krieno Zandinga, toetsing, blended learning - Ton Emonds, coördinator, SLB - Gijs van Gaans, vakdidactiek - Paul Leunissen, onderzoek</p>	<p>Locatie: B109 deelpanel generiek+ vakdeskundige AK/GS - Ruud van der Herberg (vz) - Harry Claessen - Mark Costeris - Ger Broers - Carla van Boxtel</p>
14:45-15:00		Pauze panel		Pauze panel

tijd	gesprekspartners Fontys	auditpanel	gesprekspartners Fontys	auditpanel
15:00-16:00	<p>Locatie: B107 studenten EN+ studenten DU (FLOT)</p> <p>EN: - Stefan Wolter (jaar 2) - Ian Watt (jaar 3) - Marieke van Kessel (jaar 3) - Samira Ezzathi (jaar 3+)</p> <p>DU: - Katharina de Rooij-Horn (jaar 2) SDO-lid - Fatima Sanan (jaar 2) SDO- lid - Sandra IJpelaar (jaar 3),SDO- lid - Eline Vos (jaar 3) - Anja Reumerman (jaar 4)</p>	<p>Locatie: B107 deelpanel generiek + vakdeskundige EN/DU - Jaap Buitink - Nick de Vos - Lisette Blom - Syb Hartog</p>	<p>Locatie: B109 studenten AK+ studenten GS (FLOT)</p> <p>AK: - Vincent Kraaijeveld (jaar 3) - Suzanne te Kaat (jaar 2) - Bart Thijs (jaar 2) - Thijs van Berlo (jaar 3)</p> <p>GS: - Arno van Gils (jaar 2) - Jens Lenders (jaar 2) - Rob Rombouts (jaar 3)</p>	<p>Locatie: B109 deelpanel generiek+ vakdeskundige AK/GS - Ruud van der Herberg (vz) - Harry Claessen - Mark Costeris - Ger Broers - Carla van Boxtel</p>
16:00-16:30		<p>Locatie: B107 interne terugkoppeling EN/DU deelpanel generiek+ vakdeskundige EN/DU - Jaap Buitink - Nick de Vos - Lisette Blom - Syb Hartog</p>		<p>Locatie: B109 interne terugkoppeling AK/GS deelpanel generiek+ vakdeskundige AK/GS - Ruud van der Herberg (vz) - Harry Claessen - Mark Costeris - Ger Broers - Carla van Boxtel</p>

tijd	gesprekspartners Fontys	auditpanel	gesprekspartners Fontys	auditpanel
16:30-17:15		Locatie: B107 intern overleg panel generiek en vakdeskundigen BE/AE+ ML + SK/NA - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Harry Claessen - Nick de Vos - Mark Costeris - Rianne Versluis - Ger Broers - Geert Hoervers - Coen Gelinck - Ed v.d. Berg		
		Locatie: B107 Deel panel generiek + vakdeskundige BE/AE + vakdeskundige ML intern overleg over BE/AE + ML - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Nick de Vos - Ger Broers - Geert Hoervers - Coen Gelinck		Locatie: B109 Deel panel generiek + vakdeskundige SK/NA intern overleg over SK/NA - Harry Claessen (vz) - Mark Costeris - Rianne Versluis - Ed v.d. Berg

tijd	gesprekspartners Fontys	auditpanel	gesprekspartners Fontys	auditpanel
17:15-18:15	<p>Locatie: B107 studenten BE/AE + studenten ML (FLOT)</p> <p>BE: - Luc Meerschaert (jaar 3) - Karin van Dijk (jaar 3)</p> <p>AE: - Niels van Ooijen (jaar 3) - Willemijn Vlugt (jaar 3) - Michiel van Oosterom (jaar 2)</p> <p>ML: - Freek Gruijters: (jaar 3) - Koen Vossen: (jaar 2), betrokken bij studenthoofdstuk, SDO - Floor Stevens: (jaar 3) SDO - Reserve: Christian van Kesteren (jaar 3)</p>	<p>Locatie: B107 Deel panel generiek + vakdeskundige BE/AE+ vakdeskundige ML</p> <p>- Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Nick de Vos - Ger Broers - Geert HoEVERS - Coen Gelinck</p>	<p>Locatie: B109 studenten SK + studenten NA (FLOT)</p> <p>SK: - Joost van Vijfeijken (jaar 3) MOC, SDO, meegewerkt aan studentenhoofdstuk - Patrick Ploum (jaar 4) - Corné Louwen (jaar 2), SDO - Loïs van Kampen (jaar 3)</p> <p>NA: - Guido Bongaerts (jaar 2), SDO - Kitty van Tilburg-Houwen (jaar 2) - Rick Franssen (jaar 3), SDO - Jan Groenendaal (jaar 3)</p>	<p>Locatie: B109 Deel panel generiek + vakdeskundige SK/NA</p> <p>- Harry Claessen (vz) - Mark Costeris - Rianne Versluis - Ed v.d. Berg</p>

Donderdag 5 oktober 2017 – NE+WI+EN (FLOS) + BE+AE+ML+SK+NA (FLOT)

tijd	gesprekspartners Fontys	auditpanel	gesprekspartners Fontys	auditpanel
09:30-11:00	<p>Locatie: B107 Docenten FLOS over FLOS specifieke zaken o.a. voltijdopleiding, samenwerking Universiteit Maastricht, afstuderen</p> <p>Generiek: - Meity Feher, voorzitter curriculumcommissie - Jo Gardeniers, coördinator werkpleklers, AOSL</p> <p>EN: - Lonneke Notermans, docent en mastercoördinator Engels - Mandy Jackson, docent Engels</p> <p>NE: - Vincent Westerwoudt, docent en mastercoördinator Nederlands - Jimmy van Rijt, docent Nederlands en onderzoeksbegeleider</p> <p>WI: - Kevin de Bruijn, docent en mastercoördinator wiskunde - José Faarts, docent wiskunde - Jos van den Broek, teamcoördinator bèta</p>	<p>Locatie: B107 Panel generiek + vakdeskundige NE + vakdeskundige WI + vakdeskundige EN - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Harry Claessen - Nick de Vos - Mark Costeris - Rianne Versluis - Lisette Blom - Erwin Mantingh - Douwe v.d. Kooi - Syb Hartog</p>		
11:00-11:15		Pauze panel		

tijd	gesprekspartners Fontys	auditpanel	gesprekspartners Fontys	auditpanel
11:15-12:15	Locatie: B107 Studenten NE + studenten WI + studenten EN (FLOS) NE: - Hèlen Kiggen (jaar 2) - Lionne Gerards-Kockelkoren (afgestudeerd) - Ilona Dols-Koot (afgestudeerd) WI: - Luc Dielemans (jaar 2) - Mark Frank (jaar 2) EN: - Marije van Eck (jaar 3) - Rianne Frissen (jaar 3)	Locatie: B1107 Panel generiek + vakdeskundige NE + vakdeskundige WI + vakdeskundige EN - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Harry Claessen - Nick de Vos - Mark Costeris - Rianne Versluis - Lisette Blom - Erwin Mantingh - Douwe v.d. Kooi - Syb Hartog		11:45-12:15 Locatie: B108 bestuderen materiaal BE/AE+ML door vakdeskundige BE/AE + vakdeskundige ML - Geert HoEVERS - Coen Gelinck Lokaal: B108 bestuderen materiaal SK/NA door vakdesk SK/NA - Ed v.d. Berg
12:15-13:00		Locatie: B107 Lunch+ interne terugkoppeling NE+WI+EN - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Harry Claessen - Nick de Vos - Mark Costeris - Rianne Versluis - Lisette Blom - Erwin Mantingh - Douwe v.d. Kooi - Syb Hartog		Lokaal: B109 - Geert HoEVERS - Coen Gelinck - Ed v.d. Berg - Ger Broers

tijd	gesprekspartners Fontys	auditpanel	gesprekspartners Fontys	auditpanel
13:00-14:30	<p>Locatie: B107 docenten BE/AE + docenten ML (FLOT)</p> <p>AE: - Tim Simonse, schrijver ZE - Ruud Geboers, coördinator, stagebegeleider</p> <p>BE: - Harrie Verlegh, vakdocent, SLB, schrijver ZE, onderzoeksbegeleider - Michel v. Gessel, onderzoeksbegeleider</p> <p>ML: - Hay Janssen: vakinhoud, begeleiding onderzoek, herijking kennisbasis, OC. - Rob van den Boorn: vakinhoud, vakdidactiek, begeleiding onderzoek, SLB, LOOMM - Anouk de Ruiter: voorbereiding en begeleiding onderzoek, begeleider masterstage, LOOMM. - Jeftha Bego: coördinator master, LOOMM, voorzitter werkveldcommissie - Reserve: Xandrieke Sak, vakinhoud, begeleiding onderzoek, LOOMM</p>	<p>Locatie: B107 Deel panel generiek + vakdeskundige BE/AE+ vakdeskundige ML</p> <p>- Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Nick de Vos - Ger Broers - Geert HoEVERS - Coen GELINCK</p>	<p>Locatie: B109 docenten SK + docenten NA (FLOT)</p> <p>SK: - Kelly Stelwagen-den Hout, coördinator, SLB, onderzoeksbegeleider - Willem Maurits, onderzoeksbegeleider - Susanne Dirks-Trommelen SLB, instituuetsopleider</p> <p>NA: - Karel Langendonck, instituuetsopleider - Suzanne Calabretta, vakinhoud (2e/3e jaar), onderzoeksbegeleider - Roger Rikken, vakinhoud (1e jaar), SLB, onderzoeksbegeleider - Zeger-Jan Kock, coördinator, vakinhoud, SLB, onderzoeksbegeleider</p>	<p>Locatie: B109 Deel panel generiek + vakdeskundige SK/NA</p> <p>- Harry Claessen (vz) - Mark Costeris - Rianne Versluis - Ed v.d. Berg</p>

tijd	gesprekspartners Fontys	auditpanel	gesprekspartners Fontys	auditpanel
14:30-15:00		Locatie: B107 interne terugkoppeling AE/BE+ML deel panel generiek + vakdeskundige BE/AE + vakdeskundige ML - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Nick de Vos - Ger Broers - Geert Hoervers - Coen Gelinck		Locatie: B109 interne terugkoppeling SK/NA deel panel generiek + vakdeskundige SK/NA - Harry Claessen (vz) - Mark Costeris - Rianne Versluis - Ed v.d. Berg
15:00-15:15		Locatie: B107 panel generiek inventarisatie pending issues - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Harry Claessen - Nick de Vos - Rianne Versluis		
15:15-15:30	Locatie: B107 optioneel: pending issues voor wie het betreft	Locatie: B107 Panel generiek - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Harry Claessen - Nick de Vos - Rianne Versluis		
15:30-16:30		Locatie: B107 interne terugkoppeling panel generiek - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Harry Claessen - Nick de Vos - Rianne Versluis		
16:15 of 16:30	Locatie: D101 terugkoppeling FLOT+FLOS iedereen welkom	Locatie: D101 Panel generiek - Ruud van der Herberg (vz) - Jaap Buitink - Harry Claessen - Nick de Vos - Rianne Versluis		

Werkwijze

Bij de beoordeling van de betreffende opleidingen is uitgegaan van het door de NVAO vastgestelde "Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland" van September 2016. Daarin staan de standaarden vermeld waarop het panel zich bij de beperkte opleidingsbeoordeling van een opleiding moet richten en de criteria aan de hand waarvan het panel zijn oordeel over de opleiding moet bepalen.

Op basis van de door opleidingen geleverde documentatie heeft het auditteam zich een beeld kunnen vormen van de primaire en secundaire processen van de voltijd en deeltijdvarianten.

De visitatie was gericht op een verificatie van de bevindingen uit de documentenanalyse en het verkrijgen van aanvullende informatie over de inhoud van het programma. Dit geschiedde door gesprekken met vertegenwoordigers van de opleiding, studenten en het werkveld, die waren te kenschetsen als 'gesprekken tussen vakgenoten'.

De verificatie door het auditteam geschiedde door verscheidene malen hetzelfde onderwerp met verschillende geleidingen te bespreken en aan de hand van additionele documentatie en - daar waar het de huisvesting en de materiële voorzieningen betreft- ook door eigen waarneming.

Na overleg met de betreffende opleidingen heeft het auditteam met in achtname van de daartoe strekkende regels van de NVAO en op basis van zijn documentanalyse en de daaruit voortvloeiende specifieke aandachtspunten de keuze van de gesprekspartners vastgesteld.

Om te kunnen beoordelen of de beoogde leerresultaten worden behaald, heeft het auditpanel een selectie van eindwerken bestudeerd overeenkomstig de NVAO-richtlijn 'beoordeling eindwerken'.

Het oordeel van het auditteam, vastgelegd in een conceptrapport, werd aan de betreffende opleidingen voorgelegd voor een toets op eventuele feitelijke onjuistheden.

Afstemming deelpanels binnen het cluster

Voorafgaand aan de serie audits hebben de voorzitters en leden van de kernpanels van Hobéon en NQA met elkaar afgestemd. Na afloop van elke audit hebben de voorzitters van Hobéon en NQA de visitatiepanels eveneens met elkaar afgestemd over bevindingen en oordelen.

Beslisregels

Volgens de NVAO-Beslisregels Accreditatie kan een onderwerp 'onvoldoende', 'voldoende', 'goed' of 'excellent' scores. Hobéon heeft de beslisregels toegepast, zoals deze zijn opgesomd in het 'Beoordelingskaders accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland, September 2016'.

Wanneer er sprake is van verschillende varianten van een opleiding (bijvoorbeeld: voltijd, deeltijd en duaal), dan moet uit de beoordeling blijken dat voor elke variant de kwaliteit is gewaarborgd op grond van de standaarden uit het betreffende beoordelingskader om te komen tot een positief eindoordeel over de opleiding.

Indien een opleiding onder één CROHO-registratie wordt aangeboden op meerdere locaties, kan de opleiding alleen voor accreditatie in aanmerking komen als uit de beoordeling blijkt dat elke locatie voldoet aan de in het betreffende kader genoemde kwaliteitsstandaarden.

Beperkte opleidingsbeoordeling

- Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval 'onvoldoende' indien i) standaard 1 'onvoldoende' is, ii) een of twee standaarden 'onvoldoende' en herstel binnen twee jaar niet realistisch en haalbaar is of iii) drie of meer standaarden 'onvoldoende'.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'voldoende' zijn indien ten minste twee standaarden 'voldoende' zijn, waaronder in elk geval standaard 1, en herstel van de tekortkoming(en) bij de 'onvoldoende' standaarden realistisch en haalbaar is binnen twee jaar.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'goed' zijn indien ten minste alle standaarden minimaal voldoende zijn en twee standaarden als 'goed' worden beoordeeld, waaronder in elk geval standaard 4.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'excellent' zijn indien ten minste alle standaarden minimaal 'voldoende' worden bevonden en twee standaarden als 'excellent' worden beoordeeld, waaronder in elk geval standaard 4.

BIJLAGE II   Lijst geraadpleegde documenten generiek FLOT

FLOT

- Zelfevaluatie masterlerarenopleidingen instituutsdeel FLOT
- Opleidingscompetentieprofiel masteropleidingen vho FLOT/FLOS 2008-2009
- Generieke kennisbasis Onderzoek in de eerstegraads lerarenopleidingen, LOVM 2016
- Onderwijs- en Examenregeling (OER) masterlerarenopleidingen FLOT studiejaar 2017-2018
- CLOTS-schema masteropleidingen FLOT, cohort 2016
- Modulebeschrijving APV Master studiejaar 2017-2018
- Stageprotocol masteropleidingen FLOT studiejaar 2016-2017 en 2017-2018
- Modulebeschrijving Afstudeeronderzoek (Praktijkonderzoek masteropleidingen) studiejaar 2016-2017 en 2017-2018
- Programma Kansrijk! FLOT 2016
- Beleidskader internationalisering, FLOT 2016
- Toetsbeleid 2012-2015, FLOT HBO bachelor- en masteropleidingen
- Overzicht ingezet personeel met CV's FLOT
- Jaarverslagen examencommissie FLOT 2015 en 2016
- Agenda en notulen overkoepelende Fontys Adviesraad Educatie – FLOT-FLOS 2017
- Agenda en notulen Wetenschappelijke Raad van Advies masterlerarenopleidingen, FLOT-FLOS 2017
- Diverse evaluaties en tevredenheidsonderzoeken

Zie voor het overzicht van de geselecteerde eindwerken per opleiding, de hierna volgende overzichten per opleiding.

Lijst geraadpleegde documenten Aardrijkskunde

Zelfevaluatie Opleidingsdeel Aardrijkskunde – FLOT.

- Onderliggende bijlagen:

WI-A1	Kennisbasis Docent Aardrijkskunde master 2011/2012
WI-A2	KLOTS-schema masterlerarenopleiding Aardrijkskunde FLOT cohort 2016
WI-A3	Programmaoverzichten masterlerarenopleiding Aardrijkskunde FLOT cohort 2015 tot en met 2017
WI-A4	Studiegids masterlerarenopleiding Aardrijkskunde FLOT 2017-2018 met modulebeschrijvingen en literatuurlijsten
WI-B1	Verslagen en Kijkkaders landelijk peer review
WI-B2	Samenstelling agenda's en notulen werkveldcommissie masterlerarenopleiding Aardrijkskunde FLOT 2015-2016 en 2016-2017
WI-B3	Onderwerpen begeleiders beoordelaars onderzoek masterlerarenopleiding Aardrijkskunde FLOT 2014-2017
WI-B4	Voorbeelden Leerwerktaken masterlerarenopleiding Aardrijkskunde FLOT 2016-2017
WI-B5	Notulen SDO masterlerarenopleiding Aardrijkskunde FLOT 2015-2016 en 2016-2017
WI-B6	Gemiddelde studielast studenten masterlerarenopleiding Aardrijkskunde FLOT 2016-2017
WI-B7	Rapportages periode-evaluaties masterlerarenopleiding Aardrijkskunde FLOT 2015-2016 en 2016-2017
WI-B8	Toetsplan master Aardrijkskunde FLOT 2016-2017
WI-B9	Toetsen toetsmatrijzen correctiemodellen <i>rubrics</i> en toetsanalyses masterlerarenopleiding Aardrijkskunde FLOT 2015-2016 en 2016-2017
WI-B10	Rapportages toetscommissie masterlerarenopleiding Aardrijkskunde FLOT 2015-2016 en 2016-2017
WI-B11	Notulen opleidingsvergadering masterlerarenopleiding Aardrijkskunde FLOT 2015-2016 en 2016-2017

Het auditteam heeft van de volgende vier studenten hbo-masterlerarenopleiding Aardrijkskunde de volgende eindwerken bestudeerd en beoordeeld:

Aantal	Studentnummer
1	2570327
2	2057509
3	2212142
4	2147197

Lijst geraadpleegde documenten Geschiedenis

Zelfevaluatie Opleidingsdeel Geschiedenis – FLOT.

- Onderliggende bijlagen:

WI-A1	Kennisbasis Docent Geschiedenis
WI-A2	KLOTS-schema masterlerarenopleiding Geschiedenis FLOT
WI-A3	Programmaoverzichten masterlerarenopleiding Geschiedenis FLOT
WI-A4	Studiegids masterlerarenopleiding Geschiedenis met modulebeschrijvingen en literatuurlijsten
WI-B2	Samenstelling agenda's en notulen werkveldcommissie masterlerarenopleiding Geschiedenis
WI-B3	Onderwerpen begeleiders beoordelaars onderzoek masterlerarenopleiding Geschiedenis
WI-B4	Voorbeelden Leerwerktaken masterlerarenopleiding Geschiedenis
WI-B8	Toetsplan masterlerarenopleiding Geschiedenis
WI-B9	Toetsen toetsmatrijzen correctiemodellen <i>rubrics</i> en toetsanalyses masterlerarenopleiding Geschiedenis
WI-B10	Rapportages toetscommissie masterlerarenopleiding Geschiedenis
WI-B11	Notulen opleidingsvergadering masterlerarenopleiding Geschiedenis

Het auditpanel heeft van de volgende vier studenten hbo-masterlerarenopleiding Geschiedenis de eindwerken bestudeerd en beoordeeld:

Aantal	Studentnummer	afstudeerdatum
1	2172397	Juni 2016
2	2053601	Juni 2017
3	2414317	Juni 2017
4	2182706	Juli 2017

Lijst geraadpleegde documenten Maatschappijleer

- Zelfevaluatie Opleidingsdeel Maatschappijleer – FLOT.
- Onderliggende bijlagen:

WI-A1	Kennisbasis Docent Maatschappijleer master 2011/2012
WI-A2	KLOTS-schema master Maatschappijleer FLOT cohort 2016
WI-A3	Programmaoverzichten master Maatschappijleer FLOT cohort 2015 tot en met 2017
WI-A4	Studiegids master Maatschappijleer FLOT 2017-2018 met modulebeschrijvingen en literatuurlijsten
WI-B1	Verslagen en Kijkkaders landelijk peerreview LOVM-Maatschappijleer 2015-2016 en 2016-2017
WI-B2	Samenstelling agenda's en notulen werkveldcommissie master Maatschappijleer FLOT 2015-2016 en 2016-2017
WI-B3	Onderwerpen begeleiders beoordelaars onderzoek master Maatschappijleer FLOT 2014-2017
WI-B4	Voorbeelden Leerwerktaken master Maatschappijleer FLOT 2016-2017
WI-B5	Notulen SDO master Maatschappijleer FLOT 2015-2016 en 2016-2017
WI-B6	Gemiddelde studielast studenten master Maatschappijleer FLOT 2016-2017
WI-B7	Rapportages periode-evaluaties master Maatschappijleer FLOT 2015-2016 en 2016-2017
WI-B8	Toetsplan master Maatschappijleer FLOT 2016-2017
WI-B9	Toetsen toetsmatrijzen correctiemodellen <i>rubrics</i> en toetsanalyses master Maatschappijleer FLOT 2015-2016 en 2016-2017
WI-B10	Rapportages toetscommissie master Maatschappijleer FLOT 2015-2016 en 2016-2017
WI-B11	Notulen opleidingsvergadering master Maatschappijleer FLOT 2015-2016 en 2016-2017

Het auditpanel heeft de volgende vier studenten Maatschappijleer verschillende eindwerken bestudeerd en beoordeeld:

Aantal	Studentnummer
1	2043990
2	2159002
3	2059014
4	2084931

Lijst geraadpleegde documenten Algemene Economie

- Zelfevaluatie Opleidingsdeel Algemene Economie – FLOT.
- Onderliggende bijlagen:

WI-A1	Kennisbasis Docent Algemene economie
WI-A2	KLOTS-schema master Algemene economie FLOT
WI-A3	Programmaoverzichten master Algemene economie FLOT
WI-A4	Studiegids master Algemene economie met modulebeschrijvingen en literatuurlijsten
WI-B2	Samenstelling agenda's en notulen werkveldcommissie master Algemene economie
WI-B3	Onderwerpen begeleiders beoordelaars onderzoek master Algemene economie
WI-B4	Voorbeelden Leerwerktaken master algemene economie
WI-B8	Toetsplan master Algemene economie
WI-B9	Toetsen toetsmatrijzen correctiemodellen rubrics en toetsanalyses master Algemene economie
WI-B10	Rapportages toetscommissie master Algemene economie
WI-B11	Notulen opleidingsvergadering master Algemene economie

Het auditpanel heeft de volgende vier studenten Algemene Economie verschillende eindwerken bestudeerd en beoordeeld⁵:

Aantal	Studentnummer
1	2080024
2	2138184
3	2639645
4	2068511

---

⁵ Om redenen van privacy zijn hier uitsluitend de studentnummers weergegeven. Namen van de afgestudeerde studenten en de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditpanel.

Lijst geraadpleegde documenten Bedrijfseconomie

- Zelfevaluatie Opleidingsdeel Wiskunde – FLOT.
- Onderliggende bijlagen:

WI-A1	Kennisbasis Docent Bedrijfseconomie
WI-A2	KLOTS-schema master Bedrijfseconomie FLOT
WI-A3	Programmaoverzichten master Bedrijfseconomie FLOT
WI-A4	Studiegids master Bedrijfseconomie met modulebeschrijvingen en literatuurlijsten
WI-B2	Samenstelling agenda's en notulen werkveldcommissie master Bedrijfseconomie
WI-B3	Onderwerpen begeleiders beoordelaars onderzoek master Bedrijfseconomie
WI-B4	Voorbeelden Leerwerktaken master Bedrijfseconomie
WI-B8	Toetsplan master Bedrijfseconomie
WI-B9	Toetsen toetsmatrijzen correctiemodellen rubrics en toetsanalyses master Bedrijfseconomie
WI-B10	Rapportages toetscommissie master Bedrijfseconomie
WI-B11	Notulen opleidingsvergadering master Algemene economie

Het auditpanel van de volgende vier studenten de eindwerken bestudeerd en beoordeeld⁶:

Aantal	Studentnummer
1	2350300
2	2051107
3	2579685
4	2623870

---

⁶ Om redenen van privacy zijn hier uitsluitend de studentnummers weergegeven. Namen van de afgestudeerde studenten en de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditpanel.

BIJLAGE III Overzicht auditpanel

Naam visitatiegroep:	HBO eerstegraads Masteropleidingen
----------------------	------------------------------------

Korte functiebeschrijvingen (cv's) van de panelleden die deelnamen aan het auditpanel van de in dit beoordelingsrapport beschreven opleiding.

	Naam	Korte functiebeschrijvingen
Voorzitter kernpanel	Drs. R.B. van der Herberg	De heer Van der Herberg is partner bij Hobéon en treedt veelvuldig op als lead-auditor van auditpanels in het kader van accreditaties hoger onderwijs, waaronder bij audits in het educatieve domein. Voorheen rector van een grote scholengemeenschap in het midden van het land.
kernpanel	Dr. Ir. J. Buitink	De heer Buitink is zelfstandig onderwijsadviseur en begeleidt en traint sinds 2011 scholen VO bij het inrichten van inductiearrangementen voor beginnende leraren. Van 2012 tot 2016 was hij voorzitter van de Commissie van Wijzen Verankering Academische Opleidingsschool. Tot 2011 was hij universitair docent Algemene Onderwijskunde aan de RuG.
kernpanel	Drs. H.M. Claessen	De heer Claessen is eigenaar van het bedrijf Harry Cleassen Onderwijs Advies & Support. Tot 2016 was hij rector van het Twents Carmel College te Oldenzaal, Denekamp en Losser en tevens voorzitter van de Academische Opleidingsschool Oost-Nederland.
Natuurkunde/ Scheikunde	Dr. E. van den Berg	De heer Van den Berg is sinds 2017 vakdidacticus natuurkunde bij de Universiteit Twente. Tot 2016 was hij vakdidacticus natuurkunde bij de 1 ^{ste} graads lerarenopleiding van de Vrije Universiteit (VU) en lector natuur- en techniekonderwijs aan de Hogeschool van Amsterdam.
Wiskunde	Drs. D. van der Kooi	De heer Van der Kooi is trainer aan de Hogeschool van Amsterdam Academie aan de Faculteit Onderwijs en Opvoeding. Tot september 2016 was de heer Van der Kooi opleidingsmanager aan de Faculteit Onderwijs en Opvoeding, Cluster Exact en Beroepsonderwijs.
Biologie	Drs. E.J.M. van de Grint	Mevrouw Van de Grint is adviseur Hoger Onderwijs bij het Centrum voor onderwijs en leren aan de Universiteit Utrecht (UU). Hiervoor was zij (tot 2014) ruim 14 jaar coördinator van de Bachelor Opleiding Biomedische Wetenschappen aan de UU.
Aardrijkskunde/ Geschiedenis	Prof. Dr. C.A.M. van Boxtel	Mevrouw Van Boxtel is Hoogleraar Vakdidactiek, Opleidingsdirecteur Academisch Meesterschap aan de UvA en directeur Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken.
Algemene Economie/ Bedrijfseconomie	Drs. A.W.G. (Geert) Hoevers	De heer Hoevers is econoom en sinds 1995 vakdidacticus economie en lerarenopleider bij de Rijksuniversiteit van Groningen (RUG) en heeft sinds 2012 een eigen onderneming voor het coachen en trainen van docent in het (hoger) onderwijs; voorheen docent Algemene Economie en Bedrijfseconomie bij NHL Hogeschool.
Maatschappijleer	Drs. C.H.T. Gelinck	De heer Gelinck was ten tijde van de audit leerplanontwikkelaar voor de mens- en maatschappijvakken in het voortgezet onderwijs bij SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling). Thans is hij hoofd Educatie bij ProDemos.
Nederlands	Dr. E. Mantingh	De heer Mantingh is Universitair docent, COLUU/Graduate School of Teaching & Departement voor Talen, Literatuur & Communicatie aan de Universiteit Utrecht (UU) en Vakmeester Nederlands – Letterkunde aan het landelijke interuniversitaire project Vakdidactiek Geesteswetenschappen en lid van het Meesterschapsthema Nederlands – Letterkunde.

	Naam	Korte functiebeschrijvingen
Engels/Duits	Dr. S.J. P. Hartog	De heer Hartog was tot en met 2013 lerarenopleider / vakdidacticus Engels aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG). Sinds 2013 is hij bedenker, beheerder en auteur van een website met boekbeschrijvingen voor leerlingen en docenten: www.novelist.nl
Frans	Drs. J.J.C. van Thiel	De heer Van Thiel is adviseur centrale eindexamens Frans voor havo en vwo voor Cito en College voor Toetsen en Examens (CvTE)
studentlid	Nick de Vos	Student Master Lerarenopleiding Nederlands Hogeschool Utrecht
studentlid	Marc Costeris	Student Master Lerarenopleiding Wiskunde Hogeschool Utrecht
secretarissen	Mevr. G.C. Versluis + Dhr. G.W.M.C. Broers + Mevr. L. Blom, NVAO getrainde secretarissen	

Op 11 september 2017 heeft de NVAO goedkeuring gegeven aan de samenstelling van het auditpanel t.b.v. de beoordeling van de opleidingen

M Leraar Aardrijkskunde, M Leraar Algemene Economie, M Leraar Bedrijfseconomie, M Leraar Biologie, M Leraar Duits, M Leraar Engels, M Leraar Frans, M Leraar Geschiedenis, M Leraar Maatschappijleer, M Leraar Natuurkunde, M Leraar Nederlands, M Leraar Scheikunde, M Leraar Wiskunde (voltijd, deeltijd, duaal) te Tilburg en Sittard van Fontys Hogescholen, onder het nummer 005890.

De door alle panelleden ondertekende onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaringen zijn in het bezit van Hobéon. In deze verklaring verklaren de panelleden gedurende ten minste vijf jaar voorafgaand aan de audit geen zakelijke noch persoonlijke binding te hebben gehad met de betrokken instelling - anders dan die in het kader van de werkzaamheden als lid van het auditpanel van het evaluatiebureau -, die een onafhankelijke oordeelvorming ten positieve of ten negatieve zou kunnen beïnvloeden.

Strategische dienstverlener voor kennisintensieve organisaties

Lange Voorhout 14
2514 ED Den Haag

T (070) 30 66 800

F (070) 30 66 870

E info@hobeon.nl

I www.hobeon.nl